

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

ODRAZ KAŽDODENNOSTI VÁLEČNÝCH ZAJATCŮ
V ARCHEOLOGICKÝCH PRAMENECH Z VOJENSKÝCH TÁBORŮ
KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

Vedoucí práce: PhDr. Jan John, Ph.D.
Autor práce: Bc. Tomáš Pancíř
Studijní obor: Archeologie
Ročník: 3.

České Budějovice 2020

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v plném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 28.7. 2020

Bc. Tomáš Pancíř

Poděkování

V první řadě bych rád mé poděkování směřoval zejména školiteli práce, PhDr. Janu Johnovi, Ph.D. za věcné připomínky, užitečné rady a cenný čas věnovaný odbornému vedení práce, velké díky za konzultaci a odborné vedení při tvorbě makrozbytkové analýzy taktéž patří Mgr. Tereze Šálkové, dále pak Mgr. Adéle Novotné-Plecerové, za asistenci při výzkumu a provedení analýzy osteologického materiálu. Vřelé poděkování dále posílám do Nové Bystřice za přátelský a srdečný přístup při realizaci a pořádání přednášek, ocenit musím taktéž maximální asistenci a výpomoc při realizaci všech dosavadních badatelských záměrů. Od zastupitelstva Nové Bystřice a obyvatel se mi dostalo veškeré možné podpory, za kterou jsem jim nesmírně vděčný. Ten nejvyšší možný obdiv a výraz úcty chovám ke všem zmíněným pamětníkům, kteří překonali ostych, ba dokonce strach a svolili k vybraným tématům hovořit. Za toto gesto patří obrovské díky Marii Pěkné, Anně Paďourkové, Růženě Švecové, Gertrude Dražanové, Janu B., Karlu Hesovi, Marii Podařilové, Marii Benešové (in memoriam) a dalším. Opomenout nesmím ani výpomoc mých spolužáků při vedení badatelského výzkumu. Jmenovitě uvádím Karla Nováka, Martina Rychlíka, Libora Vobejdu a Michaelu Novotnou – studentku archeologie a nadšenou přízlivkyni konfliktní archeologie, in memoriam. V neposlední řadě uvádím v poděkování filmaře Adler film a historické uskupení Die Barackenpferde, jehož členové asistovali při rekonstrukci scén ze života zajatců a podílejí se na dokumentu, popularizujícím badatelský výzkum. Závěrem Vám všem, kterým se nedostalo v poděkování místa a jakkoliv mé snažení podporujete, děkuji.

Anotace

V rámci autorovy bakalářské práce proběhl nedestruktivní výzkum reliktního tábora z konce druhé světové války poblíž města Nová Bystřice. Tyto památky, mnohdy narušené, jsou nadále předmětem studia této práce. Různorodé destruktivní zásahy do těchto situací si vyžádaly v rámci diplomové práce provedení badatelského výzkumu. Cílem práce je přiblížit se každodennosti života válečného zajatce z pohledu archeologie a objasnění a identifikace vzorců činností uvnitř vojenských táborů na základě archeologické prospekce. Práce poskytne přehled o dosavadním stavu poznání tématu na základě analogických výzkumů ve světě, následně představí badatelský výzkum odpadního objektu z tábora u Nové Bystřice. Vzorky ze zkoumaných objektů budou podrobeny analýzám (archeobotanické, archeozoologické). Práce si klade za cíl doplnit současný stav poznání a na základě nových metod přinést do problematiky reliktního tábora další poznatky.

Klíčová slova

archeologie modernity; druhá světová válka; badatelský výzkum; vojenské tábory; druhoválečné objekty

Annotation

During the author previous study, the non-destructive research of the Second World War camp took a place near the city of Nová Bystřice. The whole area of the camp and especially the relics are highly damaged here, and still are the main subject of the author interest. The damage was that high so the author decided to use an destructive method of archaeological research – the excavation one of the sanitary objects located in the area of the camp. These monuments, often disturbed, continue to be the subject of this work.

The aim of this work is to make an insight into the everyday life of the prisoner of war from the point of view of archaeology and to clarify and identify patterns of activities inside military camps based on archaeological prospection. The work will provide an overview of the current state of cognition of the Second World War archaeology in the world, then present the author's research of the waste object from the camp near Nová Bystřice. Samples from the investigated objects will be subjected to analyzes (archaeobotanical, archaeozoological). The aim of this work is to supplement the current state of knowledge and to bring a new light to the issue of camp relicts based on new methods.

Keywords

archaeology of modernity; Second World War; archaeological research; military camps; Second World war objects

Obsah

1	Úvod	8
2	Struktura práce a použité metody	10
3	Archeologie vojenských táborů.....	12
3.1	Světové archeologické výzkumy.....	12
3.2	Archeologické výzkumy vojenských táborů na našem území	14
3.2.1	Současný stav poznání	14
4	Archeologie a lidská paměť	16
4.1	Lidská paměť jako rostoucí fenomén světové archeologie.....	16
4.2	Metodika práce s lidskými vzpomínkami.....	18
4.3	Novobystřicko ve stínu války. Archeologie a využití orální historie v regionu	18
4.3.1	Současný stav poznání	18
4.3.2	Lidská paměť jako nástroj k objasnění historických událostí.	22
4.3.2.1	Osvobození města a obraz osvoboditelů	22
4.3.2.2	Vysídlení německého obyvatelstva.....	24
4.3.2.3	Zajatectví v regionu jako dlouholetý proces. Lidské vzpomínky na zajatce a obraz jejich každodenního života.	25
4.3.3.	Lidská paměť jako nástroj k interpretaci archeologických dat.....	27
4.3.4.	Poselství jedné generace. Lidská paměť jako memento doby.	29
5	Sběrný vojenský tábor SPV Nová Bystřice	31
5.1.	Stav poznání lokality.....	31
5.1.1	Stavební struktury tábora a jejich možné analogie	32
5.1.2.	Obraz každodenního života v zajetí	36
5.1.3	Artefakty jako odraz každodennosti	40
6	Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice.....	43
6.1	Úvod do výzkumu	43
6.1.1	Evidenční list.....	44
6.1.2	Lokalizace zkoumaného prostoru	45
6.1.3	Přírodní prostředí.....	45
6.2	Cíl výzkumu	45
6.3	Zaměření plochy výzkumu	46
6.4	Postup a metoda	47
6.5	Popis nálezové situace	48
6.5.1	Jednotlivé vrstvy	48
6.5.2	Ostatní.....	54

6.6	Popis nálezů	55
6.6.1	Nálezový inventář	55
6.6.1.1	Předměty z kovového materiálu	55
6.6.1.2	Předměty ze skla	56
6.6.1.3	Předměty z látky a kůže	57
6.6.2	Archeozoologická analýza	60
6.6.2.1	Cíle	60
6.6.2.2	Materiál a metody	60
6.6.2.3	Analýza pramenů. Vojenské příručky a pamětnické výpovědi	60
6.6.2.4	Výsledky	62
6.6.2.5	Diskuse	63
6.6.3	Makrozbytková analýza	65
6.6.3.1	Cíle	65
6.6.3.2	Analýza pramenů. Historické kartografické prameny a výpovědi pamětníků	66
6.6.3.3	Materiál a metody	68
6.6.3.4	Výsledky	69
7	Zhodnocení výsledků badatelského výzkumu	72
8	Diskuse	74
9	Závěr	76
10	Seznam použité literatury a pramenů	79
11	Seznam příloh	88
11.1	Obrazová příloha	88
11.2	Tabulky	96
11.3	Grafy	96
11.4	Samostatné přílohy	96
12	Přílohy	97
12.1	Obrazová příloha	97
12.2	Tabulky	156
12.3	Grafy	165
12.4	Samostatné přílohy	169

1 Úvod

V rámci bakalářské práce autora (Pancíř 2017) proběhl v roce 2016-2017, poblíž města Nová Bystřice v Jihočeském kraji, nedestruktivní výzkum lokality zajateckého tábora z konce druhé světové války, který se v zájmové oblasti a v jejím širokém okolí, nacházel od května do července roku 1945. V průběhu průzkumu došlo k zaměření a dokumentaci reliktního tábora v terénu, práce se snažila přispět k dokumentaci tohoto druhu památek, negativně ovlivněných recentní těžbou dřeva. Předkládaná diplomová práce představuje navazující studii k předešlým poznatkům o archeologicky minimálně zkoumané lokalitě a snaží se přispět k jejímu lepšímu poznání. Předkládaná práce se taktéž nepřímo drží jedné ze zásad předešle zpracované bakalářské studie, a to, jakkoliv upozornit na archeologicky velice zajímavou lokalitu s mizejícími terénními památkami, kterou lokalita sběrného tábora Nová Bystřice představuje.

V rešeršní části se práce zabývá památkami vojenských táborů z období druhé světové války, obrazem každodenního života zajatého člověka v nich a jak se jeho každodennost odrazila v archeologických pramenech. Práce poskytuje přehled o dosavadním stavu bádání k tématu vojenských táborů a seznam zkoumaných analogických lokalit ve světě, následně přechází z globálního hlediska do lokálního a představuje současný stav archeologického poznání těchto památek na našem území. Podrobněji se dále práce zabývá konkrétním zajateckým táborem – sběrný tábor SPV¹ u Nové Bystřice, na jehož území proběhl badatelský výzkum, dále rozvedený v praktické části.

Cílem předkládané práce je přiblížit se životu člověka v zajetí a pomocí excerptu literatury, archivních fondů, obecních kronik a archeologické metody, představuje práce snahu dotvořit pomyslný obraz každodenní rutiny zajatce a prostředí, kterým byl obklopen. Pro účely studie proběhla taktéž spolupráce s vojenským spolkem Die Barackenpferde a filmaři Adler film, přičemž proběhla rekonstrukce určitých scén, spojených se zajetím. Pořízený fotografický materiál z této akce doplňuje vybrané kapitoly práce. V rámci samostatné kapitoly je taktéž představena výzkumná metoda využití lidské paměti v archeologii. Tento cenný pramen poznání, k období druhé světové

---

¹ SPV = sběrné středisko válečných zajatců (Pancíř 2017, 22).

války v regionu a k zajateckému táboru, byl získán díky přičinění autora a doplňuje jak teoretickou část práce, tak poznatky a hypotézy stanoveny v rámci části praktické.

Praktickou část práce představuje nálezová zpráva k badatelskému výzkumu odpadního objektu v lokalitě tábora SPV Nová Bystřice. Ve zprávě je popsán průběh výzkumu, soupis nálezů a výsledky analýz (archeozoologická, archeobotanická), které byly na odebraných vzorcích prováděny.

2 Struktura práce a použité metody

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje tři oddíly (kapitola 3-5), kterým předchází anotace, úvod (kapitola 1) a část, pojednávající o struktuře práce (kapitola 2). Praktickou část tvoří kapitola 6, která je současně náleзовou zprávou k badatelskému výzkumu.

Třetí kapitola představuje archeologickou studii analogických lokalit období 20. století a je tvořena dvěma podkapitolami. První podkapitola v globálním měřítku pojednává o současném poznání lokalit, spojených se zajatectvím, a představuje vybrané výzkumy vojenských táborů ve světě. Druhá podkapitola poskytuje výběr archeologických výzkumů zmiňovaných lokalit na našem území a rozebírá současný stav poznání lokalit archeologie vojenství. Následující kapitola (kapitola 4) pojednává o lidských vzpomínkách, jakožto o cenném pramenu poznání v archeologii. Lidské vzpomínky jsou v práci hojně využity v rámci tvorby možných interpretací a hypotéz, jak v teoretické části práce, tak části praktické. Z toho důvodu bylo zvoleno pro samostatnou kapitolu, která pojednává o využití této metody ve světové archeologii, i v případě předložené studie. Předchozí studie (Pancíř 2017) se na základě využití informací z obecních kronik a pamětnických výpovědí zabývala děním napříč regionu, které vedlo ke vzniku zkoumaného komplexu památek. Diplomová práce na předchozí získané poznatky volně navazuje v podkapitole s názvem „Novobystřicko ve stínu války. Archeologie a využití lokální historie v regionu“, kde pomocí excerptce obecních kronik, dostupné literatury a osobních svědectví doplňuje předešlé dříve získané poznatky.

Pátá kapitola s názvem Sběrný vojenský tábor SPV Nová Bystřice shrnuje dosavadní stav poznání lokality vojenského tábora z hlediska archeologie. Jednotlivé podkapitoly se zabývají stavebními strukturami tábora, jak mohl vypadat život zajatce v táboře a artefaktuálním odrazem každodennosti zde internovaného člověka, přičemž v rámci reliktního tábora je využito nových obrazových pramenů.

Kapitola 6 představuje praktickou část práce a pojednává o badatelském výzkumu, který proběhl na místě lokality tábora SPV Nová Bystřice. Výzkum proběhl s přičiněním autora, pod odborným vedením vedoucího práce. Výstup z tohoto výzkumu představuje náleзовá zpráva, představená v rámci praktické části předložené diplomové práce. Průběh výzkumu je popsán v jednotlivých podkapitolách, přičemž zhodnocení výsledků představuje kapitola 7, výsledky jednotlivých analýz provedených v průběhu

badatelského výzkumu (archeozoologická a makrozbytková) jsou obsaženy v nálezové zprávě v příslušné kapitole o stejnojmenném názvu jednotlivé analýzy (viz podkapitoly 6.6.2., 6.6.3.). Kapitola 8 představuje diskusi. Zde jsou obdobně, jako v rámci předchozí studie, řešeny akce, které lokalitu ohrožují – těžba dřeva a činnost hledačů s detektory kovů. Práce v této kapitole pojednává o současné snaze informovat o této zajímavé lokalitě veřejnost a opakovaně vybízí amatéry ke spolupráci. Poslední kapitolu představuje závěr práce, kde jsou na základě stanovených cílů shrnuty a zhodnoceny získané poznatky. Následuje seznam použité literatury, pramenů a příloh.

3 Archeologie vojenských táborů

3.1 Světové archeologické výzkumy

Vojenské tábory z druhé světové války spadají do zájmového období konfliktní archeologie, konkrétně do archeologie vojenství (Rak 2013, 115; Pancíř 2017, 11). Archeologii 19. a 20. století, neboli archeologii modernity (Vařeka 2017, 374; Vařeka 2013, 8), či moderní doby (Vařeka 2017, 392) se v současné době dostává zvýšené pozornosti. Předchozí studie poskytla obecné rozčlenění tohoto období na jednotlivá zájmová odvětví (Pancíř 2017, 11-16) a poskytla výběr archeologických výzkumů, lokality souvisely s archeologií bojišť občanské války ve Španělsku (González – Rubial 2007; 2008; 2012), s archeologií holokaustu (Colls 2012; Dressler 2015) a vojenským táborem u obce Bernardsthal (Dresler – Macháček – Milo – Stratjel 2013, 111-126).

V současné době lze čerpat k tématu výzkumu vojenských táborů ze znatelně většího množství literatury.

Vojenské komplexy se dále dělily dle účelu zřízení a existovala jich celá řada s bohatým spektrem názvů (Staněk 1996, 28; viz Pancíř 2017, 8). Temnou kapitolu představují zejména koncentrační tábory, tyto tábory byly zkoumány nejen nedestruktivně, ale i destruktivními metodami archeologickému výzkumu (Gilead – Haimi – Mazurek 2009, 15). Jejich výzkumy napomohly k lokalizaci a pochopení strukturalizace těchto památek, přičemž registrované pozůstatky „*poskytují materiální záznam nacistických zločinů*“ (Vařeka – Vařeková 2017, 61).

Na území Polska byly například archeologicky zkoumány koncentrační tábory Chełmno (Pawlicka-Nowak 1986-2004; Konin Museum), Bełżec (Kola 2000; University of Toruń) Sobibor (Kola 2000-2001; University of Toruń). Proběhl taktéž výzkum koncentračního tábora Auschwitz (Osvětim) a zkoumána byla materiální kultura, jako např. oblečení a osobní věci vězňů (Myers 2007; Gilead – Haimi – Mazurek 2009, 23-37). Další tábory se nacházely kupříkladu na území Německa a Rakouska. Při archeologickém výzkumu koncentračního tábora Buchenwald bylo v odpadní jámě nalezeno množství věcí po vězních, a to 2500 předmětů osobní výbavy a kolem 4000 knoflíků z oblečení (Theune 2018, 79). Dalšími zkoumanými tábory byl koncentrační tábor Sachsenhausen a Mauthausen (Theune 2018, 84; obr. 1), výzkumy koncentračních táborů do různé míry proběhly i na území Nizozemska a Francie (Theune 2018, 88-89), nedestruktivní archeologický výzkum pracovního a koncentračního tábora

proběhl taktéž na ostrově Sylt na britských ostrovech Alderney, kterým si dle archivních sdělení kromě Rusů, Ukrajinců, Poláků, Němců, Nizozemců a Francouzů, prošlo i 20-30 Čechů (Colls – Kerti – Colls 2020, 518).

Zajímavou kapitolu představují pracovní tábory, kupříkladu německých táborů bylo po celé Evropě zřízeno na 25 tisíc (Theune 2018, 89). Němci měli propracovaný systém, od divizních shromaždišť, po sběrné tábory AUFLAG, tranzitní tábory DULAG (Chobot 2018, 234), až po tzv. STALAG a STALAGs (Stammlager, Stammlager der Luftwaffe) (Theune 2018, 91) V tomto ohledu si dovoluujeme zmínit výzkum tábora Stalag Luft III. v Polsku poblíž města Zagan (Doyle et. al 2013), ze kterého za války pomocí vyhloubených tunelů uniklo několik desítek zajatců, archeologie existenci těchto tunelů v rámci terénního výzkumu potvrdila (Doyle et. al 2013, 125-136). Velké množství převážně zajateckých a pracovních táborů Němci zřídili na území Skandinávie. Kolem pěti set německých táborů, určených převážně pro zajatce vojáků Sovětského svazu, se nacházelo na území Norska (Theune 2018, 91). Zajatci zde budovali cesty, železnice, vojenské objekty a přístavy (Panikar 2010, 151). Některé tábory měly více účelů, například tábor Falstad u Trondheimu², který mimo pracovní a zajatecký tábor sloužil i jako vyhlazovací (Theune 2018, 92). Na 180 táborů ve Finsku (Seitsonen 2018, 162) bylo v rámci disertace Oula Seitsonena (Seitsonen 2018) archeologicky zmapovaných na území Laponska, zajímavé výzkumy proběhly na území táborů Inari Kankiniemi a Peltojoki, v průběhu bylo zajištěno velké množství materiálů zajatců (Seitsonen 2018; 92,93,98). Na území Skandinávie byly registrovány taktéž struktury, které se běžně do současnosti nedochovají – dochované domy a dřevěné ploty (obr. 2).

Němci zřizovali tábory i na území Francie, Belgie a Nizozemska. V Holandsku proběhly výzkumy táborů Westerborg, Amersfort a Herzogenbusch, ve Francii koncentračního tábora Natzweiler-Struthof (Theune 2018, 88), tábory Westerborg a Amersfort sloužily i jako koncentrační, k deportaci židů (Wijnen – Kok 2016, 25).

Za války zřizovali tábory pro zajaté vojáky i spojenci. Na území USA byl v nedávné době archeologicky zkoumán tábor pro německé vojáky – tábor Nebraska (Young 2013), na území Kanady od roku 2010 pak tábor Whitewater (obr. 3) (Myers 2013) a další – US: Trinidad, Colorado, Ford Hood, Bexar Country, Indianola; Canada:

---

² Informace a dobové fotografie tábora k dispozici na stránkách: Falstadsenteret. Museum, minnested og senter for menneskerettigheter [online] [cit. 8. 3. 2020]. Dostupné z www.falstadsenteret.no.

Manitoba (Theune 2018, 93). Američané drželi v zajetí, od vypuknutí války s Japonskem, taktéž velké množství Japonských vojáků i civilistů. Archeologicky zkoumán byl kupříkladu internační tábor pro civilisty Manzanar (Burton – Farell 2013, 239-269) a pro vojáky Amache (Slaughter 2013, 301).

Po vylodění spojenců v Normandii byly na území osvobozených zemí zřízeny tábory pro zajaté vojáky (obr. 4), např. v roce 1998 proběhl výzkum tábora u vesničky Mosles poblíž města Bayeux (Carpentier – Marcigny 2013, 67). Mezi nedávno zkoumané velké tábory patří od roku 2009 kupříkladu spojenecký tábor La Glacerie (Early 2013, 95-115). Mezi léty 2009 a 2013 pak tábory Nonant-le-Pin (obr. 5), Urville-Nacqueville a Fleury-sur-Orne (Carpentier – Marcigny 2013, 67).

Propracovaný systém táborů měli taktéž Sověti, válečné zajatce měly pod svojí správou orgány GUPVI-NKVD (Staněk 2012, 22; Pancíř 2017, 18-19) a na území SSSR pracovní tábory GULAG³. Ruská administrativa druhotně využila některé vojenské tábory a objekty zřízené za války - kupř. koncentrační tábory, jako zmiňovaný koncentrační tábor Sachsenhausen, Buchenwald a další; k držení vězňů. Tyto objekty byly aktivní až do roku 1950 a aktivity spojené se zajatci zde byly v jednotlivých archeologických vrstvách registrovány (Theune 2018, 94; Staněk 1996, 27).

3.2 Archeologické výzkumy vojenských táborů na našem území

3.2.1 Současný stav poznání

Vojenským objektům spojeným s druhou světovou válkou se v současné době dostává větší pozornosti, zkoumány jsou kromě vojenských fortifikací (Rak 2013, 119-122) a palebných postavení armády (Čech – Křivánek – Soukup 2014) také vojenské tábory.

Archeologické výzkumy táborů jsou v poslední době realizované i na našem území, mezi první takové vlašťovky patří výzkum německého zajateckého tábora pro spojenecké zajatce poblíž závodu Sauersack a Rolavy na Sokolovsku (Hasil – Novák 2016, 184; Vařeka – Vařeková 2017, 61). Autor přispěl do problematiky výzkumů

---

³ GULAG = Hlavní správa nápravně – pracovních táborů. Tábory této sítě jsou dnes taktéž archeologicky zkoumány. Pro účel studie odkazujeme na server gulag.cz a zde prezentované archeologické aktivity Mgr. Lukáše Holaty, Ph.D.

zajateckých táborů již předchozí studií (Pancíř 2017). V jižních Čechách se konkrétně vojenskými tábory na Písecku (u dobevských rybníků blízko vesnice Dobeš, „Na Americe“ u Písku, u Topělce, Držova) blíže zabýval J. Fröhlich, přičemž v lokalitě vojenského tábora u vesnice Držov proběhl archeologický výzkum a v dalších lokalitách (Podolí) průzkum terénu s cílem identifikovat relikty příbytků zajatců (Fröhlich 2020). Podobné objekty (zemljanky) byly v roce 2011 registrovány v rámci nedestruktivního mapování a dokumentace památek, které provádí Regionální muzeum v Chrudimi a Katedra archeologie Západočeské univerzity, v Železných horách (obr. 6). V území mezi Licoměřicemi a Zbyslavcem byly archeologicky zkoumány relikty ústředí partyzánské brigády Mistra Jana Husa (Musil – Netolický – Vařeka 2016, 189-207). Velmi zajímavý počín představuje archeologická akce při budování cyklostezky u Havlíčkova Brodu (trasa Havlíčkův Brod – Šmolovy – Občiny). Při záchranném archeologickém výzkumu zde byl registrován četný materiál, odrážející provoz zdejšího letiště v době války pod německou Luftwaffe (obr. 7, obr. 8) a ke konci války zřízeného zajateckého tábora pro zajetí německých vojáků (obr. 9, obr. 10, obr. 11) (Knápek – Rous 2014).

Výrazně mediálně sledován byl v nedávné době výzkum koncentračního tábora Lety, jehož badatelský výzkum je součástí mezinárodního projektu „Accessing Campscapes: Inclusive Strategies for Using European Conflicted Heritage“⁴. V průběhu výzkumu byl lokalizován a zkoumán areál zmíněného komplexu a přilehlý hřbitov, přičemž v průběhu terénního výzkumu lokality bylo zajištěno mnoho předmětů, odrážejících život zde internovaných (Vařeka – Vařeková 2017, 58-83).

Zajímavou kapitolu představují výzkumy památek z dob komunismu a výzkumy pracovních táborů – gulagů (Vařeka 2020, 40-42). V roce 2011 byl na Příbramsku a Jáchymovsku proveden výzkum pracovních táborů z období Studené války (Rak 2012, 104), přičemž byly tábory mapovány nedestruktivními metodami (Šafanda 2012). V roce 2017 až 2019 proběhl v rámci projektu „Accessing Campscapes: Inclusive Strategies for European Conflicted Pasts“ rozsáhlejší výzkum těchto komplexů, vedený pracovníky Západočeské univerzity v Plzni (Vařeka 2020, 40-42).

---

⁴ Převzatá informace z dokumentu: Záměr archeologického výzkumu kárného pracovního tábora a tzv. cikánského tábora u obce Lety (okr. Písek) z druhé světové války (1940-1943) [online] [citováno dne 5.3. 2020]. Dostupné z www.lidice-memorial.cz.

Zájem archeologie směřuje i na lokality vojenských táborů z druhé poloviny 20. století, nedestruktivně byl zkoumán vojenský prostor u obce Pšovky na Rakovnicku (Mayer 2010) a poměrně nedávný příspěvek (2016) představuje výzkum vojenského újezdu Prameny ve Slavkovském lese, na přelomu okresů Cheb a Sokolov (Kozlová 2016).

Máme-li zhodnotit dosavadní stav poznání zajateckých táborů na našem území, z archeologického hlediska se jedná o relativně nový pohyb po cestě za poznáním a vyvstává urgentní potřeba srovnávacího materiálu z obdobných výzkumů (zmiňoval Fröhlich 2020), kterých na našem území proběhlo prozatím pomálu. Předkládaná diplomová práce představuje čerstvý archeologický příspěvek k poznání lokality spojené se zajatectvím v jižních Čechách.

4 Archeologie a lidská paměť

4.1 Lidská paměť jako rostoucí fenomén světové archeologie

„I encountered a number of older local people who remembered the crash, and the Blitz in general, and wanted to use the excavation as a forum for telling their stories to me, each other, and the gathered crowd.“ (Moshenska 2007, 92)

Využití lidské paměti a mluveného slova se ve světové archeologii dostává rostoucí pozornosti, zejména pak při využití při archeologii recentních situací, spojených s druhou světovou válkou (Moshenska 2007, 91). Zatímco na první světovou válku může lidská paměť rapidně upadat, druhá světová válka stále ještě nabízí vzpomínky veteránů a pamětníků přímo z první ruky zúčastněných (Moshenska 2006, 58). Zapojení veřejnosti pak nemusí být čistě jen pro popularizaci archeologických zjištění, ale také pro doplnění samotné pramenné základny (Riley 2005, 39).

Existuje několik případů, kdy byla orální historie použita jako zdroj při archeologickém bádání (Moshenska 2007, 92). V Pearl Harboru, tým podvodních archeologů zkoumal jednu z potopených letadlových lodí US Navy a její letadla. Mimo historické zdroje, které pojednávaly o proporcích lodi a její posádce, proběhla i série rozhovorů s bývalými příslušníky (pamětníky), kteří na téže lodi, či podobné, kdysi pracovali. Hledali se převážně svědci potopení, kteří měli napomoci objasnit, proč byla celá loď ponechána jít ke dnu (Rodgers 1998, 9). Kombinací archeologie a orální historie byl docílen téměř kompletní obraz, jak celá situace proběhla.

Další případ využití kombinace orální historie a archeologie proběhl v Anglii, při projektu historického mapování krajiny v Cornwallu. Předmětem bádání bylo využití krajiny a krajinné změny v průběhu druhé světové války, studie zahrnuje 22 rozhovorů se všemi, kdo v té době pracoval v zemědělství (farmáři a další). Výslech k tématu přinesl zajímavé informace ohledně hospodaření v době války (Riley 2005, 41).

Archeologický výzkum představuje pro veřejnost mnohdy atraktivní a zajímavou záležitost, která přitahuje značnou pozornost. Nebylo tomu jinak ani v průběhu exkavace anglického letounu Hawker Hurricane, v centru Londýna v roce 2004, kdy pamětníci v průběhu exkavace svými vzpomínkami doplnili výzkum o nové poznatky k celé události, přičemž nalezený materiál posloužil jako mnemonika⁵ (Moshenska 2007, 92). S nápadem přidání metody orální historie – výpovědi pamětníků, přišel tehdy Dr. Gabriel Moshenska z Institute of Archaeology Gordon Square. Dr. Moshenska dále tuto metodu úspěšně experimentálně využil při exkavaci Schoreditch Park, kde se dotazoval lidí na obraz místa, které bylo v průběhu války mnohokrát zasaženo raketami V-2 (Moshenska 2007, 93). Práce s veřejností a využití vzpomínek pamětníků se objevuje také v archeologii objektů druhé světové války v Laponsku. Ve své disertaci se Oula Seitsonen (Seitsonen, O. 2018) opírá o informace pamětníků, jejich slova jsou jak v poděkování, tak citována v textu.

Využití orální historie v archeologii se uplatňuje i při výzkumech na našem území, konkrétně byly lidské vzpomínky využity jako pramen k poznání lokality 20. století – „Kachního údolí“ u Stříbrna. Lokalita souvisí s archeologií trampingu a k jejímu lepšímu poznání proběhly i rozhovory s bývalými členy a místními pamětníky (Vařeka 2013, 137). Další lokalitu, u které tvořily pramennou základnu pamětnické výpovědi, představuje sběrný tábor SPV Nová Bystřice. Od roku 2016 probíhá pod iniciativou autora (Pancíř 2017) série strukturalizovaných i polo-strukturalizovaných rozhovorů, část z nich byla představena v bakalářské práci (Pancíř 2017), kdy lidské vzpomínky doplnily stav poznání vojenského komplexu, ke kterému bylo k dispozici jen pramálo historických informací.

---

⁵ Mnemonika = trénink, cvičení paměti / Mnemonický = pamětní (www-slovník-cizich-slov.abz.cz[online] [citováno dne 5. 1. 2020]).

4.2 Metodika práce s lidskými vzpomínkami

V historické archeologii představuje využití orálních vzpomínek pro badatele jednoznačně atraktivní a inovativní záležitost, je ale nutné rozlišovat mezi orální historií a orální tradicí (Tolson 2014, 3). Na základě údaje z Encyclopaedia of Historical Archaeology: „*Orální historie odkazuje na paměť lidí, kteří konkrétní věc, která je předmětem dotazu, zažili ‚z první ruky‘ a orální tradice představuje tradující se vzpomínky určité skupiny lidí, mnohdy s rozdílem jedné generace*“ (Wilkie 2002, 403). Důležité je uvědomit si, že obdobně jako historici, archeologové chtějí pracovat s ověřenými informacemi (Tolson 2014, 4). Obecně se dají orální zdroje rozdělit do tří skupin (dle Tolson 2014). První skupina čerpá již z pořízených záznamů či prepisů, obsažených v archivech. Do této kategorie patří kupříkladu osobní deníky, jako je deník zajatce Ulricha Koppeho (viz Pancíř 2017, 22-23). Druhá kategorie představuje svědectví komunity lidí zapojené do archeologického výzkumu – např. Shoreditch Park (Moshenska 2007). Třetí kategorie počítá s využitím k interpretaci archeologických dat, tato kategorie odráží například postupy při výzkumu tramské osady v údolí Otročínského potoka (Vařeka 2013, 142). Předkládaná studie obsahuje všechny zmíněné kategorie orálních zdrojů.

4.3 Novobystřicko ve stínu války. Archeologie a využití orální historie v regionu

4.3.1 Současný stav poznání

„Total War has ensured, that we are all involved, or affected, to some extent; that conflict has made some impression on the lives of each of us.“ (Schofield 2009, 3)

V roce 2017 se T. Pancíř začal v rámci bakalářské práce (Pancíř 2017) zaobírat archeologií vojenství a v rámci ní výzkum postupně směřoval k lokalitě zajateckého tábora u Nové Bystřice. Ještě předtím se ale amatérsky věnoval orální historii a snažil se, jakkoliv zachytit lidské příběhy, a tak se přičinit o vytvoření pramenu, který by jinak neexistoval. Od roku 2015 začal lidské vzpomínky zachycovat na záznam, v obci Litvínovice u Českých Budějovic například proběhl rozhovor s panem Klobušníkem ohledně provozu letiště u Plané:

„Co si pamatuji, jak ještě v Piešťanoch. (...) Jsem byl i v Liberci ve vojenské škole dvouletý na technika. Taky jsem pracoval na messerschmittech a lavočkinech ... pak nastoupili Migy. Tady v Plané je taky měly.“⁶

O počátcích pořizování rozhovorů lze tvrdit, že byly spíše strukturalizované a otázky, které tazatel pokládal, se týkaly jednoho konkrétního tématu – vzpomínek na druhou světovou válku a její konec. Po rozhovoru se dvěma pamětníky u obce Stráž nad Nežárkou se autor dozvěděl o zajateckém táboře u Nové Bystrice, následně se lokalitou začal blíže zabývat a v roce 2015 započal v rámci bakalářské práce její nedestruktivní výzkum. Vzhledem k předchozí zkušenosti s pořizováním nahrávek s pamětníky bylo rozhodnuto do výzkumných metod, společně s excerpcí literatury, archivních fondů a kronik, experimentálně přidat i pamětnické výpovědi a doplnit tak pramennou základnu k lokalitě, ke které se dochovalo historických informací jen pramálo. Zapojení veřejnosti se ukázalo jako dobrý nápad, jak částečně vysvětlit určité otázky ohledně vzorců činností uvnitř vojenského komplexu, jeho rozsahu a jak komplex ovlivnil dění v širokém okolí.

První rozhovory se uskutečnily v listopadu 2015 na den veteránů ve městě Nová Bystrice, a jak se později ukázalo, nešlo o jednoduchou záležitost. Toto město, ležící v Jindřichohradeckém okrese blízko hranic s Rakouskem, prodělalo po skončení války jednu zásadní proměnu – bylo poznamenáno odsunem německého obyvatelstva a následným příchodem nového obyvatelstva z vnitrozemí. Vzhledem k této skutečnosti je dnes obtížné navázat kontakt s lidmi, kteří události spojené s válkou skutečně zažili a ještě žijí. Tento fakt se ukázal zásadní při pokusu o navázání konverzace s údajnými starousedlíky, u kterých se v průběhu diskuse nedlouho po jejím začátku ukázalo, že respondenti jsou z velké části dosídlenci ze všech možných koutů republiky. Další komplikovaná skutečnost byla taková, že dotazovaní si vzpomínky na válečná a poválečná léta tradovali v rodinném kruhu a přihodily se jejím předkům, tyto vzpomínky tak mohou být značně zkreslené, či pozměněné a studie jim nepřikládá takovou váhu (Tolson 2014). A nakonec, zásadní překážkou se ukázalo to, že mnoho lidem je o této době nepříjemné hovořit. V rámci kolektivního povědomí veřejnosti je druhá světová válka a s ní spojená místa, jako bojiště, zajatecké tábory, koncentrační tábory a další podobná, obecně vázána s traumatizujícími zážitky a negativními

---

⁶ Přepis rozhovoru s panem Klobušníkem.

vzpomínkami. O těchto místech je v literatuře mnohdy pojednáno jako o tzv. negative heritage (Meskell 2002, 558). Kulturní dědictví, odkazující na obtížná a bolestná témata spojená s válkou, smrtí a utrpením, si vysloužilo také název „dark heritage“ (Seitsonen 2018; Vařeka 2020, 38). Pokud je řeč o vzpomínkách na válečné období a zajatecký tábor, objevily se i případy, kdy lidé odmítli o věcech mluvit, dokonce se báli. Jako příklad uvádíme část rozhovoru s panem B.⁷ z Dobré Vody u Číměře:

„Na Dobré Vodě, a ještě tam jsou, ono se ví, kde to je, dva zastřelení Němci, kteří se vraceli v květnu zpátky. Chlapci, co tu dnes mají 80 a byli v rudé gardě – jeden z nich je dokonce ten, co je zastřelil (...). Je zvláštní, že ta nenávist stále žije. Ti lidi se vraceli z války, měli německé uniformy, domů se vraceli v květnu a oni měli horké hlavy a zastřelili je. Radši nebudu říkat kdo (pachatel údajně stále živ).“⁸

U části dotazovaných se prokázalo, že skutečně představují žijící svědky událostí 20. století, spojených s válkou a zajateckým táborem. Převážná většina se o své vzpomínky podělila a poskytla o nich svědectví, část je obsažena již v bakalářské práci autora (Pancíř 2017), přičemž jmenovitě formou poděkování zmiňujeme jména jako Zdeněk Krajíček, Marie Pěkná a Anna Kopalová. V počátcích pořizování rozhovorů ještě neexistovalo striktní pravidlo, které by určovalo jejich formát – zvolena byla pro respondenty pohodlná metoda semi-strukturalizovaných rozhovorů, namísto předem stanovených otázek. Důvod pro zvolení této metody postupu byl prostý, tato forma rozhovoru měla přimět dotazovaného otevřenosti a aby se necítil nepříjemně. Na základě tohoto postupu jsme se mnohdy dozvěděli klíčová svědectví, tento postup obecně dává respondentovi možnost volně si vybavit jakékoliv informace, které pokládá za důležité a odemyká mnohdy i nový neznámý okruh otázek (Riley, M. 2005, 41).

Tazatel se ptal na osobní život dotazovaného člověka, začínalo se mnohdy nekonfliktními tématy a postupně (záleželo na průběhu rozhovoru) dialog směřoval ke složitějším otázkám, spojeným se zážitky za války a jejím koncem, s vysídlením Němců a životem po válce.

Primární důvod k pořizování rozhovorů bylo dozvědět se něco víc o sběrném táboře Nová Bystřice, dále pak autora zajímalo okolní dění, které později vedlo ke zřízení

---

⁷ Totožnost pamětníka vzhledem k povaze informací skryta.

⁸ Přepis rozhovoru s panem J.B.

vojenského komplexu, a vzpomínky na události, obecně dokreslující situaci v regionu za války a po válce.

V rámci autorovo přičinění bylo pro region Nová Bystřice do dnešních dnů dáno dohromady značné množství lidských vzpomínek na zajatecký tábor, ale i celkově na období za války a po válce. Zachycovat tyto vzpomínky lze v dnešní době pokládat za velmi důležité, jelikož pro budoucí generace archeologů, kteří se hodlají zabývat památkami druhé světové války, v propojení s pamětníky, již mnohdy nebudou tito lidé a jejich svědectví nadále k dispozici (Moshenska 2006, 58). Lidem, kteří se kupříkladu aktivně účastnili konfliktu druhé světové války, je dnes mezi osmdesáti až devadesáti lety a počty těchto lidí pozvolna klesají (Judith 2011, 147).

O výsledcích výzkumů je veřejnost pravidelně informována, pro obyvatele Nové Bystřice probíhá na téma archeologických výzkumů i cyklus přednášek v kinosále KD Koruna, kde jsou posluchači pravidelně seznamováni s aktuálním stavem badatelského výzkumu (obr. 12). Pořádání přednášek je i jedním ze způsobů, jak na práci upozornit a získat další možná svědectví z řad posluchačů (na přednášky často chodí i věková skupina lidí, kteří jsou s tématem blíže spjatí). Záležitosti se dostává poslední 2 roky i zvýšené pozornosti ze zahraničí – na přednášky jezdí početná skupina zahraničních hostů z přilehlých rakouských vesnic, pro které je zajištěn simultánní překlad⁹. Díky práci s veřejností a popularizaci archeologie mezi místními se ohledně poskytnutí svědectví začalo ozývat více lidí, dnes jsou vzpomínky nahrávány i na kameru a na celé záležitosti se podílejí od roku 2019 i filmaři z Adler Film (obr. 13). V současné době je k dispozici několik desítek zaznamenaných rozhovorů (obr. 14, obr. 15, obr. 16, obr. 17), jednotlivé přepisy z nich jsou obsaženy a rozebrány v následujících kapitolách, kde doplňují poznatky z archeologického výzkumu.

Orální historie bylo v počátku využito pro doplnění kapitoly k lokálnímu obrazu posledních válečných dnů, které předcházely vzniku zkoumaného zajateckého tábora, pro lepší pochopení lokality v kontextu událostí (Pancíř 2017). Lidské vzpomínky, společně se zápisky z obecních kronik, pomohly definovat rozlohu vojenského komplexu. K finálnímu vymezení lokality přispěla archeologie, a to nedestruktivním mapováním reliktního zajateckého tábora – pozůstatků ubikací a dalších antropogenních

---

⁹ V tomto ohledu, s výrazem díky za asistenci při překladu do Německého jazyka, uvádíme jméno JUDr. Pavla Jelínka.

tvarů, registrovaných v terénu. Využití orální historie se ukázalo jako klíčové pro lepší pochopení doby a dění ohledně tábora, tato kapitola doplňuje předešlou studii (Pancíř 2017) o nové informace a volně na ně navazuje.

4.3.2 Lidská paměť jako nástroj k objasnění historických událostí.

Obecně se dá říct, že „*badatelé mnohdy často hledají tzv. jednu historickou pravdu a nejsou schopni akceptovat, že existuje mnoho způsobů výkladu*“ (Riley 2005, 41). Tuto skutečnost je nutné si uvědomit v rámci excerpce dobových pramenů, zejména pak kronik; a vyvarovat se, obdobně jako historici, unáhlených závěrů ohledně informací v nich obsažených. Dosavadní archeologické výzkumy značně přispěly k pochopení, co se mohlo dít uvnitř zajateckého tábora a vzhledem k chybějícím historickým informacím, představují jednu z mála možností, jak lokalitu zkoumat.

Chybějící informace může doplnit i lidská paměť. V rámci výzkumu tábora a kompletace lidských vzpomínek vyvstal pokus zjistit více i o okolních událostech v regionu, v kontrastu s děním v táboře a ukázat, jaký potenciál práce s lidskou pamětí představuje. V následujících odstavcích představujeme několik prozatím nepublikovaných pamětnických vzpomínek k uvedeným tématům, související s obrazem osvoboditelů, odsunu Německého obyvatelstva a zajatectvím v regionu.

4.3.2.1 Osvobození města a obraz osvoboditelů

Těsně poté, co ustal úprk zbytku německé armády (obr. 18), přijela 8. května v odpoledních hodinách do Nové Bystřice Rudá armáda¹⁰. Ohledně průběhu osvobození existuje dodnes několik otazníků, jak celá událost probíhala, zejména pak jaké bylo chování osvoboditelů, kteří následně zřídili v okolí města u rybníka Osiky tábor pro zajetí německých vojáků. Obecní kronika obsahuje informaci o vyvěšování sovětských a českých vlajek, dále pak o přivítání osvoboditelů zastupitelstvem města. Skutečnost může být, ale značně přibarvena a realita se může lišit.

---

¹⁰ Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str. 36 [online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020] Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/19>.

„Obecní zastupitelstvo je chtělo přivítat. Oděni v černém stáli společně se starostou před radnicí. Nedočkali se však rudoarmějců. Místní jim naznačili, že jsou zde zbyteční, a proto se rozešli“¹¹

Mimo záznam v obecní kronice máme k dispozici osobní svědectví člověka, který osvobození zažil na vlastní oči. Jaký byl obraz osvoboditelů v očích obyčejného obyvatele Nové Bystrice, lýčí pamětnice Gertrude Dražanová:

„Náš pan farář je šel vítat a měl zlatý řetízek na sobě a oni mu ho hned vyrvali. Všechno, co našli, sebrali – i kola, sebrali kola a chtěli na nich jezdit, jenomže to neuměli a natloukli si. (...) Já jsem se neukazovala, mě žádný ruský voják neviděl. Oni přišli k nám do baráku, teta jim vařila. Já byla schovaná na střeše a držela jsem se komína. (...) Všichni se před nimi schovávali.“¹²

K chování vojáků Rudé armády mimo město na vesnici poskytla svoje zážitky taktéž pamětnice Marie Benešová:

„Rusové byli i u nás v naší vesnici, a to také nic dobrého o nich nebylo slyšet. My jsme bydleli u cesty a hned se k nám nastěhovali. Maminka mi šla chudák naproti a říkala, že musím ke strýcovi, protože máme plný dům Rusů. Snědli nám všechnu cibuli, zapili to vínem a chtěli po tátovi, aby jim sehnal děvečky. (...) Lidi je vítali vším možným. Šetřili si lahvinku nějakého nápoje na konec války, tak to dali Rusákům, ale když jim dali alkohol, tak to bylo zvěrstvo. Jednou jsme přišli na verandu a on tam hrál jeden Rus na klavír. Ale nehrál, jen na to brnkal – protože to neuměl. Najednou přestal, byl celý zpocený, tak vytáhl pistoli a prostřílel střechu, aby tam byl průvan.“¹³

V některých případech představují paměti i pochmurnou skutečnost situace ve městě, kdy dle vzpomínek, mimo časté drancování, armáda ohrožovala i německy mluvící část obyvatel:

„Moje spolužačka. (...) Tu tak zřídili, že v J. Hradci měli co dělat, aby ji spravili. Asi 16 vojáků, chytli jí a maminka běhala za nimi a na tu stříleli. Tu zřídili hrozně moc,

---

¹¹ Kronika města Nová Bystrice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystrice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str. 36 [online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020] Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz//490/19>.

¹² Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

¹³ Přepis rozhovoru s Marií Benešovou.

*ale ona měla taky trochu sama vinu, měla se schovat. Já jsem se neukazovala, mě žádný ruský voják neviděl. (...) Ona chodila venku no.*¹⁴

4.3.2.2 Vysídlení německého obyvatelstva

Zásadní historickou událostí, která otrásla regionem, bylo vysídlení Německého obyvatelstva z regionu a dosídlování nového obyvatelstva z vnitrozemí. „*Centrem německy mluvícího obyvatelstva na Jindřichohradecku byla Nová Bystřice, před válkou čítajících 3 tisíce obyvatel této národnosti*“ (Kovařík 2005). Na 6 stovek osob odsunula skupina partyzánů plukovníka Hobzy z města Nová Bystřice 28. května¹⁵.

K dispozici poskytujeme přepisy rozhovorů, týkajících se osobních svědectví a představujících tak nové neznámé informace k této události:

„Ti lidi byli tak zubožení, že kolikrát po cestě i zahynuli. (...) To bylo i pro Němce špatný, pro takový ty obyčejný lidi vesnický. (...) Ty na tom byli špatně.“¹⁶

„Jako holka si pamatuji, jak odcházeli Němci ze vsi. Takhle na nás koukali: ‚my se ale vrátíme‘ - říkali. (...) Takhle šli, koukali a říkali: ‚my se ale vrátíme‘.“¹⁷

„Přišli pro ně, každý si musel vzít jen to nejnnutnější a honem pryč. U sousedů u nás měli dvě holčičky malý a ty musely pryč. Polívku nechali stát na stole a až když nějaký Čech přišel, který si ten barák chtěl vzít, to už lezly z té polívky červy na stole, jak ji tam v tom kvapu nedojedenou nechali.“¹⁸

„Já jsem v těch 60 letech dostal na vojně zajímavý úkol. Jsem s děckama chodil po okolí a kolem Dobré Vody bylo 16 lomů, a vezměte si, 15 roků, co Němci odešli, tam byla ještě bouda i s vercajkem, protože ti, co přišli potom, nikdo kamení nerozuměl. Tady ti lidi už nikdo kamení nedělal, ale dřív tu byli samí kameníci. Prostě 16 lomů kolem jedné maličké vesničky a oni přišli a nikdo tomu nerozuměl a vše sebrali. Přišli bezzemci a lidé, co neuměli hospodařit, přišli v květnu, senoseč. Mezi nimi tak 20 % zlatokopů, ale ono už to bylo dávno rozkradené. Kradli i vojáci, co měli to RA (pozn. RA= Revoluční garda) na rukávech a když si řeknu, co to bylo za lidi. Ti nebyli ve válce, to byli všechno

---

¹⁴ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

¹⁵ Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 40 [online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/21>.

¹⁶ Přepis rozhovoru s Marií Benešovou.

¹⁷ Přepis rozhovoru s Annou Paďourkovou.

¹⁸ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

*sedmnáctiletí a osmnáctiletí kluci. V Hradci (myšleno J. Hradec) se udělala garda a ta prostě hlídala a zároveň rabovala.*¹⁹

Po odchodu německého obyvatelstva zůstalo mnoho usedlostí neobydlených. Tato podkapitola částečně odbočuje od vojenských táborů, zato dokonale vykresluje všudypřítomný chaos v regionu a představuje důležitý příspěvek k pochopení témat, ke kterým pomocí archeologie přistupujeme, zejména pak vykresluje osudy obyčejných lidí, kteří se oproti vojákům vyhnuli zajetí, zato byli nuceni opustit svůj domov a jít do odsunu.

4.3.2.3 Zajatectví v regionu jako dlouholetý proces. Lidské vzpomínky na zajatce a obraz jejich každodenního života.

*„Zpráva o příchodu Rudé armády se rychle rozšířila městem a dostala se i do nehlídaného zajateckého tábora. Zajatci přicházeli na náměstí, Francouzi a Italové se drželi za ruce a zpívali. Řekové, Poláci a jiní chtěli naráz napravit všechno strádání, které zažili v zajateckém táboře a začali rabovat. Nejprve přepadli trafikku. Jedna Řekyně vyrazila výkladní skříň hodináře, přitom se těžce pořezala.*²⁰

Výstavbu táborů určených k zajetí neetablovala v lokalitě Rudá armáda, nýbrž už německá armáda ještě za Protektorátu. V regionu bylo za války drženo velké množství zajatců spojeneckých armád (Rusové, Francouzi, Poláci, Italové, Řekové). K jejich zajetí se vážou vzpomínky Gertrude Dražanové:

*„Za války zde byly lágry pro Francouze. Na ty byli Němci hodní. My děti jsme od Francouzů dostávali čokoládu a různě něco. Francouzi mohli dostávat balíky, tak nám občas něco dali. Rusové a Poláci – ti nedostali nikdy nic. (...) Ti byli tak hladoví. Jednou jsem jela natrhat maliny a měla jsem s sebou chleba. Na cestě dělali Rusové a jak viděli ten chleba, začali o něj prosit. Když jsem to viděla, hodila jsem jim ten chleba a oni se na to vrhli. Nevěřila jsem, co jsou Němci schopni dělat s lidmi.*²¹

V Nové Bystřici, ale i v okolních vesnicích, byli pak nasazováni zajatci na nejrůznější práce. Své vzpomínky poskytla pamětnice Růžena Švecová:

---

¹⁹ Přepis rozhovoru s panem B.

²⁰ Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str. 36 [online] Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020] Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz//490/19>.

²¹ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

„Já mám švagra Francouze, protože ten si, jako zajatec, namluvil moji sestru. S Francouzem zacházeli Němci líp. Co byli ale Rusové a Poláci, tak ti byli přímo rozdělení mezi sedláky. Na ty dohlížel sedák, u kterého sloužili. Tam byla tři děvčata – Rusky, já ani nevím, kde je Němci sebrali. Nějací Poláci byli v Konrači, v Klášteře a v Blatě, tak ti byli všichni u sedláků. Francouzi byli volně, dostali snídani, oběd, večeři a večer se museli vrátit do určeného baráku. Mohli jít i do kina, ti měli volnější režim. S Rusi a s Poláky to bylo horší, většinou na ně dohlíželi opravdu nacisti.“²²

Po obsazení Nové Bystřice Rudou armádou došlo k zajímání bývalých příslušníků německé branné moci, tito zajatci byli přesunuti do oblasti sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Jinak zacházeno bylo s tzv. Vlasovci²³, kteří byli internováni v zámecké zahradě v Nové Bystřici (viz Pancíř 2017, 21). V rodinném kruhu tradovanou vzpomínku k tomuto tématu poskytuje Bystřický rodák Karel Hes, jakožto očitý svědek doby pak téma doplňuje pamětnice Gertrude Dražanová:

„Hromadu Vlasovců přitáhli tady do zámku. Oni si tam prali, měli vykopaný i záchody, a máma říkala, že v noci je stříleli. Do rána bylo strašný naříkání, tam bylo vápno a vykopaná díra v místě v parku.“²⁴

„Vlasovec jednou přišel k nám do bytu a teta mu dala najíst, a ještě po strejdovi nějaký kabát, aby mu bylo teplo, a on říkal: ‚Oni mě stejně zastřelí, nás Vlasovce Rusové stejně všechny zastřelí!‘“²⁵

Po skončení války se brzy v otázce zajatectví mezi Němci a Rusy obrátila karta, Rudá armáda ve sběrném táboře u Osiky držela desítky tisíc německých zajatců (viz Pancíř 2017, 20-23). Jak vypadal každodenní život zajatého německého vojáka nám přibližuje ve svém svědectví pamětnice Růžena Švecová:

„Rusové v táboře hlídali ty německé vojáky. Z jedné strany nemohli utéct, protože tam byl ten rybník Osika. Když někdo chtěl utéct přes rybník, tak je vyzvali, aby se vrátili, a když ne, tak je zastřelili. Někteří vojáci chtěli přes Osiku prchnout, ale ono to nešlo.“²⁶

---

²² Přepis rozhovoru s Růženou Švecovou.

²³ Vlasovci – ROA – Ruská osvobozená armáda. Organizace ruských zajatců, kteří bojovali proti Sovětskému svazu.

²⁴ Přepis rozhovoru s pamětníkem Karlem Hesem.

²⁵ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

²⁶ Přepis rozhovoru s Růženou Švecovou.

Zde prezentované přepisy rozhovorů s pamětníky událostí nám částečně nastiňují situaci, která panovala v regionu Nová Bystřice za války a těsně po válce. Zmíněné úryvky z rozhovorů přispívají k pochopení válečného a poválečného období v regionu a tomu, co vše předcházelo samotnému vzniku lokality, která je předmětem archeologického zájmu. Lidské vzpomínky představují zajisté cenný pramen, který doplňuje dosud neznámé kapitoly historie a má potenciál posloužit nejen archeologickému záměru, ale i dalším historickým vědám.

4.3.3. Lidská paměť jako nástroj k interpretaci archeologických dat

„One of the most fascinating conversations, unfortunately not recorded, was with a woman who as a child had lived in one of the houses being excavated. During her visit to the site we were excavating the fully articulated skeleton of a cat from the garden of this house. Standing on the site, the woman identified the cat as Blackie, who had belonged to the lady who rented the upper storey of the house, and had been buried in the garden upon its demise.“ (Moshenska 2007, 96).

Využití lidské paměti k interpretaci archeologických zjištění je s úspěchem zmiňováno na několika příkladech výzkumů v zahraničí, ale i u nás. Aplikace této metody zajisté naskytuje potenciál k objasnění některých, doposud neznámých, skutečností, ohledně sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Po vzoru zahraničních výzkumů bylo rozhodnuto provést sérii rozhovorů přímo na místě lokality (obr. 17, obr. 19, obr. 20, obr. 21), přičemž by relikty tábora a případné nálezy mohly mnemonicky zapůsobit na dotazované pamětníky (Moshenska 2007, 92). Prohlídka lokality nespočívala v návštěvě archeologického výzkumu, v plánu byla návštěva místa samotného, a tak přímá interakce lidí s relikty v terénu, přičemž právě tyto památky měly potenciál zapůsobit na paměť návštěvníků a vybavit tak jejich určité vzpomínky na místo (Moshenska 2006, 61). Očitá svědectví, jak lokalita vypadala v době jejího fungování a po odchodu armády, byly schopni poskytnout čtyři lidé, z nichž tři navštívili lokalitu v době po odchodu armády (Podařilová M., Paďourková, A., Švecová, R.), jeden člověk pamatoval lokalitu v době jejího fungování (Pavlíková, M.). Všichni čtyři lidé souhlasili s návštěvou a rozhovorem na místě tábora, kde měli možnost vyjádřit se k lokalitě a jak tábor a zdejší prostředí vypadalo dříve.

Podobná akce s pamětníky předtím proběhla i s farmáři v anglickém Cornwallu (Riley 2005), přičemž krajinná archeologie v aplikaci orální historie spatřuje, obdobně

jako tato studie, cenný pramen k poznání krajiny, s rozšířením, co pro lidi krajina znamená a proč:

„application of oral history thereby affords archaeology a greater ability to move beyond questions involving the shape and form of the landscape, and to extend our analysis of what the landscape meant, for whom and why“ (Riley 2005, 48)

Rozhovor s pamětníky se striktně nedržel žádných předepsaných otázek, s lidmi byla udržována volná konverzace, přičemž lokalita z válečného období posloužila jako fórum, na kterém se vyprávěly tématické příběhy (viz Moshenska 2007). V průběhu rozhovorů se pamětníci vyjadřovali k dávnému obrazu vojenského komplexu, řešily se otázky strukturalizace a organizace sběrného tábora a jaký byl dle jejich paměti obraz zajetí v něm.

Lidské vzpomínky mají občas potenciál objasnit i kontext archeologického nálezů, v rámci tohoto tvrzení uvádíme jako příklad jednu z pořádaných výpovědí při archeologickém výzkumu lokality Shoreditch Park (Moshenska 2007). Šlo o nález kosterních pozůstatků kočky, díky zprávě pamětníka archeologové získali jak jméno zvířete, tak i jeho majitele a podrobné informace k okolnosti úmrtí (Moshenska 2007, 96). Podobná zkušenosti máme i při práci s lidskou pamětí na lokalitě sběrného tábora Nová Bystřice. Při procházce po území zajateckého tábora se na základě lidských vzpomínek podařilo určit význam památek, nacházejících se na území lokality, představující pozůstatek budov říšského pracovního tábora. Tyto budovy byly po válce v rámci zajateckého tábora obývané Rudou armádou, společně se zajatci. Dnes zbyly na místě pouze základy, svědectví pamětnice Marie Pavlíkové vrací těmto budovám tehdejší podobu a k jedné konkrétní poskytuje i jméno jejího obyvatele:

„Dřív ty baráky nebyly takové²⁷, to ani nemuseli rozebírat. (...) Támhle byla kuchyně. My jsme do ní chodili tancovat, to bylo dlouhý, tady byla napřed jídelna a pak tam byl sál, a to byl sál, že jste zakopl a letěl jste. Tady holt se to všechno odehrávalo. Pod tou cestou stála chatka, ale tenkrát to tady vypadalo nádherně. Čisto bylo, stromy nebyly takové veliké, tady to bylo celý zastavený. Tady jak jsou ty schody, byly baráčky, a v tom oni bydleli (viz obr. 31). Tady jsme sedávaly na těch schodech a támhle jsme čuměly na ně, protože nám holkám říkaly, že si nás chtějí vyfotit (...). Tady byla chata a v té chatě bydlel pan Ječný z Bystřice, tady měl hlídku, on to tady hlídal,

---

²⁷ Dnes se na základech tábora nacházejí budovy dětského tábora.

*ale ten už asi nežije. (...) Tady (ukazuje na zbytek zdiva) ten pan Ječný hlídal a dělal armádě dozor, aby se tady nic neodehrávalo. Povoláním byl prodavač.*²⁸

Výsledkem rozhovorů na archeologické lokalitě vojenského tábora bylo získání velkého množství doposud neznámých vzpomínek. Tyto vzpomínky posílily pramennou základnu k lokalitě o nové, zajímavé informace, které často doplňují, či se dokonce snaží objasnit i některé hypotézy archeologického výzkumu. Zde představená studie s lidskou pamětí pracuje jak v teoretické části práce, tak praktické.

4.3.4. Poselství jedné generace. Lidská paměť jako memento doby.

„Abyste si to zapamatovali, jak to bylo. Ono to nebylo tak, že Němci špatní, Češi hodní. Já je mám všechny ráda, když jsou hodní.“

(Gertrude Dražanová – přepis rozhovoru)

Práce s lidskou pamětí a uchovávání lidských vzpomínek představuje i silné poselství další generaci, aby se podobné hrůzy již nikdy neopakovaly. V průběhu rozhovorů jsme se občas dotazovaných ptali, jak se jich válečná léta dotkla a co by případně rádi vzkázali lidem, kteří tuto hrůznou dobu nezažili. Kapitola v závěru představuje výběr několika osobních vzpomínek, které byly pořízeny v průběhu dotazů na zajatecký tábor. Sic nevyužity pro účely archeologického bádání, vzpomínky představují zajímavý příspěvek k vykreslení příkoří doby a z toho důvodu bylo rozhodnuto o jejich doplnění do studie. Všem zmíněným dotazovaným s výrazem úcty tímto pokorně děkujeme.

Paměti Gertrude Dražanové k německému útlaku za války:

„Když přišli Němci, pak bylo zle. Já jsem musela do kostela jít kolem dokola, aby mě na náměstí neviděli Hitlerjugend. Ti tam bubnovali, dávali pozor, kdo jde a kdo co dělá. Lidé hodně udávali. Za první republiky, to se Němci s Čechy tolik nehádali. Nejhorší bylo, když přišel Hitler, pak bylo zle“²⁹

---

²⁸ Přepis rozhovoru s Marií Pavlíkovou.

²⁹ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

Paměti Růženy Švecové k vysídleným příbuzným v rámci odsunu německého obyvatelstva:

„Bylo to hrozný pro ty lidi, kteří odtud museli odejít, museli všechno nechat nebo část odnesti v taškách, šli do toho Rakouska tam ty lidi pro ně taky neměli nic moc, bylo to pro některý rodiny utrpení, to je pravda. Moji příbuzní také odešli do Rakouska a byl tady pohraniční styk malej, že jsme, než ty hranice uzavřeli, mohli jít na celnici. Oni přicházeli zase z druhé strany na celnici a nesli jsme jim tam třeba chleba, cukr, máslo, abychom jim trošku přilepšili. Oni ten život tam neměli nijak růžovej. To víte, to je jako kdyby teď někdo přišel a řekl: ‚Musíš někam jít!‘ Ale kam?! S taškou, všechno museli zanechat tak, jak to bylo. To pro ně nebylo lehké, většinou ty rodiny, co odcházely, byli jen ženské s dětmi, protože ti mladí byli v zajateckých táborech. To víte, válka no. Ještě musíme říct, že to tady proběhlo celkem dobře. Co by měli říkat ti lidé zabítí ...“³⁰

Komentář Marie Benešové k životu za války a dnes:

„Chtěli jsme si zatancovat a přišel hospodský a říká: ‚Heleďte nezlobte se, až bude po válce, můžete tancovat do rána, ale teď by zavřeli mě, i vás.‘ A oni to chodili kontrolovat jo, když někde slyšeli hudbu, tak už se zaklepalo – nesmělo to být. A to bylo: ‚němečtí vojáci umírají na bojišti a my se tady radujeme‘. Že se máme dobře a oni umírají.“³¹

Rodinné vzpomínky pamětníka Karla Hese na ruského gardového kapitána, který se v Nové Bystřici zastával německého obyvatelstva:

„V Rusku přišel o rodinu, tu mu Němci zabili a zapálili je i se statkem – on neměl důvod se vrátit. Když šla matka do odsunu, tak ji na tom dolním náměstí našel a vzal ji zpátky. Ona se bála a brečela, vzal ji na radnici a tam jim všem vynadal: ‚My jsme bojovali a pokládali životy a vy jste tady mezitím hajlovali!‘. Vytáhl pistoli a tu ji dal s tím, že: ‚Kdokoliv na ni šáhne, má právo střílet!‘“³²

---

³⁰ Přepis rozhovoru s Růženu Švecovou.

³¹ Přepis rozhovoru s Marií Benešovou.

³² Přepis rozhovoru s Karlem Hesem.

Kapitulu zakončujeme komentářem pamětnice Marie Benešové. Vzpomínky představují poselství dnešní generaci o vážení si života:

„Ať si dneska každý dělá, co chce, ale já vděčím, že se ten mír zachoval. To je velká cena a bohatství, protože když vidím dneska ty děti oblečený, tak to jsme nikdy neměli. Za války a po válce nic nebylo, to jsme párali starý šaty po mamince a přešivali, to nebylo v krámě nic. Dneska, když si člověk vzpomene, co je všude zboží. Lidi to kupují, ani to nepotřebují a vyhazují. To my jsme nic nevyhodili, to se zdědilo, nebo zvětšilo, či nadstavilo. Dneska, když dáte klukovi neznačkové věci do školy, tak se mu smějí. To si nedovedete vy mladý představit jaké to bylo dřív“.

5 Sběrný vojenský tábor SPV Nová Bystřice

5.1. Stav poznání lokality

Lokalita byla do nedávné doby zcela neprobádána. Obdobně na tom byly i historické záznamy. Mimo historické práce (Staněk 2012, Kovařík 2005) se o zajateckém táboře u Osiky zmiňovaly pouze dobové obecní kroniky³³, k dispozici byly i sepsané vzpomínky jednoho ze zajatých vojáků, částečně se vztahující k místu³⁴. Jako další zdroj informací mohla archeologii posloužit i lidská paměť. Nalézt svědky doby a vojenského komplexu je ale v dnešní době stále těžší a vzhledem k tehdejší povaze oblasti, jakožto střeženého vojenského objektu, byly šance na dosažení objektivních informací o fungování komplexu, s pominutím pozorování okolí, značně mizivé. Přes všechny tyto skutečnosti se ale od roku 2013 začal autor lokalitě zajateckého tábora primárně věnovat a na základě excerpce výše zmíněné literatury, dostupných archivních fondů, obecních kronik a kompletace výpovědí pamětníků přispěl v rámci předchozí studie (Pancíř 2017) k lepšímu poznání lokality. V součinnosti s vytěžením paměti místních obyvatel³⁵, o kterých pojednává předchozí kapitola, byly v lokalitě

---

³³Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 38[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/20>.

Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 45[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/24>.

Kronika obce Žižpachy (Blato). Místní národní výbor Blato, 1945–1965, SOkA Jindřichův Hradec, str 11[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/200210/7>.

³⁴ Koppe, U. 2008: My Period as a Prisoner of War from May 1945 to October 1955, in: Lochmann, F.-W., Combat History of German Tiger Tank Battalion 503 in World War II, 412-413

³⁵ V předchozí studii (Pancíř 2017) představeny výpovědi pamětníků Zdeňka Krajíčka, Marie Pěkné a Anny Kopalové.

aplikovány archeologické metody nedestruktivního výzkumu, které představovaly „první vlašťovku“ výzkumu vojenského komplexu z archeologického hlediska.

Z historického hlediska máme k vojenským zajateckým táborům pro bývalé příslušníky německé branné moci k dispozici stručné informace o strukturalizaci a organizaci. Lokalita představuje tzv. sběrný vojenský tábor, který byl součástí sovětské sítě, orgánu GUPVI-NKVD³⁶, kam byli umisťováni němečtí zajatci, zajištění východně od stanovené demarkační linie (Staněk 2012, 18-28). Příslušníci Rudé armády vymysleli v rámci výše zmíněného orgánu propracovaný systém táborů, kterým měli zajatci projít. Hlavní záměr těchto objektů bylo zajatce následně dostat dál do Sovětského svazu, kde měli být nasazeni na různé práce (Staněk 2012, 22).

Přestože tábor u rybníka Osika nepatřil mezi větší frontové tábory, záznamy sovětské provenience hovoří k 10. květnu o 20 tisících německých zajatých vojáků na jeho území (Staněk 2012, 23-24). Pro doplnění přibližné představy o velikosti počtů zajatců tohoto vojenském objektu si dovolíme zmínit i zápisek z místní kroniky, ve kterém je řeč až o 40 tisících zajatcích k 10. květnu, zmíněné počty lidí se tísnily zhruba na několika čtverečních kilometrech³⁷.

5.1.1 Stavební struktury tábora a jejich možné analogie

Prostory lesní oblasti nedaleko města Nové Bystřice se tak staly provizorním domovem velkého počtu lidí, kteří své okolí v důsledku nuceného pobytu začali ovlivňovat a přetvářet. Snaha o přizpůsobení lidí danému environmentu je archeologicky doloženo kupříkladu v zajateckých táborech v Laponsku (Seitsonen 2018).

Archeologicky atraktivní záležitost zcela jistě představují relikt provizorních úkrytů v terénu a další objekty rozličných rozměrů a tvarů, které si zde vojáci vybudovali za účelem úkrytu, či zlepšení životních podmínek (obr. 22). Obecně byli zajatci standardně ubytováni v zemljankách, stanech či dřevěných domech, přičemž si zajatci tyto příbytky často museli sami postavit (Seitsonen – Herva 2013, 175). Tyto objekty se staly předmětem zájmu bakalářské práce autora a v rámci terénního průzkumu jich bylo, v rámci možností, za pomoci metod geodeticko-topografického průzkumu a leteckého laserového skenování, v prostoru katastrálního území tábora Albeř – Hůrky – Žiřpachy, zaměřeno celkem 254 (Pancíř 2017, 40).

---

³⁶ GUPVI-NKVD = hlavní zpráva pro záležitosti válečných zajatců a internovaných NKVD (překlad).

³⁷ Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 38[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/20>.

K identifikaci těchto vojenských památek v terénu přispěly i interdisciplinární prameny, jako vojenské příručky (obr. 23), které jsou „*pro správnou identifikaci těchto reliktnů v terénu důležité*“ (Vařeka 2013, 117). Archeologové tyto příručky v nedávné době využili při průzkumech u Berlína a severně od Vídně, kde se dodnes nacházejí pozůstatky zemljanek Rudé armády. K výzkumu zemljanek, okopů a pozůstatků chatek využili vojenských příruček Wehrmachtu a Rudé armády, provedení těchto staveb se ukázalo být velmi podobné (Theune 2018, 93). Výzkum zemljanek proběhl i u obce Držov (Fröhlich 2020), náskres ubikace se zdá být vojenským příručkám velice podobný (obr. 24). Jako pramen poznání byly také využity i dobové fotografie příbytků, pořízených na lokalitě zajateckého tábora u Starého Hobzí³⁸ a dobová fotografie zajatců u jejich příbytků ve sběrném táboře u Osiky – část tábora blízko vesnice Hůrky (viz Pancíř 2017, 65, obr. 17).³⁹

V současnosti je k dispozici nová fotografie⁴⁰, pořízena na místě zajateckého tábora, v blízkosti vesnice Hůrky. Fotografie byla pořízena ve stejné oblasti, jako fotografie stíhací eskadry – na tzv. Křížovém vrchu (obr.25). Provedení provizorních přístřeší, jejichž pozůstatky se zde nacházejí, je velmi zajímavé. Vzhledem k tomu, že prostor vrchu, nacházející se uvnitř tábora, tvořila z velké části skála, doplňují zde typologii zahloubených objektů (Pancíř 2017, 73, obr. 33) i povrchové čtvercové a obdélníkové stavby, které byly tvořeny zídkami z kamene. Kamene bylo v místě Křížového vrchu dostatek, vojáci si pak příbytek přikryli celtou, či dalším, v okolí dostupným materiálem, vhodným ke zhotovení střechy.

Mimo povrchové objekty z kamene jsou příbytky zajatce obecně tvořeny ze dřeva, přičemž po sobě obvykle zanechávají prohlubeň, patrnou v terénu ještě dlouho po zániku stavby. Některé stavby byly dříve stavěny i z cihel⁴¹ (Theune, C. 2018, 93) – záleželo na dostupnosti materiálu a na jak dlouho byl tábor zřízen. Sběrný tábor u Bystřice byl v tomto ohledu temporálního trvání a zřejmě se nepočítalo s komplikovanými stavbami. Tuto hypotézu potvrzují učiněné poznatky při archeologickém výzkumu obdobných reliktnů ubikací vojenského tábora u Držova

---

³⁸ Lokalita – zajatecký tábor Staré Hobzí (viz Pancíř 2017, 66, obr. 18). Zdroj: Web nedávné historie jednoho nevšedního místa. Staré Hobzí. Fotky obce a z obce Staré Hobzí [online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.slavonice-zlabings.eu.

³⁹ Fotografie zachycuje letce 52. stíhací eskadry v zajetí. Zdroj: Letectví na území dnešního Jihočeského kraje podle okresů [online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.vrtulnik.cz.

⁴⁰ Fotografie tvoří sbírku pohlednic SOkA Jindřichův Hradec [online] [citováno 25.1.2020]. <https://digi.ceskearchivy.cz/>.

⁴¹ Dva zlomky cihel zmíněné i při archeologickém výzkumu zemljanek u Držova na Písecku (Fröhlich 2020).

na Písecku (Fröhlich 2020), kdy bylo od místního pamětníka získáno svědectví, že „zemljanky měly sedlovou střechu patrně z tyčoviny, zcela jistě pokrytou kůrou, oloupanou ze stromů“⁴². Co se týče komplikovanějších staveb, většinou je tvořily větší dřevěné domy pro ubytování zajatých. Takové pozůstatky dřevěných domů byly archeologicky zkoumány na místě vojenského tábora La Glacerie v Normandii, odkryta byla jejich podlaha i s nosníky trámů (Early 2013, 100-103) (obr. 26).

Přínos pro studii vojenských příbytků představuje také výzkum druhoválečného polního opevnění na farmě Kapune v Arnsbergu (Zeiler – Kapteiner 2012). Při tomto výzkumu byla jedna z ubikací podrobena archeologickému výzkumu a profil přístřešku následně graficky rekonstruován (Obr. 27).

Relikty provizorních příbytků v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice byly v roce 2020 podrobeny fotodokumentaci a vytvořen byl 3D model těchto objektů, dokumentován byl běžné relikty ubikačního objektu a relikty se strukturou kamenného obložení (obr. 28). Provedení příbytků doplňují i lidské vzpomínky pamětníků, kteří objekty měli možnost vidět ještě před jejich zánikem. Při procházce po Křížovém vrchu komentuje relikty zajateckého tábora pamětnice Anna Paďourková:

„To bylo jako na tom kopečku už. Tady dříve stával barák a před tím barákem takhle kousek byla cesta, co vedla na kopeček. Tam jsme chodili, tam byl lágr, i si pamatuju, jak jsme tam šli do lesa, jak tam měli ze dřeva udělané baráky, kde bydleli. Byly prázdný a v tom jsme chodili, takové pěkně udělané domečky. Byly z toho dřeva, a to bylo tam dolejš, tam byl takovej ze dřeva udělanej a to byly krásný domečky (...). Dříve tam byla i krásná kaplička svatá, ale oni to zničili.“⁴³

Dnes se na Křížovém vrchu nachází areál bývalé vojenské základny protiletectvé obrany (obr. 29). Areál zde byl zbudován v 60. letech a značně zasáhl do prostor lokality zajateckého tábora, přičemž byly zničeny veškeré pozůstatky ubikací, nacházející se na vrcholu kopce. Na Křížovém vrchu se dříve nacházelo i poutní místo s kaplí. Kaple byla taktéž zbořena při budování raketové základny:

„Vojáci tam všechno zmařili, i tu kapličku zbourali. Já si vzpomínám, jak jsem byla jako holka a tam vojáci měli manévry a bílé uniformy, tenkrát bylo sněhu ve 47. roce. A ti vojáci tam jezdili. To byla taková zima a tenkrát za námi stál voják a měl

---

⁴² Sdělení pamětníka Jaroslava Novotného k obrazu ubikací Rudé armády (Fröhlich 2020).

⁴³ Přepis rozhovoru s Annou Paďourkovou.

službu a mě ho bylo tak líto a já říkala: ‚Maminko, já mu donesu čaj‘. A on mi pak říkal: ‚Nezlobte se, já si ho vzít nemůžu‘.⁴⁴

Rozhovor ohledně příbytků pro zajatce proběhl také s pamětníkem z nedaleké vesnice Blato (Žišpachy), která ohraničovala území zajateckého tábora. Proběhla taktéž prohlídka území zajateckého tábora, své vzpomínky na příbytky zajatců poskytla paní Růžena Švecová:

„Ti vojáci se zdržovali v tom okruhu (myšleno území katastru obcí Albeř, Hůrky, Žišpachy), neměli kde bydlet, tak oni to pořezali všechno a udělali si ze dřeva takový přístřeší (...). My jsme se tam dostali až když Rusové odjeli se zajatci do Ruska, oni ten les všechen zlikvidovali, aby se měli kde schovat. To byla úplně holá pláň, přístřeší pro ně připravené nebylo no, tak co si vyrobili z těch stromů. Porazily les, nevím vůbec čím to poráželi, vůbec nedovedu pochopit, že si mohli tam něco vybudovat, protože to víte, když třeba prší. Někdo se taky vůbec nedovedl schovat a zůstal na tom dešti. Budovali si to, co se jim zrovna podařilo, ale myslím si, že byli spíš na dešti. Ono bylo štěstí, že bylo léto, tak oni to nějak přežívali (...). Spousta lidí tam zemřelo, to je pravda.“⁴⁵

Paní Švecová měla možnost situaci sledovat z blízké vesničky přes rybník Osika, dle jejích vzpomínek se ne na všechny zajatce dostal luxus přístřeší:

„To jsme se dívali (reakce na to, zdali se na tábor z dálky dívali a viděli něco zajímavého), ale nic moc. Pohybovala se tam spousta lidí, každých pár metrů byla hlídka a ty lidi tam prostě živořili. Nemohli tam nic dělat, jediné aby si postavili ty skryše, aby se měli kde schovat. Já ani nevím, kolik tam bylo lidí, tam se těsnila hlava na hlavě.“⁴⁶

Mezi další stavební struktury, nacházející se v táboře, patří i relikty staveb bývalého německého říšského tábora pracovní služby (Reichsarbeitsdienst – RAD) (Pancíř 2017, 20, 40). Pozůstatky objektů tohoto tábora jsou v terénu dodnes patrné (obr. 30, obr. 31, obr. 32), část z nich zanikla v důsledku stavby parkoviště ke kempu u rybníku Osika a v místě bývalé centrální části tábora se dnes nacházejí chatky místního dětského tábora (obr. 33). Poblíž vojenského objektu se již dříve nacházel i bunkr příhraničního

---

⁴⁴ Přepis rozhovoru s Annou Paďourkovou.

⁴⁵ Přepis rozhovoru s Růženou Švecovou.

⁴⁶ Přepis rozhovoru s Růženou Švecovou.

opevnění Československa (viz Pancíř 2017, 78, obr. 42), stavba do dnešních dnů stále stojí. Na základě archeologického průzkumu lokality a výpovědí pamětníků⁴⁷ lze předpokládat, že tyto stavby byly později využity jako ubikace pro vojáky.

Součástí práce autora byla i typologie objektů, které jsme na území bývalého zajateckého tábora schopni registrovat (Pancíř 2017, 73, obr. 33). Společně s pozůstatky ubikačních objektů bylo možné na území lokality registrovat i objekty jiného účelu (muniční jámy, okopy pro techniku apod.). Studie předpokládala i výskyt odpadních jam a polních latrín (Pancíř 2017, 32-33). Latríny mohly později pozbýt svůj účel a použity k ukládání odpadu (viz Pancíř 2017, 44). Latríny a odpadní jámy se mohly nacházet poblíž ubikací, k podpoření této hypotézy přikládáme plán zajateckého tábora z první světové války u obce Czesk v Polsku (Kobiałka – Kajda – Kostyrko 2015c, 7, obr. 9), kde se latríny nacházejí v těsné blízkosti příbytků pro vojáky (obr. 34).

Relikty tábora bylo možné pozorovat pouze v oblasti lesa, jelikož v polních oblastech se pozůstatky po nich žádné nedochovaly. Z tohoto důvodu byla na vytyčený polní úsek parcely 2127, katastrálního území Hůrky, aplikována i metoda magnetometrie, která prokázala četné anomálie, související s táborovými aktivitami zajatců (Pancíř 2017, 72, obr. 30). V roce 2018 proběhlo na pozemku další měření úseku, výsledná data přenesena do programu Surfer doplňují data z předchozího měření a současný stav poznání (obr. 35). Data ukazují, že pozůstatky objektů se nacházejí i mimo zalesněnou oblast a koncentrují se především v její blízkosti.

5.1.2. Obraz každodenního života v zajetí

„Jedu manželce ukázat, kde jsem strávil nejhorší měsíc svého života.“

(Úryvek z rozhovoru s R. Švecovou o vzpomínkách zajatce na zajatecký tábor)

Předchozí studie lokality si kladla za cíl objasnění vzorců činností uvnitř vojenského komplexu, předmětem výzkumu byly pozůstatky staveb, které si zde zajatci pro svoji potřebu vytvářeli (Pancíř 2017). Na základě výzkumu antropogenních tvarů reliéfu, které mnohdy představovaly právě příbytky pro vojáky (Pancíř 2017, 67, obr. 25), vyvstaly otázky ohledně toho, jak mohl vzhledem k provizornímu ubytování, celkově vypadat každodenní život člověka v zajateckém táboře. Tato kapitola na základě excerptce dostupné literatury a využití pamětnických výpovědí představuje hrubý nástin toho, jaký

---

⁴⁷ Viz paměti Zdeňka Krajíčka (Pancíř 2017).

byl život uvnitř zajateckého tábora. Poznatky se následně v praktické části práce pokusí doplnit archeologický výzkum objektu 1/2017, zpracovaný dále v této studii formou nálezové zprávy.

Vzhledem ke skutečnosti, že na území lokality zajateckého tábora se dle informací obecní kroniky⁴⁸ a sovětských záznamů (Staněk 2012, 23-24) v určitých dnech těsnilo, na několika km², od 20 tisíc – po 40 tisíc vojáků (Pancíř 2017, 20), nemohly být životní podmínky, zejména pak hygienické podmínky, pro zajatce nikterak příznivé. Co se týče počtu zajatých, koncentrace masы lidí na poměrně malém území představuje vysokou hrozbu epidemií (Banks 2011, 113). Epidemie Tyfu a jiných chorob je doložena na území dalších dvou frontových táborů⁴⁹ v okolí – Český Rudolec a Staré Hobzí (Pancíř 2017, 24), výskyt chorob je předpokládán taktéž na území sběrného tábora u Nové Bystřice, o tématu hovoří pamětnice Gertrude Dražanová:

„Tam byl tyfus, tam byly nemoci. Vždyť vám to říkám, bylo jich tam strašně moc. Já jsem se do toho tábora nedostala, ale ani jsem tam nechtěla jít, ti měli tyfus, ti umírali. Muselo jich tam být tisíce.“⁵⁰

Na základě těchto poznatků lze prohlásit, že životní podmínky pro zajaté německé vojáky byly uvnitř tábora většinou na kritické úrovni. Toto tvrzení doplňuje i svědectví ze sovětského zajateckého tábora Sachsenhausen⁵¹, které hovoří o špatných podmínkách v zajetí, hovořící o nedostatečné lékařské péči, častých nemocech a nedostatku jídla. Všechny tyto skutečnosti dále vedly k značné úmrtnosti (Theune 2018, 96).

Přes nepříznivé podmínky v zajetí panovala uvnitř tábora, dle vzpomínek jednoho ze zajatců Ulricha Koppeho, mezi vojáky celková soudržnost (Pancíř 2017, 22-23).

Dle nařízení z Haagu z roku 1907, doplněných Ženevskou konvencí z roku 1929, má být se všemi zajatci zacházeno humánně (Theune 2018, 90). Ženevská konvence dokonce prohlašovala, že ubytování pro zajatce by mělo být na stejné úrovni, jako

---

⁴⁸ Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 38[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/20>.

⁴⁹ Frontové tábory (tábory FPPL) = frontové přijímací a odbavovací tábory větší kapacity a složitější organizace (viz Pancíř 2017, 19).

⁵⁰ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

⁵¹ Tábor Sachsenhausen byl za války německý koncentrační tábor. Po obsazením tábora Sověty byly jeho prostory využity ke shromáždění německých zajatců (Theune 2018, 96).

pro dozorce (Banks 2011, 119). Vězňatelé se ale ne vždy držely těchto zásad – mimo to, Rusové, společně s Japonci, Ženevskou konvencí nepodepsali a nebyli vázáni jejím dodržováním (Theune, C. 2018, 90).

I v táborech na druhé straně demarkační linie docházelo k nedodržování ženevské konvence, stížnosti zajatých se týkaly špatného zacházení a zázemí jednotlivých táborů (Judith 2011, 157-159).

Pro porovnání, chování Němců za války ke spojeneckým zajatcům nebylo dle dostupných informací nikterak odlišné, kupříkladu ohledně německých táborů v Laponsku někteří svědci hovořili, že v táborech panovaly podmínky, lišící se, od „tolerantních“, až po „nelidské“ (Seitsonen 2018, 44).

V rámci kapitoly o každodennosti je na místě uvést jeden nepříjemný fakt a to, že součástí života zajatců byla na denním pořádku i smrt. Obecně jsou zajatecké tábory a tábory nucených prací a koncentrační tábory místa spojená se smrtí a utrpením lidí (Seitsonen 2018, 153), masové hroby civilistů a vojáků lze uvést jako příklad temného dědictví nedávné minulosti (Kobialka 2019, 24). Vzhledem k výše zmíněným podmínkám lze předpokládat, že zajetí představovalo pro mnohé lidi i ukončení jejich života, v důsledku nedostatku jídla, nemocí, zranění z bojů, či zacházení dozorců.

Lidské pozůstatky na místě dávných bojišť, či právě zajateckých táborů, jsou nacházeny do dnešních dnů. Kupříkladu v Nizozemsku⁵², Francii a Flandrech je ročně nalezeno kolem deseti ostatků vojáků, většinou z první světové války, a archeologicky zkoumáno (Van der Schriek 2016, 5). Rozsáhlé archeologické výzkumy probíhají v bývalých členských zemích Sovětského svazu, kupříkladu v Polsku a v Litvě jsou dodnes nacházeny a exhumovány oběti útlaku komunistického režimu (Vařeka 2020, 39–40). Na našem území dlouhodobě operuje organizace pro péči o válečné hroby Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge, společně s touto organizací provádějí exhumaci ostatků archeologové. Jako příklad k výzkumům na našem území uvádíme několik akcí ÚAPP Brno, nález válečných hrobů byl učiněn u obce Bílovice nad Svitavou, Brno-Pisárky, Blučina a dalších⁵³.

---

⁵² V Nizozemsku operuje při exhumaci armáda a specializovaný tým „*the Bergings – en Identificatiedienst van de Koninklijke Landmacht (BIDKL)*“ (Van Der Schriek 2016, 5)

⁵³ Informace převzaty ze stránek: Ústav archeologické památkové péče Brno. Veřejná výzkumná instituce [online] [citováno dne 5. 1. 2020]. Dostupné z www.uapp.cz.

Ve sběrném táboře Nová Bystřice se mělo, dle pamětnických vzpomínek a plánek četnických hlášení, vyskytovat několik hromadných hrobů, jejichž poloha je do dnešních dnů neznámá. Na území zajateckého tábora prozatím k žádnému objevu neoznačeného pohřebiště německých zajatců nedošlo, nálezy tohoto typu lze ale na základě předložených informací předpokládat. O hrobech německých zajatců hovoří i několik pamětníků:

„My jsme tam chodili na houby. Pak nám to kluci řekli a my jsme tam přestali chodit. Tam to je mezi Hůrkama a Albeří a Osikou a tam je takový kopeček. Tam, co říkali, že bylo to pohřebiště, vocad' jsme utekli, po paměti vím, kde přibližně. My jsme se tam báli šlapat, protože tam taky koukaly železa. Tam byly, to si pamatuju, na tom pohřebišti u Hůrek. Železa tam čuměly a oni nás potom vystrašili, že tam nějaká noha, nebo ruka trčí. Tak nás vystrašily a šli jsme pryč.“⁵⁴

„Já byla malá, bylo mi 7 let. Hroby tam byly, protože jsme tam dávaly kytičky. Proč bychom tam nosili kytičky, tam jsme chodili a nosili jsme tam věnce, to je jasné, že tam byli padlí vojáci. Věnce jsme nosily a kytičky v rukách.“⁵⁵

„Oni je tam potom jen tak pochovali, ne moc hluboko.“⁵⁶

„Tam byli dva hroby, který byly masový, ale když já přesně nevím, v kterých místech to tam dneska je, protože ten les se dnes zalesnil a je to úplně jiný nežli tenkrát, když to bylo holý.“⁵⁷

Na základě předchozích sdělení docházíme k závěru, že pohled na každodennost a celkové poznání života zajatce v táboře se zdá být za využití dostupných pramenů, jako je excerptce literatury a lidských vzpomínek, stále značně limitované. Nového náhledu do každodenního života zajatce lze docílit archeologickou metodou výzkumu lokality, přičemž archeologie představuje v tomto ohledu potenciální způsob zodpovězení mnohých otázek.

Bližší informace: Válečné úspěchy UAPP Brno – rok 2018 [online] [citováno dne 2. 4. 2020]. Dostupné z www.zakopy.cz.

⁵⁴ Přepis rozhovoru s Marií Podařilovou

⁵⁵ Přepis rozhovoru s Annou Paďourkovou

⁵⁶ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou

⁵⁷ Přepis rozhovoru s Růženu Švecovou

5.1.3 Artefakty jako odraz každodennosti

Reflektovat každodenní život německého zajatce jsme z hlediska archeologie schopni také díky artefaktům. Ty jsou mnohdy považovány za nejlepší indikátory zajatectví a napomáhají nám k lepšímu porozumění života lidí v zajetí, artefakty mimo to často představují jedinou možnou evidenci internace zajatců, převážně kvůli celkové absenci pramenů k lokalitě (Seitsonen 2018, 97).

Ještě předtím, než se lokalita sběrného tábora dostala do povědomí archeologie, začala se o ni zajímat veřejnost. Místo a zde pohozený vojenský materiál po válce zcela jistě posloužil mnohým dětským hrám:

„Dřív jsme tam jako děti šmejdili, když jsme byli větší, protože my jsme se přistěhovali ve čtyřicátém pátém. S námi tam šmejdil Karel K. a Zdeněk. Kluky zajímaly zbraně, my chodili na houby.“⁵⁸

V regionu se nacházelo velké množství munice, které dodnes představuje velké nebezpečí pro ty, kteří s ní neodborně manipulují – příkladově uvádíme výjezd Policie České republiky, kdy byl na hrázi rybníka nahlášen nález druhoválečného střeliva a ručního granátu⁵⁹ Vzpomínky na nebezpečné nálezy po válce lýčí pamětník Zdeněk Krajíček:

„Tadyhle je rybníček, říká se mu Farský a tam nějaká munice byla, protože taky ten kluk umřel. V tom rybníku našel nějakou to (pozn. Myšleno municí) a utrhlo mu to většinu prstů na jedné ruce, tam nějaký ty náboje byly.“

Lokalita zajateckého tábora poutala u veřejnosti pozornost hned poté, co ji opustili vojáci. Lidé ze zvědavosti odnášeli materiál a věci vojenského charakteru domů. Při rozhovorech s rodáky a pořádání přednášek, lidé takové předměty občasně zmiňovali, či dokonce některé takové věci věnovali pro studii (obr. 36 a obr. 37).

Většina předmětů byla z lokality odnášena těsně po válce, lokalita nepředstavuje odlehlou oblast, podobně jako tábory v Laponsku, které díky tomuto faktu zůstaly velmi dobře zachovány (Seitsonen 2018, 60). Mnoho po válce nalezených věcí bylo obecně odevzdáváno na místní Národní výbor, či jednoduše vyhozeno, své vzpomínky ohledně materiálu po odsunutých Němcích poskytla rodačka Marie Benešová a Anna Paďourková:

---

⁵⁸ Přepis rozhovoru s Marií Podařilovou.

⁵⁹ Nález munice podrobně popsán ve zpravodajství Policie České republiky (zdroj: Zpravodajství. Policie České republiky – KŘP Jihočeského kraje. Nález munice [online] [citováno dne 4. 4. 2020]. Dostupné z www.policie.cz).

“Když opravovali nebo přistavovali tadyty baráky, co vše při tom našli! Jako třeba stříbrný přístroje, jak schovávali. Ale lidi byli tak poctiví, že to šli odevzdat na výbor. Já jsem koukala jak z jara, jsem chodila s holkou do školy, ona se učila na klavír, říká: ‚Pojď, já ti zahraju!‘. Já jsem tam k nim šla, kdybyste viděl, co oni na tom výboru měli nádob a povlečení, ubrusů, ručníků.“⁶⁰

„V Hůrkách jsme přišli do baráku a tam byly cihly složený a kdysi tam potom bydlel Švec nějaký a on to odendal a byla tam celá výbava, cíchy a všechno.“⁶¹

Předpokládá se, že území vojenských táborů nebylo po jeho opuštění armádou dokonale uklizeno, a i přes demolicí⁶² se v lokalitě dochovalo značné množství vojenského materiálu. Tento materiál mohl být obsažen jako odpad v zasypaných jámkách, či volně se povalující na povrchu jako ztrátový předmět, výsledek konzumu, či dokonce neurčených výrobních, či opravných procesů. Zajímavé artefakty jsou v tomto ohledu předměty představující tzv. „trench art“ (obr. 38) – možný umělecký výrobek vojáka při krácení dlouhé doby v zajetí (Seitsonen 2018, 97). Zajímavý pozůstatek po činnosti vězňů jsou také rytiny na stromech v lese u vesnice Chycina (Kajda – Kobiálka 2015a), touto činností si zajatci krátili chvíle v zajetí.

Předpoklad o výskytu vojenského materiálu na lokalitě vychází ze zahraničních výzkumů, konkrétně při podobném výzkumu vojenského tábora La Glacerie v Cherbourgu v Normandii, byl při archeologickém výzkumu učiněn nález téměř čtyř tisíc artefaktů z kovového materiálu, skla, keramiky a kůže (obr. 39); přičemž tento materiál neměl po uzavření tábora téměř žádnou hodnotu a byl úmyslně vyhozen (Early 2013, 104). Velký počet artefaktů byl zajištěn taktéž při výzkumů táborů v Laponsku (Seitsonen 2018, 90-100).

Na území lokality sběrného tábora SPV Nová Bystřice byly předpokládány četné nálezy. Bohužel, lokalita se stala terčem amatérských hledačů s detektory kovů. Touto cestou se v kapitole dostáváme k další zásadní vlně návštěv, která lokalitu zásadně poznamenala. Koníček hledání s detektorem kovů se jako takový na našem území začal rozmáhat v průběhu 90. let, v zahraničí daleko dříve (Navrátil 2015, 120). Již v bakalářské práci vyvstala myšlenka tuto skupinu lidí nějakým způsobem

---

⁶⁰ Přepis rozhovoru s Marií Pěknou.

⁶¹ Přepis rozhovoru s Annou Paďourkovou.

⁶² Demolice samotná mohla taktéž zapříčinit ztrátu.

kontaktovat a zdokumentovat jejich nálezy, učiněné na místě tábora (viz Pancíř 2017). Pro poznání lokality představuje spolupráce s těmito lidmi zcela zásadní záležitost, zejména v případě, že někteří z těchto nadšenců si o svých průzkumech vedly záznamy a mají zájem o spolupráci s profesionálními archeology (Mařík 2014, 81).

Jde zatím o pomalý proces, některé nálezy k stručné dokumentaci ale již byly poskytnuty (obr. 40, obr. 41). Jedná se o nálezy věnované pro účel dokumentace skupiny nálezů, se kterými neprofesionálové mohli přicházet do kontaktu, ať už při nepovoleném vedení amatérské archeologické prospekce, či při náhodných procházkách po okolí. Jmenovitě je možné děkovat panu Novákovi a Lukáši M., kteří poskytli k dokumentaci nálezy učiněné na místě tábora.

Nálezy jsou převážně osobního charakteru a mezi dokumentovanými věcmi jsou hlavně ty předměty, které připadaly nálezcům cenné (odznaky, vojenské identifikační známky apod.). Pro představu, jak mohl vypadat nositel kupř. odznaku za pozemní boj Luftwaffe (Erdkampfabzeichen der Luftwaffe, obr. 35, č. 8), přidáváme ve spolupráci s členy spolku Die Barackenpferde fotografii rekonstrukce uniformy a vyznamenání příslušného vojáka (obr. 42). Vše mimo zmiňované artefakty mnohdy nálezci ponechávají na místě, pohozené na povrchu. Podobný případ archeologové popisují v lokalitě Stalag Luft III v Polsku (Doyele et. al. 2013, 137) a lokalitě Inari v Laponsku, oblast Laponska byla mimo to i jistou organizací PLS od vojenského materiálu cíleně čištěna a ušetřeny nebyly ani vojenské tábory (Seitsonen 2018, 120).

6 Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice

6.1 Úvod do výzkumu

„Co nevyzdvihneme a v maximální míře nezdokumentujeme my, vykopou dříve či později detektoráři. Přirozeně se tak nemůže dít živelnou formou, nýbrž podle jistých všeobecně závazných pravidel, s cílem minimalizovat informační ztráty.“ (Vích 2006, 302).

Na podzim roku 2016 registroval autor práce v této oblasti četná narušení objektů, zejména odpadních jam, souvisejících s aktivitami vojenského tábora. Narušení situací lze pravděpodobně spojovat s amatérskou činností hledačů militarií s detektory kovů. Při průzkumu byl zjištěn, přímo i v okolí situací, pohozený nejrůznější materiál – organický i neorganický. Materiál, tvořící výplň těchto narušených situací, nese zcela jistě cennou výpovědní hodnotu o každodenním životě zde umístěných válečných zajatců. Vzhledem ke skutečnosti, že tyto situace byly a jsou narušovány amatéry, bylo považováno za vhodné jeden z narušených objektů (odpadní jámu) podrobit zjišťovací sondáži, za účelem zjištění výpovědních možností tohoto typu objektů, k archeologickému výzkumu byla vyhotovena nálezová zpráva, obsažena v předkládané diplomové práci. V souladu s úvodem do celé věci si hned ze začátku neodpustíme uvést fakt, že v ideálním případě by památky, související s funkcí a trváním zajateckého tábora, neměly být destruktivně zkoumány. Bohužel, laické akce související s „honbou za militářiemi“, s počátkem již v 80. letech minulého století, přispěly k narušení lokality do katastrofických rozměrů, a tak za účelem zachování alespoň malého procenta informací, jsou veškeré akce prováděné Archeologickým ústavem FF JU z hlediska poslední možnosti poznání přímo opodstatněné.

6.1.1 Evidenční list

Katastrální území: Albeř

Administrativní název obce: Albeř

Kraj: Jihočeský

Trat' (ulice, parc. č.): lesní oblast, 100 m východně od rekreačního zařízení Chaty Osika Česká Kanada, s.r.o.; 150 m severně od silniční komunikace, p. č.: 1502/1

Kultura: novověk

Doba výzkumu: 24. 10. 2017 – 27. 10. 2017

Vedení výzkumu: PhDr. Jan John, Ph.D., Bc. Tomáš Pancíř

Odborná spolupráce: Mgr. Vladislav Burian, Mgr. Tereza Šálková

Technická spolupráce:

- Geodetické práce

–Jan John

- Archeobotanické analýzy: Laboratoř archeobotaniky a peloekologie JU

– Mgr. Tereza Šálková

- Archeozoologické analýzy: Laboratoř archeobotaniky a peloekologie JU

– Mgr. Adéla Novotná – Plecerová

Uložení terénní dokumentace: Depozitáři Archeologického ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Uložení nálezů: Archeologické sbírka Jindřichohradeckého muzea v Jindřichově Hradci.

6.1.2 Lokalizace zkoumaného prostoru

Zkoumaný prostor (obr. 43) se nachází na parcele č.1502/1, lesní oblasti katastrálního území obce Albeř u Nové Bystřice, 100 m východně od rekreačního zařízení Chaty Osika Česká Kanada, s.r.o.; 150 m severně od silniční komunikace. Na druhé straně od této silniční komunikace je zřízen další rekreační objekt Autokempink Osika. Nadmořská výška předmětné plochy, kde probíhal výzkum, se pohybuje mezi 650-660 m n. m. Nadmořská výška se dále na severovýchod mění k vyšším hodnotám, které vrcholí 700 metrů vzdáleným Křížovým vrchem (702 m n. m.), ten představuje triangulační bod a v místě se taktéž nachází bývalý vojenský objekt protiletectvé raketové obrany.

6.1.3 Přírodní prostředí

Prostředí se nachází v zalesněné oblasti u rybníka Osika. Prostředím taktéž protéká Ovčárenský potok. Lesní oblast má ve správě Správa lesů Český Rudolec. Území tvoří z geologického hlediska kryptopodzol, který má rezivou–žlutorezivou barvu a jedná se o půdu kyselou. Tyto půdy se vytvářejí v horských podmínkách v hlavním souvrství přemístěných zvětralin lehčího zrnitostního složení, jako jsou žuly, pískovce apod.⁶³. Zalesněná oblast se nachází blízko vesnice Hůrky. Zde je evidována důlní činnost, kdy se do 16. století v okolí těžily železné rudy a do roku 1945, ale i po tomto roce; cín, wolfram a pyrit⁶⁴

6.2 Cíl výzkumu

Na lokalitu upozornil autor v rámci své bakalářské práce a navazující diplomové práce, která si klade za cíl poznání odrazu každodenního života válečných zajatců v archeologických pramenech z vojenských táborů konce druhé světové války. Památky vojenského tábora, mnohdy narušené, jsou nadále předmětem studia této práce. Různorodé destruktivní zásahy do těchto situací, pozorované v době podání žádosti o odborné stanovisko AÚ, způsobené laickou veřejností - tzv. detektoráři, vedly k badatelskému výzkumu, jehož výsledky jsou zde shrnuty. Cílem výzkumu bylo přiblížit se každodennosti života válečného zajatce z pohledu archeologie a objasnění a identifikace vzorců činností uvnitř vojenských táborů na základě archeologické

---

⁶³ Česká geologická služba. Půdní mapa 1:50 000[online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.mapy.geology.cz.

⁶⁴ Česká geologická služba. Důlní díla a poddolování [online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.mapy.geology.cz.

prospekce odpadního objektu z tábora u Nové Bystřice, který s životem lidí v táboře značně souvisí. Na podzim roku 2016 byl pouhým pozorováním v oblasti registrován značný počet těchto objektů hlavně díky tomu, že veškeré tyto objekty byly amatérsky narušeny, přičemž pozorován byl na povrchu početný organický i neorganický materiál, tvořící výplň těchto objektů. Materiál, tvořící výplň těchto narušených situací, nese zcela jistě cennou výpovědní hodnotu o každodennosti zde umístěných válečných zajatců. Vzhledem ke skutečnosti, že tyto situace byly a jsou narušovány amatéry, považovali jsme za vhodné jeden z narušených objektů (odpadní jámu) podrobit zjišťovací sondáži, za účelem zjištění výpovědních možností tohoto typu objektů a zabránit tak ztrátě důležitých informací, tvořící cenný zdroj poznání obrazu každodennosti válečných zajatců v době internace.

V listopadu 2017 se přistoupilo k samotnému archeologickému výzkumu jedné z odpadních situací, přičemž doba výzkumu byla původně stanovena na 5 dní. Vedoucího výzkumu a odborného garanta představoval PhDr. Jan John, Ph.D., který současně znamená i vedoucího diplomové práce T. Pancíře, která se ze samotného badatelského výzkumu chystá vycházet; a jeho osoba taktéž obstarala geodetické akce na místě. Výzkum prováděl Archeologický ústav, v organizaci s Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích. Analýzu zajištěného archeobotanického a archeozoologického materiálu zajistila Laboratoř archeobotaniky a paleoekologie JU – Mgr. Tereza Šálková. Realizátoři jsou PhDr. Jan John, Ph.D. a Bc. Tomáš Pancíř, stejně tak autoři náleзовé zprávy.

6.3 Zaměření plochy výzkumu

Zaměření místa pro plánovaný badatelský výzkum probíhalo v terénu ručně, pomocí přístroje GPS Trimble Pathfinder, poloha zaměřeného objektu byla následně v programu GIS vygenerována na topografické mapě a katastrální mapě oblasti (obr. 44). Použitý přístroj dosahuje v dobrých podmínkách submetrové přesnosti, v zalesněném prostoru však zpravidla dochází k chybám, větším než 1 m. Poloha středu sondy byla v systému JTSK naměřena na souřadnici 1165292/706471. K lokalizaci podobných památek byly v rámci bakalářské práce na lokalitu použity historické letecké snímky krajiny z roku 1949 (Pancíř 2017, 66, obr. 19), dále pak mapa leteckého laserového skenování (Pancíř 2017, 67, obr. 21), přičemž letecké snímky a digitální model reliéfu oblasti zajateckého tábora u Nové Bystřice poskytl Český úřad zeměměřický a katastrální, www.cuzk.cz.

6.4 Postup a metoda

Terénní část archeologického výzkumu spočívala v realizaci sondy v místě narušeného odpadního objektu, přičemž ještě před jejím vytyčením a samotným odkryvem – destruktivním zásahem, proběhlo začištění povrchu a zajištění povrchových nálezů organické a neorganické povahy (obr. 36). V místě narušené odpadní situace byla vytyčena sonda o rozměrech 2 x 2 metry, sonda samotná byla o větší ploše nežli amatérský výkop, za účelem kompletního zachycení narušené situace a odlišení od vrstvy půdy, která nebyla narušena a nevyžaduje tak destruktivní zásah. Tak učiněno bylo z důvodu, aby byla stanovena míra narušení celého objektu, jelikož zde existovala možnost, že objekt samotný byl amatérsky vykopán jen z části a situace nevyžaduje kompletní odkryv. Výzkum se snažil soustředit pouze na exkavaci narušené situace a veškeré výkopové práce byly prováděny ručně po mechanických úrovních o mocnosti 10 cm. U zkoumaného objektu se ještě před provedením výkopových prací předpokládalo, že jeho výplň může být bohatá na nejrůznější vojenský odpadní materiál, dále i možný materiál archeobotanický a archeozoologický se zajímavou výpovědní hodnotou o situaci v táboře. Tyto předpoklady víceméně potvrdil částečný inventář objektu, pohozený v okolí jeho narušené části. Pro takový odpadní materiál byly dobově vytvořeny výkopy rozličné velikosti a hloubky a po navršení mohl být terén znovu zarovnan (viz Pancír 2017, 39).

Hypotézu o možném zasypání podporuje dochovaná historická informace – sdělení N.P. Chmarina⁶⁵ z 13. září, která vyzývá k „urychlené likvidaci“ zbývajících objektů frontové sítě GUPVI-NKVD⁶⁶ v Československu. Sběrný vojenský tábor u Nové Bystřice byl rušen už začátkem července⁶⁷, na základě pamětnických výpovědí lze předpokládat, že určitá forma likvidace taktéž proběhla a areál v katastru obcí Albeř – Hůrky – Žiřpachy, kde se tábor nacházel, byl před odchodem Rudé armády se zajatci, určitou formou „uklizen“. Nemuselo se tak ale přihodit i v případě zkoumané jímky, ta mohla být zasypána později – důsledkem půdní eroze, či v průběhu poválečných obnov lesa.

---

⁶⁵ N.P. Chmarin byl náčelníkem oddělení GUPVI-NKVD (Zdroj: Staněk 2012, str 25).

⁶⁶ GUPVI-NKVD = Glavnoje upravlenije po dělam voennoplennyh i internirovannyh NKVD (překlad: Hlavní správa pro záležitosti válečných zajatců a internovaných).

⁶⁷ Kronika obce Žiřpachy (Blato). Místní národní výbor Blato, 1945–1965, SOKA Jindřichův Hradec, str 11 [online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/200210/7>.

Materiál, v takovýchto situacích obsažený, byl tedy uložen do větší hloubky nežli materiál, dobově pohozený na povrchu. U velké části takových objektů je tedy možné předpokládat, že dodnes nebyly amatérsky narušeny, přičemž tvoří dokonalou časovou kapsu, pojednávající o životě zajatců uvnitř tábora. Objev takové nenarušené situace by ale žádal užití profesionálního vybavení (Pancíř 2017, 39). V rámci badatelského výzkumu byl u narušeného objektu na povrchu převážně registrován materiál, související se stravováním zajatců, nejen z tohoto důvodu byly z objektu, po jednotlivých vrstvách, odebrány vzorky na plavení, které probíhalo mimo lokalitu, v areálu Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie JU. Průběžně byly odebírány vzorky na makrozbytkovou analýzu, přičemž analýzy samotné byly prováděny v LAPE. Archeobotanické analýzy zajistila Mgr. Tereza Šálková, archeozoologické analýzy Mgr. Adéla Novotná – Plecerová.

V rámci výzkumu byly všechny zjištěné situace dokumentovány kresebně a fotograficky, přičemž kresebná dokumentace a fotografie nálezů jsou součástí přílohy. Kresebná dokumentace byla provedena v měřítku 1:20. V průběhu výzkumu bylo taktéž respektováno správné dodržení hygienických podmínek a bezpečnosti práce.

Všechny nalezené artefakty budou ošetřeny v laboratoři Archeologického ústavu FF JU v Českých Budějovicích, kde jsou i dočasně uloženy. Dokumentace, včetně plánů, je zde uložena taktéž. Materiál bude podroben požadované konzervaci a následně budou nálezy přemístěny do archeologické sbírky Jindřichohradeckého muzea v Jindřichově Hradci.

6.5 Popis nálezové situace

6.5.1 Jednotlivé vrstvy

SONDA 1, **VRSTVA 0** (začištěný povrch sondy)

Povaha: Měkká výplň, okolí pevná pískovitá hlína se slabou vrstvou kamení

Příměsi: Kumulace kamenní tvořící recentní zásyp narušeného objektu?

Popis situace: Povrch začištěn od nečistot a zajištěn organický a neorganický materiál (obr. 45), na základě jehož rozptylu bylo později ovlivněno vyměření plánované sondy.

SONDA 1 VRSTVA 0-10

Příměsí: Kumulace kamenní tvořící zásyp?

Interpretace: Plocha odpadního objektu

Popis situace: Začištění vyměřené sondy na úroveň 0-10 cm, za účelem vysledování profilu amatérského vkopu a zjištění stavu situace (obr. 46). Po odstranění lesní vrstvy tvořené jehličím se po následném začistění plně projevil amatérský vkop. Při začišťování a snižování okolí nepřineslo žádné nálezy. Povrch byl drsný, četné kořeny prokládané kamením kopírují okraj, který lze předpokládat za hranu amatérského vkopu.

SONDA 1 VRSTVA 10-20

Příměsí: kumulace kamenní tvořící zásyp?

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Při snižování úrovně se stále znatelněji začala odlišovat výplň odpadního objektu, stejně tak podezření na finální podobu amatérského vkopu, který odlišovala i barva půdy. Při začistění okrajových částí sondy se naplno začalo odlišovat taktéž původní složení terénu, vrstva připomínala pravděpodobné podloží, případně i možné kamenné obložení objektu (obr. 47).

SONDA 1 VRSTVA 20-30

Povaha: Nesoudržná výplň, okolí pevná pískovitá hlína se slabou vrstvou kamení

Příměsí: kumulace kamenní tvořící recentní zásyp narušeného objektu

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Okraj sondy tvoří písčité půda s četnou kamenitou příměsí. Střed sondy tvoří velká kumulace kamenní představující recentní či dobový zásyp? Terén značně nestabilní, střed sondy čím dál více tvořen vrstvou lesního humusu a promísené hlíny. Registrován masivní zásyp kamenní silně obrostlý drobnými kořeny (obr. 48).

Sonda 1 OBJEKT 2 VRSTVA 30-40

Povaha: Nesoudržná výplň, okolí pevná pískovitá hlína se silnou vrstvou kamení, tvořící pravděpodobné podloží okolního terénu

Příměsi: Po odebrání zásypu registrovaný v předešlé vrstvě téměř absence kamenné výplně

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Po začistění a snížení povrchu na stanovenou úroveň došlo ke znatelnému odlišení odpadního objektu od okolního terénu, zejména díky složení zeminy tvořené zejména lesním humusem ze spadaného jehličí, v kombinaci s hnědozemí a tmavou půdou s občasným nálezem zuhelnatělého dřeva. Pozorován signifikantní nárůst organického i neorganického materiálu, zejména pak značný přírůstek osteologického materiálu, jehož počet začal značně nabývat od úrovně třiceti centimetrů. Vzhledem k narušené stratigrafii, patrné i ve 40 cm hloubce, způsobené neodborným zásahem do výplně odpadního objektu, bylo stanoveno v sondě definovat objekt 2, který se snažil kopírovat toto podezření na neprofesionální zásah za účelem minimálního narušení odpadního objektu a za vědeckým účelem podrobit exkavaci jen jeho menší část (obr. 49).

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 40-50**

Povaha: Sypká výplň, v odlišení od okolního podloží, přítomnost hnědých a černých půd s množstvím menších kořenů. Místy má půda popelavé složení s množstvím fragmentů spáleného dřeva

Příměsi: Občasné menší kusy kamene tvořící zával, pravděpodobně již přímo související se zkoumaným historickým odpadním objektem

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Po vytyčení objektu 2 (110x130cm) nedošlo k žádným razantním změnám ve stanoveném postupu při exkavaci a snižování terénu pokračovalo po deseti centimetrech s ohledem na badatelsky zajímavá zjištění. V průběhu snižování byl stále patrný organický a anorganický materiál. Z terénního pozorování vše nasvědčovalo potvrzení hypotézy, že zkoumaný objekt a jeho výplň souvisí zejména s konzumem v zajateckém táboře. To vše podporovala značná přítomnost osteologického materiálu a jídelních konzerv (obr. 50). Této hypotéze o čistě konzumní odpadní jámě ale oponovaly nálezy fragmentů obuvi a dalších kožených částí.

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 50-60**

Povaha: Sypká výplň, zásadně se odlišující od okolního podloží, přítomnost hnědých a černých půd s množstvím menších kořenů. Místy má půda popelavé složení s množstvím fragmentů spáleného dřeva

Příměsi: Okolní podloží tvoří velké množství kamene, zatímco odpadní objekt s pomínutím jednoho velkého sesunutého kusu kamene téměř neobsahuje. Vzhledem k předešlé narušené vrstvě bylo velmi těžké se v objektu orientovat a vysledovat tak okraje odpadní jámy, v tomto případě ale došlo k znatelnému zlepšení povrchu a plnému odlišení odpadní situace od podloží, přičemž byly vysledovány okraje detailně zachycené na průběžné fotografické dokumentaci.

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Po začistění na požadovanou úroveň došlo k zásadnímu odlišení zkoumané odpadní situace od okolní zeminy a byl vysledován tvar objektu (obr. 51), později podrobně zachycen na kresebné dokumentaci (obr. 52). Odpadní objekt se od okolí značně odlišoval prorůstajícími kořeny kopírujícími jeho okraj, přičemž výplň jevila stále stejný obsah organického a anorganického materiálu; opakem bylo okolí představující podloží, kde došlo k úplné absenci jakéhokoliv materiálu souvisejícím se zkoumanou situací.

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 60-70**

Povaha: Sypká výplň, odlišná od okolního podloží, přítomnost hnědých a černých půd s množstvím menších kořenů. Místy má půda popelavé složení s množstvím fragmentů spáleného dřeva. Terén je značně sypký a hrany objektu 2 je velmi těžké zarovnat vzhledem k bortícím se nepevným okrajům.

Příměsi: Menší kusy kamene tvořící zával, pravděpodobně již přímo související se zkoumaným historickým odpadním objektem

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Po začistění a snížení na úroveň 60 cm se rozměr odpadní jámy zvětšil a v místech předpokládaného začátku podloží se jeho šířka změnila až o 30 cm. V průběhu snižování vyvstala možnost, že tato úroveň odpadní jámy (obr. 53) představuje

zřejmě amatérem nenarušenou část. Výplň tvoří množství materiálu, došlo i k nálezu osobních věcí, jako je například foukací harmonika apod.

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 70-80**

Povaha: Stejná, jako u předchozí vrstvy. Místy má půda popelavé složení s množstvím fragmentů spáleného dřeva. Terén je značně sypký a hrany objektu 2 je velmi těžké zarovnat vzhledem k bortícím se nepevným okrajům.

Příměsi: Nadbytek množství velkých i malých kusů kamene tvořící zával, pravděpodobně již přímo související se zkoumaným historickým odpadním objektem.

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Po snížení terénu na požadovanou úroveň vystřídal sypkou hnědou a černou půdu zával z kamení, ve kterém došlo k registraci obuvi a předmětů ze skla (obr. 54). Vrstva 70 cm značí postupný nárůst takovýchto předmětů přímo nesouvisejících s konzumací a stravou zajatců, naopak představujících sortu odlišného materiálu jiného typu, taktéž spjatého s každodenním životem a potřebami zajatců. Nálezová zpráva obsahuje taktéž pokus o typologii nalezené obuvi a fragmentů, tento příspěvek bude podrobněji rozebrán v další kapitole.

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 80-90**

Povaha: Stejná, jako u předchozí vrstvy. Místy má půda popelavé složení. Terén je značně sypký a hrany objektu 2 je velmi těžké zarovnat vzhledem k bortícím se nepevným okrajům.

Příměsi: Nadbytek množství velkých kusů kamene tvořící zával, pravděpodobně již přímo související se zkoumaným historickým odpadním objektem.

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Kamenitý závalu tvořící výplň pokračuje od 70 cm dále (obr. 55). Mezi jednotlivými kusy kamení občasný nález organických a anorganických předmětů. Povaha výplně obdobná jako u předešlé vrstvy.

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 90-100**

Povaha: Stejná, jako u předchozí vrstvy. Místy má půda popelavé složení. Terén je značně sypký a hrany objektu 2 je velmi těžké zarovnat vzhledem k bortícím se nepevným okrajům.

Příměsi: Nadbytek množství velkých kusů kamene tvořící zával, pravděpodobně již přímo související se zkoumaným historickým odpadním objektem.

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Při snižování na požadovanou úroveň 100 cm registrace množství organického a anorganického materiálu. Přibývá nálezů z feromagnetického materiálu, fragmentů kůže a obuvi.

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 100-110**

Povaha: Výplň odlišná od okolního podloží, přítomnost převážně černých půd – barva zřejmě způsobena rozkladem uloženého organického materiálu a četných fragmentů spáleného dřeva – místy má půda silně popelavé složení. Terén je značně nestabilní a hrany objektu 2 je velmi těžké zarovnat vzhledem k bortícím se nepevným okrajům.

Příměsi: Kusy kamene tvořící zával

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Při snižování na požadovanou úroveň 100 cm registrace množství organického a anorganického materiálu (obr. 56). Přibývá nálezů z feromagnetického materiálu, fragmentů kůže a obuvi. Registrován velký kus předmětu z kovu, lemovaný množstvím fragmentů kůže a dalšího materiálu. Vrstva podrobně zachycena na kresebné dokumentaci (obr. 57).

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 110-120**

Povaha: Stejná, jako u předchozí vrstvy. Terén je značně nestabilní a hrany objektu 2 je velmi těžké zarovnat vzhledem k bortícím se nepevným okrajům.

Příměsi: Kusy kamene malého rozměru a množství tvořící zával

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Po vyzvednutí předmětů z organického a neorganického materiálu povrch začištěn na stanovenou úroveň (obr. 58). Okraj výplně odpadního objektu stále patrný a barvou odlišený od okolní zeminy. Převážně fragmenty kůže, ale i další materiál registrován v profilu. Silná tmavá vrstva tvořená uhlíky v úrovni 120 centimetrů.

Sonda 1 **OBJEKT 2 VRSTVA 120-130**

Povaha: Stejná, jako u předchozí vrstvy. Terén je značně nestabilní a hrany objektu 2 je velmi těžké zarovnat vzhledem k bortícím se nepevným okrajům.

Příměsi: Kusy kamene malého rozměru a nepatrného množství tvořící zával

Interpretace: Výplň odpadního objektu

Popis situace: Po snížení úrovně na 120-130 centimetrů se hrany odpadního objektu znatelně zmenšili směrem do středu sondy a při 130 centimetrech bylo registrováno dno zkoumaného odpadního objektu (obr. 59). V úrovni 130 centimetrů postupná absence materiálu související s výplní odpadního objektu, světlé skvrny půdy představují podloží. Samotná výplň odpadního objektu pokračuje mimo vytyčený objekt 2 dál do sondy. Materiál, registrovaný v profilu objektu 2, byl ponechán bez zásahu. Vrstva podrobně zachycena na kresebné dokumentaci (obr. 60).

Výzkum trval celkem 4 dny. Čtvrtý den byla po skončení prací sonda zasypána a samotné místo a jeho okolí bylo uvedeno do původního stavu.

6.5.2 Ostatní

V průběhu výzkumu byl průběžně využíván detektor kovů a síto pro detekci drobných nálezů ve vyhozené zemině. Vzhledem k časové tísní a minimalizaci destruktivních metod nebyl v okolí zkoumané odpadní jámy proveden žádný povrchový sběr kovových předmětů, přestože je lokalita pravidelně amatérsky narušována a podobná akce by byla badatelsky vítanou možností lepšího poznání lokality na základě „*mladých artefaktů*“ (Šmejda 2007, 235). Zkoumaný odpadní objekt, o kterém pojednává nálezová zpráva, byl dle terénního zjištění do velké míry narušen – díky povrchovým indikacím byl díky tomu mimo jiné i lokalizován. Přesto bylo díky profesionálnímu přístupu k odpadnímu objektu shromážděno velké množství informací a archeologických nálezů organického a anorganického charakteru, seznam početné kolekce hmotných nálezů uvádíme v příloze podle jednotlivých druhů.

6.6 Popis nálezů

6.6.1 Nálezový inventář

V situaci bylo v průběhu badatelského výzkumu celkem nalezeno 246 předmětů, či jejich částí, z kovového materiálu (tab. 1), 59 předmětů ze skla (tab. 2) a 6 předmětů z keramiky, 101 nálezů z kůže (tab. 3), dále pak velké množství osteologického materiálu (421).

6.6.1.1 Předměty z kovového materiálu

V případě kovových předmětů se převážně jedná o fragmenty předmětů souvisejících s konzumem – plechovky od jídla tvořící proviant (114 ks) (obr. 61), dále spojovacích součástí – hřebíků (25), a dalších (obr. 62). Početný výskyt hřebíků je zřejmě odrazem skutečnosti, že do jímky byly vhazovány zbytky palivového či stavebního dříví – v průběhu výzkumu byl registrován a částečně zajištěn četný soubor uhlíků (obr. 63). Nález by mohl mít souvislost se systematickou likvidací tábora při jeho opouštění – podobná hypotéza vyvstala při archeologickém výzkumu vojenského tábora Peltojoki ve Finsku, kdy odpadní jámy a jejich výbava (obr. 64) odrážely likvidaci vojenského objektu (Seitsonen et. al. 2017, 12)

Mezi další zajímavé nálezy patří bezpochyby zbytky ostnatého drátu (obr. 65). Ostnatý drát patří mezi časté nálezy u vojenských táborů (Mytum – Carr 2013, Seitsonen 2018) a spadá do symboliky internace (Myers – Moshenska 2011). V případě tábora se diskutovalo o možnosti oplocení areálu se zajatci a tento nález teorii částečně podporuje. Další zajímavé nálezy jsou kupříkladu německý stanový kolík (obr. 66), torzo jídelního ešusu (obr. 67) a část německého obalu na plynovou masku (obr. 68).

Mezi artefakty z barevných kovů patří např. tuby od mastí (obr. 69), dobová platidla (obr. 70, obr. 71, obr. 72, obr. 73), součásti uniformy (knoflíky) (obr. 74, obr. 75, obr. 76, obr. 77), ale i stranický odznak NSDAP⁶⁸ (obr. 78, obr. 79).

Nález dobových platidel a militarií přispěl i k dataci odpadní situace. Soubor mincí je tvořen platidly, která se používala na území protektorátu (viz Pták 2017, 76-77),

---

⁶⁸ „Členský odznak NSDAP byl zaveden v roce 1920, definitivně byl upraven o 10 let později. Vyskytoval se ve dvou typech, větší se nosil na levé kapse stejnokroje, menší na klopě občanského oděvu. Celkem bylo vyrobeno více než 12 milionů stranických odznaků“ (Citováno z Bishop – Warner 2002, 109).

mimo protektorátní koruny došlo k nálezům mincí z období Třetí říše (1939-1945). Hodnoty mincí jsou 1 koruna (obr. 71) a 10 říšských feniků (obr. 70, obr. 72).

V průběhu výzkumu byly získány různé druhy knoflíků, jakožto pozůstatek ošacení zajatce. Knoflíky se v průběhu 20. století, i po patentování zipů, stále hojně užívaly k zapínání ošacení (Lindbergh 1999, 51) a jsou mnohdy jediná část, která po oblečení zůstane. Pro srovnání, nálezy knoflíků jsou hlášeny i na místě zajateckého tábora Nebraska (Young 2013) a tábora La Glacerie v Normandii (Early 2013), kde došlo k nálezům 145 knoflíků převážně německé a americké armády (Early 2013, 104). Mimo plastové a keramické provedení (obr. 80, obr. 81) byly v nálezech na území sběrného tábora u Nové Bystřice zastoupeny i zinkové a hliníkové vojenské knoflíky z uniformy německé armády (obr. 74, obr. 76), mezi zajímavost patří i nález měděných knoflíků, armády tzv. satelitního státu Německa – královské maďarské armády (obr. 77). Tyto nálezy dokládají, že v místě tábora mohli být zadržováni i bývalí příslušníci královské maďarské pěchoty (obr. 79). Ke zpestření krušné chvíle v zajetí mohla posloužit harmonika. Torzo tohoto jednoduchého hudebního nástroje bylo v jímce nalezeno taktéž, předmět je vyhotoven částečně ze dřeva a slitiny barevných kovů (obr. 83). K hraní na nástroje uvnitř tábora máme k dispozici i pamětnickou výpověď Marie Pavlíkové, která pojednává o zábavě v řadách vojáků Rudé armády, kteří zajatce hlídali:

„My jsme se tam dostali tak, že tam byla ta kuchyně a sál, kde jsme mohli tancovat. Neměli (myšleno: Rusové) kapelu, měli jen to na pískání – harmoniku a klarinet, hlavně že to vrkalo a my jsme tancovali.“⁶⁹

S absolutní jistotou dnes ale nemůžeme říci, zdali předmět patřil německému zajatci, či jeho vězňovi.

6.6.1.2 Předměty ze skla

Předměty ze skla představují převážně fragmenty sodovkových, vinných či pivních lahví, související se stravováním, či k přechování medikamentů v místě tábora. Zejména kvůli své křehkosti byla většina těchto předmětů dobově zničena a není možné je přesněji identifikovat (43), nalezeny byly i kusy taveného skla (obr. 84). Fragmenty lahví, převážně od vína a koňaku, byly kupříkladu registrovány taktéž v táboře Peltojoki (Seitsonen et. al 2017, 12).

---

⁶⁹ Přepis rozhovoru s Marií Pavlíkovou.

Celkem bylo nalezeno 59 kusů ze skla a 6 předmětů z keramiky, které byly do tabulky přiřazeny taktéž. Keramiku zastupují fragmenty z kameniny (obr. 85). Zajímavé nálezy představují fragment pohárů (obr. 86), lahví (obr. 87) a nádob (obr. 88, obr. 89), dále pak kompletně zachovalý kus skleněné lahve s keramickým uzávěrem (obr. 90), ampule a zkumavky (obr. 91, obr. 92, obr. 93), na místě se našel i kalamář (obr. 94). Podobné složení představuje kolekce z tábora La Glacerie, kterou mimo nejružnější provedení skleněných nádob tvoří 28 kalamářů (Early 2013, 104).

6.6.1.3 Předměty z látky a kůže

Velkým překvapením byl nález obuvi a fragmentů látek a koženého materiálu, kterého bylo v odpadním objektu velké množství (obr. 95). Vzhledem k početnosti nálezu a zajímavé výpovědní hodnotě bylo rozhodnuto pokusit se alespoň část souboru typologicky zařadit.

„Začátkem 20. století stále ještě přežívala řemeslná výroba obuvi, tu později vystřídalo tovární zpracování“ (Příhodová 2004, 25). Zatímco obyvatelstvo za Protektorátu dostávalo jednoduché boty na přidělové lístky; z látek, gumy a kůže se vyráběly věci pro potřebu válečné mašinerie“ (Burianová 2014, 35). Možnost výskytu civilní obuvi byla zprvu v průběhu výzkumu vyloučena, předpokládalo se, že soubor představuje převážně obuv vojenského charakteru (obr. 96), s přihlédnutím jen na nepatrnou možnost, že voják mohl do zajetí vstoupit oděn ve věcech civilních a armádní výbavy se předtím zbavil.

„V Hradci se dal koupit ještě koňský salám a dobré housky a nějaké bonbóny, tak jsme na kole jeli do Hradce a tam ještě jsme si koupili boty, těm jsme říkaly „Holsklapen“, jak klapaly dřevěny. Podrážka byla ze dřeva, to dělal Baťa.“⁷⁰

Vzhledem ke skutečnosti, že pár kilometrů od zajateckého tábora se nachází větší město, mohl být soubor doplněn i místními výrobky a v souboru se mohla objevit i taková obuv, jako dřeváky, hojně za války vyráběný produkt továrny Tomáše Bati (Burianová, 2014, 36).

---

⁷⁰ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

V průběhu výzkumu bylo nalezeno celkem 101 fragmentů materiálu z kůže, z nichž znatelná část představuje odštířky z bot (obr. 97), dále pak rozpadlé kusy obuvi a předmětů, u nichž nebyl možný prokázat jejich účel (obr. 98).

Z celkového počtu 128 nálezů z kůže představují značnou část poničené věci, ať už zubem času či cíleně, vše nasvědčuje tomu, že jáma obsahuje zejména odpadní materiál, či byla přímo zřízena k jeho uložení. Celkem 29 kožených nálezů se podařilo zařadit, 18 kusů představují podrážky z bot (obr. 99, obr. 100), dále pak boty samotné (3) a jejich zařazené části (obr. 101, obr. 102, obr. 103) – část nohavice s otvory pro šněrování (3), v neposlední řadě se podařil i nález popruhů/pásků, případně z koňského povozu či vojenské výbavy (obr. 104).

Jako vzor při určování souboru posloužila obuv, nalezena při archeologickém výzkumu hromadného hrobu ve Staré knížecí huti na Tachovsku. Výzkum měl ověřit, zdali se současný pomník skutečně nachází na místě hrobu a zdali byla exhumace řádně provedena (Rak, M. 2013, 115-136). V průběhu výzkumu se na žádný další pohřeb nenarazilo, zato bylo zajištěno větší množství obuvi, které bylo následně podrobeno, pracovníky Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, typologickému rozboru a konzervaci (Orlina – Gřešák – Hlaváček 2014, 16-23). Mezi obuv, zajištěnou při výzkumu hromadného hrobu, patřily hlavně boty civilní, a to různé druhy pracovní obuvi, vycházkových polobotek a dřeváků (obr. 105).

Po porovnání souboru obuvi z Knížecí huti a nalezených bot a jejich částí z výzkumu odpadní situace na místě zajateckého tábora SPV Nová Bystřice se došlo k závěru, že mezi jednotlivými soubory panuje znatelná podobnost a většina nalezených bot z výzkumu zajateckého tábora se zdá být, na základě totožného provedení, překvapivě pracovní.

Mimo registrované části pravděpodobně vojenských bot s kovanou podrážkou (obr. 106) obsahuje soubor i dva zachovalé kusy pracovních bot vyrobených z usně (obr. 102, obr. 103) a jejich části. Současně je soubor tvořen i množstvím fragmentů, obtížného typologicky zařadit (obr. 98) a o zřejmé fragmenty postroje, vojenské výbavy. Velkou část nálezů kožených fragmentů představují i odštířky (obr. 97). Zřejmě na místě docházelo k cílené likvidaci obuvní výbavy, či nalezené věci představují výrobní odpad, kdy obuv byla v místě například některým ze zajatců opravována (Schneider 2013, 125). U nálezů kompletních kusů bot registrujeme naprostou absenci šněrování.

To lze vysvětlit tak, že šněrování bylo dále používáno na nových kusech bot a boty v odpadní jámě představují nepotřebné obnošené a poškozené kusy – už nepotřebné, vyřazené z výbavy.

Nález pracovní obuvi lze možná vysvětlit na základě sdělení městské kroniky Nová Bystřice, ve které lze nalézt informaci, že zajatci byli z tábora posíláni na práce po okolí:

„K potřebným pracím ve městě bylo využíváno válečných zajatců. Pro veřejné účely byli posíláni na práci zdarma, pro soukromou potřebu musí zaměstnavatel platit 3,- K za hodinu.“⁷¹

Využívání zajatců na práci nebylo na našem území nic neobvyklého, z lokálního hlediska je vyhlášení pracovní povinnosti „pro Němce“ v kronice Nové Bystřice zaznamenáno již k začátku května a jednotlivě popsány úkoly, na které byli pracovníci posíláni.

„10. května byla vyhlášena pracovní povinnost pro Němce. Byly odklizovány silniční uzávěry, sbírána munice, vykládány zásoby uhlí, zametáno náměstí, uklížena škola a připravovány ubikace pro Rudou armádu.“⁷²

Tato vyhláška se vztahovala na civilisty a zřejmě i zajaté příslušníky armády, kteří byli německé národnosti a schopni práce. Využití zajatců na veřejně prospěšných pracích, v průmyslu a zemědělství, představovalo prioritu zainteresovaných ministerstev a zajatci byli hojně poskytováni na potřebné úkoly (Staněk 2012, 56). Pro představu, ruský 1. a 2. ukrajinský front přidělil na práci dohromady přes 50 tisíc zajatců: „1. UF – 44752, 2. UF – 8770“ (Staněk 2012, 23).

Nasazení zajatců na potřebné práce v okolí tedy potvrzuje dostatek písemných informací, nalezený soubor převážně pracovní obuvi v průběhu archeologického výzkumu ale přináší nové hmatatelné důkazy a rozšiřuje k této události pramennou základnu o nové archeologické poznatky.

---

⁷¹ Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 45[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/24>.

⁷² Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 38[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/20>.

Soubor nalezeného koženého materiálu obsahuje mnoho odstřížků obuvi. Toto zjištění může odkazovat na drobné práce související s úpravou. Současný stav bádání je takový, že prozatím neznáme skutečné podmínky v táboře, ale dle prozatímních zjištění nemusely být vůbec příznivé a na tyto podmínky mohl probíhat určitý způsob adaptace, kterou drobné úpravy obuvi a práce na nich můžou představovat. Tuto hypotézu by mohly kupříkladu podpořit prokázané nálezy vlastnoručně vyrobených bot z druhoválečných táborů v chladném Laponsku, které si zde zajatci vyráběli (obr. 107). Samotná adaptace pak nemusí souviset jen s každodenním životem uvnitř tábora, ale i s přizpůsobením se okolnímu environmentu, materiálně a mentálně (Seitsonen – Herva 2013, 178).

6.6.2 Archeozoologická analýza

6.6.2.1 Cíle

Vzhledem k povaze zkoumaného objektu byl v průběhu výzkumu předem předpokládán nález neurčitého množství osteologického materiálu, který souvisel se stravováním zajatců uvnitř sběrného tábora SPV Nová Bystřice. V průběhu výzkumu se potvrdila povaha objektu, jakožto jámy, do které byl ukládán nejrůznější odpad, který odrazil konzum a další každodenní činnosti zajatce uvnitř tábora. Registrováno bylo velké množství kostí (obr. 108), nejen z tohoto důvodu byly odebrány i vzorky pro makrozbytkovou analýzu, s cílem prokázat možné doplnění jídelníčku zajatce.

6.6.2.2 Materiál a metody

V odpadní jámě na lokalitě zajateckého tábora u Nové Bystřice bylo v průběhu archeologického výzkumu registrováno 421 kostí a jejich fragmentů, tento soubor byl následně vyčištěn a zpracován v laboratoři Archeologického ústavu Jihočeské univerzity a dále pak převezen na další analýzy do Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie, kde pod vedením Ing. Lenky Kovačikové, Ph.D. na souboru dále samostatně pracovala Mgr. Adéla Novotná-Plecerová, která k souboru taktéž vyhotovila nálezovou zprávu, obsaženou v příloze (viz příloha 1). Výsledky a hypotézy obsaženy ve zmíněné nálezové zprávě jsou dále řešeny v této práci a autorem vyvozeny určité závěry.

6.6.2.3 Analýza pramenů. Vojenské příručky a pamětnické výpovědi

Již v průběhu badatelského výzkumu vyvstala otázka, jaký byl vlastně obraz zásobování zajatců ze strany Rudé armády, tj. odkud byly do tábora obstarávány

a dopravovány potraviny, jejíž odpadní produkt byl registrován v průběhu terénního odkryvu jámy určené k jeho uložení. K objasnění řešené otázky mohly napomoci vyslechnuté lidské vzpomínky pamětníků, záznamy v kronice, ale i pomoc archeologie – složení osteologického souboru.

K dispozici máme vzpomínku zajatce Ulricha Koppe, který se k řešené otázce autenticky vyjadřuje:

„Také jsme měli dovoleno ponechat si naše polní kuchyně. Sověti nám poskytli jídlo, ačkoli ne v adekvátním množství.“ (Koppe 2008, 412; Pancíř 2017, 22)

Na základě této vzpomínky si lze částečně udělat představu o tom, jak na tom s proviantem zajatci byli. Vzhledem k tomu, že tábor u Nové Bystřice patří do kategorie dočasných, menších tzv. sběrných táborů a nepředstavuje větší komplex, tzv. frontový tábor, který otázku zásobení zajatců řešil systematicky, např. budováním pekáren (Český Rudolec)⁷³, byla situace v táboře u Nové Bystřice kritická a sovětská správa jídlo sháněla, kde jen to bylo možné. Tíživou situaci mohlo vyřešit vysídlení místních Němců, kteří mnohdy zanechali své opuštěné usedlosti s veškerým hospodářským zvířectvem, které měli. Situaci popisuje obecní kronika.

„Po odchodu Němců zůstalo mnoho usedlostí neobydlených, dobytek, hospodářské zvířectvo a drůbež bez úkladu zejména v okolních vesnicích“⁷⁴

Tento fakt mohl vojákům Rudé armády velmi pomoci se shánkou potřebného proviantu, jak pro Sovětské vojáky, tak pro německé zajatce. Vzhledem k obecnému povědomí o zacházení s Němci ke konci války lze předpokládat, že byl proviant často obstaráván pod pohrůžkou násilí:

„Rusáci vedli dobytek hlavně, sebrali lidem a vedli ho na Ruskou stranu.“⁷⁵

Shánění proviantu Rudou armádou – ať už pro řadové vojáky, či pro vyšší funkcionáře, nebo zajaté Němce, obsáhle popisuje pamětnice Růžena Švecová, která bydlela poblíž zajateckého tábora.

---

⁷³ Kronika obce Český Rudolec, 1945-1972. Místní národní výbor Český Rudolec, 1945–1990 (2002), SOkA Jindřichův Hradec [online]. Poslední změna 20. 2. 2015. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/151/10> [citováno dne 22. 7. 2020].

⁷⁴ Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 40 [online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/21>.

⁷⁵ Přepis rozhovoru s Gertrude Dražanovou.

„Já nevím, co jim dávali, ale nic moc. Vodu měli v Osice, to pili tu vodu z rybníka, ale jestli jim dali něco jíst, já myslím že jedli to, co jim přišlo pod ruku. Jestli je živili koňmi, co byli nemocný nebo starý, nebo jestli se živili nějakýma kořínkama, co les dal. Lidé tam trpěli hlady a nemocemi, myslím, že nejvíce vojáků tam zemřelo hlady. Ti lidé tam jenom živořili, já si myslím, že se tam živili i kořínkama, protože to bylo všechno zlikvidovaný. K mojí tetě chodili Rusové a ta jim pekla chleba, ale to byli spíš ti vyšší funkcionáři a pro ty pekla každý týden chleba, několik bochníků, co se vešlo do pece. K nám chodili asi dva důstojníci ruští a ti zjistili, že táta umí dobře rusky, tak přišli k nám a řešili politiku, vedli celej ten takovej politickej rozhovor. Oni vždycky přijeli a my před barákem měli rybník, tak aby se mohli tak nějak najíst – oni tam seděli třeba celý den, tak hodili granát vždycky do toho rybníčka. Vyplavalo dvacet kaprů a maminka jim je dělala na všechny možný způsoby.“⁷⁶

Na základě zmíněných informací se dospělo k názoru, že situace byla značně chaotická a Rusové se snažili proviant dopravit do tábora všemi možnými způsoby, aby zajatci tolik neživořili. Díky tomu se dalo částečně předpokládat, že osteologický soubor, zajištěný při archeologickém výzkumu, představuje, co se týče zastoupení, hlavně pozůstatky hospodářských zvířat, nahnaných z okolí.

Ke vzpomínkám na metody Rudé armády, ohledně obstarávání proviantu od místních, hovoří pamětnice Marie Pavlíková:

“Já se jich nebála (pozn.: odpovídá na otázku autora, jaký byl dojem z Ruských vojáků), měli jsme doma tři prasata a on ten rusák přišel a klepal mamce na rameno: ‚Dva naše a jedno vaše‘.“⁷⁷

6.6.2.4 Výsledky

*„Na základě archeozoologické analýzy souboru se dospělo ke zjištění, že nejpočetněji obsazený druh v souboru představuje tur (*Bos taurus*; 123 ks tj. 86 % z určených), následovaný ovci/kozou (*Ovis/Capra*; 11 ks tj. 8 %), dále pak koněm (*Equus caballus*; 4 ks tj. 3 %) a prasetem (*Sus domesticus*; 3 ks tj. 2 %). Jedna kost byla zařazena do kategorie tur/jelen (*Bos/Cervus*). V souboru byla taktéž nalezena lebka srnce (*Capreolus capreolus*), u níž se však pravděpodobně jedná o intruzi. Stejnou situaci můžeme předpokládat u trichologického materiálu, který byl přisouzen praseti divokému*

---

⁷⁶ Přepis rozhovoru s Růženou Švecovou.

⁷⁷ Přepis rozhovoru s Marií Pavlíkovou.

(*Sus scrofa*). V průběhu analýzy osteologického souboru taktéž došlo ke zjištění, že soubor neobsahuje žádné fragmenty lebek ani zuby, také chybí distální části končetin (kromě jednoho prstního článku ovce/kozy, nejsou přítomny žádné záprstní/nártní ani prstové/kopýtkové kosti) a naopak jsou v souboru hojně zastoupeny dlouhé kosti a osový postkranální skelet (tj. žebra a obratle). Tato situace ukazuje na možnost, že zvířata byla na lokalitu dopravena již v naporcovaném stavu bez "odpadních" částí těl, na kterých není mnoho masa a nejsou tedy vhodné pro konzum, příp. mohly být tyto části skeletu ukládány jinam.“ (Novotná-Plecerová 2019).

Možnost odděleného uložení zcela jistě nelze hned zamítnout, jelikož se narušených i nenarušených odpadních situací vykytuje v okolí velké množství a lokalita byla archeologicky prozkoumaná jen z velmi malé části.⁷⁸ „Téměř 29 % nálezů (120 kostí a jejich fragmentů) patřilo nedospělým jedincům (nepřirostlé epifyzy a vertebrální disky)“ (Novotná-Plecerová 2019).

„Zajímavé zjištění představují mechanické zásahy, které byly registrovány na 32 % (134 ks) materiálu. Žebra a obratle nesou záseky a známky krácení, dlouhé kosti jsou pak velmi často naporcována pilou a podélně zlomena. Záseky a krácení (obr. 109) mohou taktéž představovat porcování jídla na příděl“ (Novotná-Plecerová 2019). Tato možnost dělby potravin je archeologicky registrována v táborech v Laponsku. Zde došlo k nálezům rybích konzerv, které byly kráceny na polovinu, a tak představují možný doklad rozdělování potravin (Seitsonen 2018, 97).

Vyvstala taktéž teorie, že „podélné zlomy kostí by mohly ukazovat na získávání morku“ (Novotná-Plecerová 2019). „Několik kostí (6 ks) bylo okousáno hlodavci, tento stav může být způsoben tím, že kosti po určitou dobu ležely na povrchu odpadní jámy a hlodavci k nim měli přístup.“ (Novotná-Plecerová 2019). Okus tedy nemusí být v souvislosti s fungováním tábora.⁷⁹

6.6.2.5 Diskuse

Vzhledem k tomu, že zajatcům dle paměti jednoho z nich byly ponechány polní kuchyně, slangem tzv. gulaschkanone, existuje hned několik jídel, které mohly zajatci z masa připravit. Z čerstvého masa se takto dal obecně v polních kuchyních připravit

---

⁷⁸ Vypsání závěry shrnuté na základě odborné konzultace s Mgr. Adélou Novotnou-Plecerovou.

⁷⁹ Hypotéza vypsána na základě odborné konzultace s Mgr. Adélou Novotnou-Plecerovou.

například guláš⁸⁰. Příprava jídla ale vzhledem k velkému počtu zajatců nemusela nutně probíhat v kuchyních a zajatci si často mohli jídlo připravit individuálně, stejně tak ho odlišně tepelně upravit. O různých způsobech přípravy jídla hovoří i ilustrace v polní kuchařce z roku 1942 pro německý wehrmacht, které nabízejí různé verze německého stravování bez využití polní kuchyně. Tyto ilustrace jsou pro naše poznání, jak mohlo vypadat stravování člověka v rámci pobytu v zajetí, nesmírně cenné a mají potenciál objasnit některé poznatky, učiněné v průběhu badatelského výzkumu. Na ilustracích jsou kupříkladu hojně využívány železné traverzy jako podpěry pro vaření, popsáno je i vaření za využití konzervy, pekáče a pánve. Až na poslední uvedený prostředek se v průběhu výzkumu prokázala přítomnost všech těchto předmětů, které mohly napomoci k přípravě pokrmu, stejně jako na výjevech v polní kuchařce (obr. 110).

Mimo polní kuchyně umístěné v areálu mohly být k přípravě a vydávání jídelních přidělů také využity budovy bývalého tábora říšské pracovní služby. Tento tábor byl zřízen Němci za války a zřejmě úzce souvisí s tím, proč si Rusové oblast vybrali ke zřízení sběrného tábora pro zajatce, jelikož objekty, vystavěné za války, byly často spojeneckými vojsky využívány (Staněk 1996, 27; Pancíř 2017, 20). Dle vzpomínek pamětníka Zdeňka Krajíčka, zmíněných v předchozí studii (Pancíř 2017, 22), byla část zajatců do těchto „baráků“ umístěna.

Výzkumná sonda se nachází zhruba 100 metrů od areálu, kde se dříve tábor Reichsarbeitsdienstu nacházel. Dle další pamětnické vzpomínky se v areálu měla nacházet budova, která sloužila jako jídelna již dříve, o využití areálu Sověty hovoří ve svých vzpomínkách při cestě po lokalitě pamětnice Marie Pavlíkové:

„Tak krásný to tam bylo. Rusáci tam pořádali zábavy, ještě jsme nebyly tak starý a rodiče nás kvůli tomu honili. To už tam nebyli ale němečtí zajatci. Teď už jsou na tom místě zase nějací Pražáci⁸¹. (...) My jsme tam potom chodili na ty zábavy, Rusové tam pak zůstali, když poslali Němce na východ. My jsme to měli do tábora kousek. (...) Německý vojáky jsem viděla málo, ty už tam moc nebyli. Tam byla kuchyně, tam byl sál, teď už jsou tam nové baráky a už je všechno pryč. Táhle nalevo od chatek měli kuchyni, ježiš oni vařili, jim (myšleno Rusi) tam vařili kuchaři, mě to tatínek zakázal, abych

---

⁸⁰ Informace převzaty z příručky o vaření pro německé vojsko: Feldkochbuch für warme Länder zum ständigen Gebrauch bei der Feldküche zugleich zur Unterrichtung der Kommandeure, Einheitsführer und Sanitätsoffiziere. Oberkommando der Wehrmacht. 1942.

⁸¹ Z domu říšského pracovního tábora se do dnešních dnů dochovalo jen málo pozůstatků. Na základech tehdejších dnes již neexistujících budov dnes stojí nové chatky a funguje dětský tábor.

*od nich něco jedla. Tatínek mi říkal: „To si tam jdi, ale ne, aby si něco baštila“
Tak to jsme se báli teda.“*

Hypoteticky lze tedy uvažovat o možné kontinuitě využití tohoto objektu (jidelny) ke stejnému účelu, dle poskytnutých lidských vzpomínek to ale působí tak, že budovy pro sebe obsadila Rudá armáda, která zajatce hlídala, a němečtí vojáci se zdržovali a jedli v okolí.

Pro přiblížení se obrazu táboření německých zajatců, byla se členy klubu vojenské historie „Die Barackenpferde“ sestavena přímo na lokalitě scéna, představující reenacting vojáků v zajetí. Situace zachycuje zřízení ohniště v polních podmínkách (obr. 111).

6.6.3 Makrozbytková analýza

6.6.3.1 Cíle

Při archeologickém výzkumu uvnitř sběrného vojenského tábora Nová Bystřice byl v průběhu exkavace registrován odpadní materiál, související se stravováním zajatce (plechovky od potravin, jídelní předměty, archeozoologický materiál).

Analýza si klade za cíl zjistit více o tom, jak v táboře z pohledu archeobotaniky mohlo vypadat stravování a jak vypadalo prostředí, které zajatce obklopovalo. Analýza představuje potenciální možnost obohatit pramennou základu a posloužit interpretaci výplně odpadní jímky (Šálková 2011, 206). Vztah člověka k tehdejší vegetaci, která ho obklopovala, dokážeme vysvětlit pomocí archeobotaniky a jejích výzkumných metod (Beneš 2008, 40) a zajištěný archeobotanický materiál odkazuje na vegetační obraz – v našem případě na prostředí, ve kterém člověk trávil dny v zajetí a které, dle současných poznatků o lokalitě, prokazatelně přetvářel ke svému obrazu (Pancíř 2017, 35). Vegetace případně mohla ovlivnit i stravovací návyky zajatého člověka v táboře a některé botanické nálezy v souboru by mohly nepřímou poukazovat na zpestření jídelníčku zajatého různými okolními plodinami. Pokud se některé z rostlin objevily v jídelníčku člověka v táboře, mohly se jejich zbytky dostat i do zkoumaného archeologického objektu. Makrozbytky registrovaných rostlin ze sondy 1/2017 tak mohou poskytnout nové informace k účelu zřízení odpadní jímky a potenciálně napomoci k dalším vysvětlení objektu a jeho funkce (Beneš 2008, 46).

Analýza makrozbytků byla zřídka použita při výzkumu lokalit 20. století, obzvláště pak v místech bývalých vojenských táborů. Z Evropských výzkumů lze uvést uplatnění metody při výzkumu tábora Sværholt v Norsku (Grabowski 2012, 1–15). Tábor byl zkoumán z environmentálního hlediska a použité metody (např. analýza fosfátů, analýza rostlinných makrozbytků) ukázaly potenciál doplnit archeologické poznání o nové informace k činnostem uvnitř tábora (Grabowski 2012, 12).

Mimo nové informace ohledně stravování uvnitř tábora představuje analýza makrozbytků také možný způsob, jak doplnit obraz archeologické transformace odpadního objektu (Kuna – Němcová 2012, 23), který je předmětem výzkumu.

6.6.3.2 Analýza pramenů. Historické kartografické prameny a výpovědi pamětníků

Ještě před analýzou druhové skladby rostlin, u kterých jednotlivé taxony registrujeme, proběhla v rámci studie analýza historických kartografických pramenů a současný obraz krajiny byl porovnán s historickými kartografickými materiály, zachycující dávný obraz lokality (viz Zimová 2005). Na základě historického vyobrazení krajiny lze zjistit užitečné informace k její proměně (Urban 2015, 28).

Území tábora dnes tvoří jak zemědělská plocha, tak mladý les, řízeně dosazován v průběhu 50. let. Hlavní cesta, která vede z Nové Bystrice k hůreckému nádraží směrem na město Kunžak a protíná území, na kterém se dříve tábor nacházel, představuje původní komunikaci, doloženou již na mapách 2. vojenského mapování a stabilním katastru z roku 1824-1843 (obr. 112).

Jižně od zmíněné cesty se dříve nacházel jehličnatý les se stromy vzrůstové kategorie členěné na J.M. (malý), S.H. (tyčovina) a M.H. (střední). Jižně od cesty, směrem k rybníku Osika, bylo možné registrovat stromy středního vzrůstu a tyčoviny, severně od cesty se les ztrácel a přecházel do kategorie stromů mladého vzrůstu. Území severně od cesty dále pak tvořily převážně početné pastviny a poblíž cesty i pozemky k hospodaření, které později v některých místech částečně pokryl mladý jehličnatý les, patrný na mapách 3. vojenského mapování z konce 19. století⁸². Jehličnan v současné době pokrývá větší část území zajateckého tábora (obr. 113), smrk zde byl po válce řízeně vysazován za účelem stabilizace zdejšího hvozdů poté, co byl značně poničen zajatci,

---

⁸² Zdroj: III. Militärische Aufnahmen, 1:75000, Landkartenblatt 4354. [online] [citováno dne 5. 3. 2020]. Dostupné z www.oldmaps.geolab.cz.

kterí stromy káceli, za účelem budování přístřešků a zisku palivového dříví (viz Pancíř 2017). Destrukce lesa je doložena na leteckých měřických snímcích ze 40. a 50. let, přičemž les byl v létě roku 1945 z velké části vytěžen a následně v průběhu let obnovován (Pancíř 2017, 66, obr. 19).

Na to, jak vypadal les po odchodu armády, si při procházce po místech bývalého zajateckého tábora vzpomíná pamětnice Marie Pavlíková:

„Tady vidíte (pozn.: dívá se na současný kraj lesa u pole), jak už jsou ty stromy veliký, dřív tady byly jen malý. Já si pamatuji, tady jsem pálila chvoj. Tady byla chata a tady ty stromky jsem sázela, dneska už je to tu všechno jiný, měli tu kukuřici a statky a ti zajatci jim tomu pěkně pomohli jim to vše vyjíst. Dřív jsme dělali v tom lese u Pepíka Němce, to jsme holt museli všechno zalesnit, tam to bylo no srovnaný, odstěhovali to (pozn.: myšleno vykáceli) a zůstali tam akorát jen spodky (kmen).“

Vykácení lesa si pamatuje i pamětnice Růžena Švecová, rodačka z vesnice Blato:

„Když sem přišla fronta, no, když Rusové přišli do Kláštera, tak tady v tom lese sídlili Rusové byl tam lágr. Tak tam byli Rusové a vojáci dokola a měli tam všechny ty vojáky, který zajali – ti zajatce jo, ti byli všichni v tom okruhu Albeř, Klášter, Blato, Klenová, Hůrky a ti vojáci se tam zdržovali. Byla jich tam strašná spousta, neměli kde bydlet, tak právě zrušili celej les. To byl normální les, kterej byl vzrostlej a oni to pořezali všechno a udělali si z toho takový přístřeší.“

Vykácení lesa a odstranění stromového patra dalo některým nižším rostlinám lesního porostu vyšší příjem slunečního záření, lidská aktivita v areálu mohla taktéž podpořit i výskyt druhů plevelnatých rostlin. V tomto ohledu je důležité zmínit, že v prostoru zajateckého tábora se v době jeho zřízení nacházel i bývalý objekt německé říšské pracovní služby (Reichsarbeitsdienst), který svojí plochou částečně zasahoval do prostor lesa. Samotný objekt pak, společně s dalšími faktory, mimo jiné pravděpodobně způsobil, že území bylo později Sověty vybráno ke zřízení zkoumaného zajateckého tábora (viz Pancíř 2017, 20).

U složení stravy zajatce se mimo již prokázaný jídelníček, složený z masa, obstaraného vojáky Rudé armády, uvažovalo i o dalších složkách, představující kupříkladu obilniny a další plodiny. V areálu tábora mimo lesní oblast připadla i rozsáhlá zemědělská území, kde lze krom louky a pastviny zmínit i území s pěstovanými

plodinami, jako je kukuřice. Konkrétní písemné informace o využívání okolních zemědělských ploch k obživě v táboře bohužel chybí, ale takové akce k získání potravy jsou předpokládány – k dispozici je i několik pamětnických výpovědí, které se na jejich využití shodují.

K obstarání obživy z okolních zemědělských ploch hovoří Anna Paďourková:

„Tyhle pole byly statkový a byla tady kukuřice, tady jsme sbírali kukuřici, to tady bylo po Němcích. To pole bylo po Němcích zničený“

Své vzpomínky ke stravování zajatců taktéž podává i Růžena Švecová:

„Ty pole, co byly okolo, to zapadlo do toho tábora, takže to vyjedli všechno. Obilí, brambory – to všechno vyjedli, pokud se k tomu dostali. Na místě tábora pak nic nebylo, tam bylo pusto.“

Výše jmenované plodiny mohly potencionálně doplnit zajatcům jídelníček a nevylučuje se možnost objevení některých druhů i ve zkoumaném objektu 1/2017.

6.6.3.3 Materiál a metody

Zajištěný archeobotanický materiál odpadního objektu zajateckého tábora pochází z badatelského výzkumu v době od 24.10.2017 do 27.10.2017. Zkoumána byla odpadní jímka, kam zajatci ukládali nejrůznější materiál. Z objektu byly po jednotlivých vrstvách odebírány vzorky k následné flotaci a archeobotanické analýze na možný archeobotanický materiál. Vzorky pro analýzu byly odebrány z každé vrstvy určité hloubky – od 20 cm do 130 cm. Objem vzorků vzhledem k mocnosti vrstev činil 20 litrů.

Vzorky byly během archeologického odkryvu vybírány ručně, následně byly proplaveny metodou flotace v plavičce typu Ankara (Pearsall 1989). K plavení byla použita síta o průměru oka 0,2 mm.

V průběhu flotace byly z reziduí (materiál, který nevyplave do síta – viz Šálková 2011, 210) taktéž vybírány artefakty, které v průběhu terénní části výzkumu nebyly upozorovány (obr. 114) (drobné knoflíky, odznak NSDAP a jiné). Proplavené a usušené vzorky byly podvzorkovány na třídičce vzorků (*sample splitter*) – z každé vrstvy byla podvzorkovaná čtvrtina, tedy původních 5 litrů výplně objektu. U vrstvy 100-110 cm došlo k analýze plných 20 l vzorku, tato akce byla odůvodněna početným výskytem organického materiálu v této vrstvě, a tak bylo rozhodnuto pro celkovou analýzu

s možností prokázání druhů, které mohly doplňovat zajatcovu stravu. Vzorky byly následně prohlíženy pod stereoskopickým mikroskopem. Analýza byla provedena autorem, pod odborným vedením Mgr. Terezy Šálkové.

6.6.3.4 Výsledky

V souboru bylo celkem identifikováno 1020 rostlinných makrozbytků (obr. 115), přičemž v přepočtu na 20l by počet činil 2848 makrozbytků. V rámci výsledků byl vytvořen graf o celkovém počtu makrozbytků jednotlivých rostlin ze sondy 1/2017 (graf 1), v poměru zastoupení k jednotlivým vrstvám (graf 2). U vrstvy 100-110 cm došlo ke kompletní analýze 20 l a o výsledném zastoupení druhů rostlin pojednává příslušný graf (graf 3), přičemž o celkovém přehledu o výskytu druhů ze souboru sondy 1/2017 je pojednáno v následujícím odstavci níže.

Celý soubor je zastoupen 34 druhy rostlin, přehled o výskytu jednotlivých druhů byl vypracován taktéž formou tabulky (viz tabulka 5). Soubor je převážně tvořen semeny ostružiníku maliníku (*Rubus idaeus*), opletky obecné (*Fallopia convolvulus*) a merlíku bílého (*Chemopodium album*). Nejvíce v souboru převládá s počtem určení 299 ks ostružiník maliník (*Rubus idaeus*), který tvoří 29% z celkově určených druhů a v malé míře (počtem 7ks) je doprovázen ostružiníkem křovitým (*Rubus fruticosus*), který zastupuje 1%. Ostružiník roste v prosvětlených lesích, lesních okrajích a průsecích, pasekách, březích potoků a na mírně vlhkých až vlhkých místech (Kaplan 2019, 482), což odpovídá krajinnému obrazu lokality. Jako další se v souboru počtem 194 ks vyskytovala opletka obecná (*Fallopia convolvulus*), která tvoří 19% souboru. Tato rostlina se výskytem váže na pole, úhory, zahrady, křoviny a rumišť (Kaplan 2019, 687). V souboru je hojně zastoupen (počet 157 ks) taktéž merlík bílý (*Chemopodium album*), který tvoří 15% určení a vyskytuje se blízko polí a na rumištích (Kubát 2019, 739). Dále jsou v souboru přítomny rostliny, které se váží na oblasti luk a pastvin. Registrovány byly druhy jako šťovík kyselý (*Rumex cf. acetosa*), pcháč bahenní (*Cirsium palustre / vulgare*), jetel plazivý (*Trifolium repens*), vikev ptačí (*Vicia cracca*) a skřípina lesní (*Scirpus sylvaticus* L.). Jetel plazivý se mimo jiné často váže na sešlapávané plochy (Kubát 2002, 424), jeho výskyt může být úzce spjat s tehdejší lidskou činností v oblasti. Dále byly v souboru registrovány druhy rostlin, které se váží na rudelarizovaná místa (sešlapávané plochy) a rumišť, v souboru se vyskytuje rdesno ptačí (*Polygonum aviculare*), rdesno blešník (*Persicaria lapathifolia*), peníze rolní (*Thlaspi arvense*),

konopice polní (*Galeopsis tetrahit / bifida*), bez černý (*Sambucus nigra*) a pryskyřník plazivý (*Ranunculus repens*). Konopice polní je typická pro prosvětlené lesy, další takovou rostlinou se stejným typickým výskytem je klinopád (*Clinipodium sp.*) a pomněnka (*Myosotis sp.*). Tyto rostliny mohou souviset s vlhkým prostředím v táboře, registrována byla i přítomnost mokřadních druhů, mimo již jmenovanou skřípínu (Kubát 2002, str. 794) jde zejména o výskyt bahničky vejčité (*Eleocharis ovata*) (Kaplan 2019, 239), rdesna blešníku (*Persicaria lapathifolia*) (Kubát 2002, 197), a kozlíčku zubatého (*Valeria dentata*) (Kubát 2002, 492), které rostou poblíž lesních pramenišť, vodních toků a rybníků. Dalšími registrovanými rostlinami je jahodník obecný (*Fragaria vesca*), violka (*Viola sp.*). Z lesních rostlin byly v souboru registrovány i druhy dřevin, a to smrk ztepilý (*Picea abies*) a jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*). Soubor obsahoval i druh zemědělsky využívané plodiny – řepy obecné (*Beta vulgaris*). Registrován byl i blíže neurčený druh hluchavkovité (*Lamiaceae*) a miříkovité (*Apiaceae*).

Výskyt jmenovaných druhů nám přibližuje obraz krajiny, která člověka dříve obklopovala. Jednotlivé druhy, registrované v rámci analýzy vzorků ze sondy 1/2017, představují obraz vegetace oblasti zajateckého tábora u Osiky. Zajatce, při zvážení obrazu krajiny, zachycených na historických kartografických podkladech a leteckých měřických snímcích, pořízených těsně po válce (Pancír 2017, 66, obr. 19), obklopoval zdejší hvozd s občasným výskytem křovin, oblast taktéž tvořily louky a pastviny, paseky a pole – dnes již zaniklé, či hospodářsky stále využívané. Blízký vodní zdroj – rybník Osika, má pravděpodobně určitou souvislost s výskytem rostlin registrovaných v souboru, které se váží na vodní toky, prameniště a mokřady. Hypotéza o využití registrovaných druhů rostlin pro konzumní účel se jednoznačně neprokázala. Hospodářsky pěstované plodiny, kupříkladu jmenovaná kukuřice a brambory ze zemědělsky využívaných ploch z okolí, nebyly v souboru zastoupeny. Rostliny druhu *Rubus idaeus* a *Fragaria vesca* představují hospodářsky významný druh a jejich plody jsou čerstvé sbírány ke konzumaci⁸³. Druh *Rubus idaeus* je v souboru početně zastoupen (viz graf 2), ohledně výskytu plodů tohoto keře v souboru vyvstala hypotéza o možné konzumaci zajatci.

---

⁸³ Tyto obecné informace o druhu *Rubus idaeus* převzaty ze serveru botany.cz (RUBUS IDAEUS L., ostružiník maliník / ostružina malinová [online] [citováno dne 15. 6. 2020]. Dostupné z www.botany.cz.).

Při zpovědi starousedlíků byla získána informace, že na plody ostružiníku místní do oblasti dříve chodili, o tom, jak vypadala krajina před a po odchodu zajatců hovoří Růžena Švecová:

„Já si myslím že se tam živili i kořínky, protože to bylo všechno zlikvidovaný. Tak jak ty rostliny v lese, jak vejdete jo – borůvky a to všechno, maliny, tam nebylo nic po nich. I ty maliny byly zrušený no a ostružiny tam rostly, my tam chodili občas na ostružiny, ale to bylo všechno zrušený prostě. Jednak tolika lidí, já nevím, kolik tam bylo, lidu tam muselo být spousta, tam byla hlava na hlavě.“

V průběhu výzkumu byla taktéž řešena otázka, do jaké míry byly vzorky kontaminovány, jelikož se uvažovalo o předchozím neodborném zásahu do jímky předtím, nežli byla archeologicky zkoumána. Nejen z tohoto důvodu došlo k vyhotovení grafů o celkovém výskytu druhů rostlin v souboru ze sondy 1/2017, přičemž došlo k rozdělení druhů v rámci příslušných biotopů (pole/rumiště/louky – graf 4; les – graf 5), poměr zastoupení příslušných biotopů v jednotlivých vrstvách sondy 1/2017 byl následně taktéž porovnán (graf 6). Na základě dosažených výsledků lze prohlásit, že nic nenasvědčuje kontaminaci vrstev, ze kterých byly vzorky odebírány.

7 Zhodnocení výsledků badatelského výzkumu

Při archeologickém výzkumu bylo díky odkryvu odpadní situace v lokalitě zajateckého tábora z konce druhé světové války zajištěno velké množství cenných informací, pojednávající o každodenním životě zajatce na tomto místě. Díky exkavaci narušené situace, odrážející životní podmínky člověka v zajetí, jsme z archeologického hlediska získali značné množství dat, související se stravováním a osobní výbavou, cenné bylo i zjištění vedlejšího produktu souvisejícího s řemeslnou aktivitou, spočívající v práci s obuví a dalším koženým materiálem. Zda ústřizky z kožené obuvi a výbavy tvoří vedlejší odpad z produkce nebo opravy, či šlo o likvidaci přebytečného materiálu, bohužel nejsme schopni s úplnou jistotou potvrdit a úvahy o tom, co takový materiál skutečně představuje, přenecháváme do případné diskuse.

Na základě exkavace odpadního objektu lze díky rozličné organické a neorganické výbavě, obsažené ve výplni tohoto objektu, soudit, že účel zřízení se primárně nevázal k jedné akci (stravování, likvidace vojenského materiálu apod.), ale do odpadní jámy směřoval materiál nejrůznější sorty. Mnoho předmětů se mohlo do výplně objektu dostat i v rámci asanace místa po odchodu zajatců, nebo i v průběhu fungování vojenského tábora, kdy na místě zcela jistě fungoval jakýsi řád z hlediska správných hygienických předpisů.

V průběhu exkavace narušeného odpadního objektu se, jak již bylo zmiňováno, taktéž řešilo, do jaké míry je objekt skutečně narušen. V průběhu terénního pozorování vyvstala hypotéza, že díky nestabilitě hran objektu a celkově sypkému terénu, mohla být jámka do úrovně 60 centimetrů, dříve amatérsky narušena. Je ale možné, že objekt utrpěl zásahy ještě daleko starší. Takto narušených objektů je v okolí výzkumu v lokalitě celá řada. Pro plně objektivní výsledky by bylo nutné podrobit výzkumu objekt amatérsky neponičený, ohledně závěrů tedy prosíme o zdrženlivost a zohlednění, že zajištěná data a informace byla získána při záchranné akci a výzkum nepracoval s objektem, který byl uchráněn neprofesionálních zásahů. *„Konfliktní archeologie může na základě hmotné kultury vyzdvihnout zanedbané, nevyslovené a utišené perspektivy, které často chybějí v písemných a ústních pramenech“* (Seitsonen 2018, 22).

Výše citované tvrzení se nejednou potvrdilo při badatelském průzkumu, o kterém pojednává tato nálezová zpráva, kdy exkavace poskytla přímé nahlédnutí na materiální odraz každodenního života lidí v zajetí a poskytla informace, které v historických

pramenech zcela chybí. Díky výzkumu odpadní situace veškeré získané informace přispěly k lepšímu poznání lokality, která má z archeologického hlediska obrovský badatelský potenciál.

8 Diskuse

Sběrný tábor SPV Nová Bystřice je archeologicky zkoumán přes 6 let, po téměř stejnou dobu trvá zájem autora o Novobystřicko a zdejší události, spojené s koncem druhé světové války. Dosavadní badatelská činnost ve zmíněném příhraničním území má díky aplikaci archeologických metod (geofyzikální měření, archeozoologická analýza, makrozbytková analýza) potenciál zodpovědět dosud nezmapované události, spojené s jedním z největších konfliktů minulého století a vzhledem ke stále novým poznatkům přispívá k celkovému pochopení této doby. Zásadní problém ale představuje skutečnost, že tato druhoválečná lokalita je již několik desítek let vystavena neodborným exkavacím řadou amatérů (obr. 116) a pozornosti „profesně způsobilých“ dlouho unikala.

Z toho důvodu je nutné si uvědomit, že současný pohled na lokalitu je tímto faktem nenávratně pokřivený a získané poznatky mohou často představovat jen malý střípek ze zrcadla unikátních informací, na kousky rozbitého neodbornými zásahy amatérských zájemců o militaria. Destrukci lokality dále pak umocňují lesní těžební práce, v důsledku toho pak čeká řadu reliktních, mapovaných v průběhu nedestruktivního výzkumu lokality (Pancíř 2017), zánik.

Od počátku badatelského zájmu o lokalitu bylo o jejím významu intenzivně informováno a v rámci osvěty místního obyvatelstva pořádána série přednášek, kde mimo jiné přítomní z řad „amatérských hledačů s detektory kovů“ měli možnost seznámit se s profesionálním přístupem archeologie a pochopit potenciál případné spolupráce. Velké popularizaci by se bádání mohlo těšit po přenesení na mediální pole a do televizních obrazovek, uvažuje se o možnosti dokumentárního filmu. Otázkou zůstává, zdali přílišná pozornost veřejnosti lokalitě pomůže, či uškodí.

Badatelský výzkum, podrobně popsán v této práci, byl zaměřen na výzkum památky zajateckého tábora. Tento výzkum zajisté přispěl k lepšímu pochopení vzorců činností uvnitř vojenského komplexu, ke kterému se dochovalo jen málo písemných informací a který souvisel s vojenskou internací a obrazem života zajatce v něm. V průběhu výzkumů se ukázalo, že vojenský tábor územně představoval rozsáhlý komplex, který s velkou pravděpodobností zasahoval do dění v jeho okolí. Jak je míra zásahu skutečně signifikantní, zůstává však stále otázkou a mnoho jich stále zůstává nezodpovězených.

Samotná archeologická exkavace odpadní jámy ukázala, že se jednalo o situaci částečně poničenou vkopem amatéra a odpadní jáma tedy nepředstavuje netknutou památku, kterých je na území tábora velmi malé množství. Alarmující stav lokality tedy přímo volá po rozsáhlejších záchranných akcích.

9 Závěr

Práce navázala na předchozí poznatky z nedestruktivního průzkumu SPV Nová Bystřice (Pancír 2017), přičemž představuje nový příspěvek k celkovému poznání lokality. Stav archeologického poznání reliktních, dokumentovaných v terénu v rámci předchozího výzkumu, byl doplněn o nově učiněné poznatky, čerpané z obdobných zahraničních výzkumů a nově získaných pramenů k lokalitě. Předchozí nedestruktivní akce doplňují nedávno učiněné terénní průzkumy lokality, při kterých došlo k fotodokumentaci dvou vybraných reliktních a přenesení do 3D podoby (obr. 28.). Práce taktéž navázala na magnetometrické měření z roku 2017, přičemž byl dokončen předešle měřený úsek (obr. 35).

Rešerše poskytla přehled o archeologických výzkumech vojenských táborů ve světě. Příkladově představeny byly výzkumy táborů z období druhé světové války z jednotlivých zemí světa a poskytnuto jejich základní druhové rozdělení dle účelu zřízení (koncentrační, pracovní, zajatecký). Rešerše zahrnuje taktéž archeologický stav poznání těchto lokalit na našem území, podrobněji byla představena lokalita sběrného tábora u města Nová Bystřice, kde proběhl badatelský výzkum odpadního objektu, v praktické části zpracován formou nálezové zprávy.

Práce si kladla za cíl přiblížit se každodennosti zajatého člověka pomocí metod excerpcí literatury, obecních kronik a pamětnických výpovědí. Právě zmíněné lidské vzpomínky se ukázaly jako cenný pramen poznání v rovině historické i archeologické. Přepisy výpovědí pamětníků byly rovněž využity při interpretaci pořizovaných archeologických dat a společné návštěvy na lokalitě znamenaly unikátní možnost k porozumění zdejší dávné krajinné podobě, obrazu vojenského komplexu a možnému životu zajatce. Pro přiblížení se obrazu života člověka v zajetí proběhlo ve spolupráci se spolkem vojenské historie Die Barackenpferde, fotografování a natáčení určitých scén, související s každodenností internovaného německého vojáka. Pořízený fotografický materiál z této akce doplnil vybrané kapitoly práce a poskytuje alespoň částečnou rekonstrukci podoby vojáka v zajetí.

Zásadní kapitolu poznání lokality a každodennosti zajatce představuje její první badatelský výzkum, který spočíval v odkryvu odpadního objektu. Vybraná destruktivní metoda byla podmíněna alarmujícím stavem lokality, do kterého ji přivedla činnost detektorářů a svojí podstatou znamenala záchranu alespoň malého procenta informací.

Odhlédneme-li od předchozích nedestruktivních měření, sonda 1/2017 představila první plnohodnotný výzkum objektu zajateckého tábora, registrována byla materialita tvořící vedlejší produkt každodennosti zde internovaného člověka – stravování, destrukce staveb, možné opravy. Odpadní jímka byla nalezena díky neodbornému zásahu amatéra, bohužel se tedy nejednalo o nedotčený objekt. Amatér objekt pravděpodobně narušil jen částečně, vzhledem k této skutečnosti se vyplatila důslednost archeologického výzkumu a zajištěno bylo množství materiálu – organického, anorganického; odrážející tehdejší činnosti uvnitř vojenského komplexu. Nálezy tvořily předměty z kovu, skla, kůže a papíru; dále pak množství kostí, jakožto vedlejší produkt stravování. Předkládaná práce poskytla soupis nalezených předmětů, vybrané nálezy taktéž doplnila fotografická příloha pro představu, jaké typy artefaktů byly v průběhu výzkumu nalezeny a jak vypadají. Předměty souvisely převážně s vojenstvím, osobním vlastnictvím zajatce, technikou a konstrukčními částmi. Učiněné nálezy byly pro podložení určitých hypotéz a pro účel srovnání materiálu porovnány s materiálem z vybraných výzkumů ve světě, přičemž se ukázalo, že artefakty odrážející internaci se do značné míry s nálezy z ostatních lokalit shodují. Soubor předmětů vypovídá mnoho o povaze objektu, v důsledku zajištěné výbavy, tvořící výplň objektu, došel výzkum k závěru, že jímka soužila k ukládání rozličného odpadu po zajatcích. Do jímky se krom artefaktů z kovu a skla dostaly i artefakty z kůže a papíru, které tvořila zejména obuv. Po porovnání souboru s typologicky rozebraným souborem obuvi z hromadného hrobu ve Staré knížecí huti na Tachovsku (Rak 2013, 115-116; Orlina – Gřešák – Hlaváček 2014, 16-23) došla práce k závěru, že je většina bot překvapivě pracovních a přítomnost tohoto typu obuvi mohla odrážet nasazování zajatců na práce v okolí tábora, či obuv odráží celkový nedostatek příslušného vojenského vybavení ke konci války a tvořila vojákovu základní výbavu. V průběhu výzkumu bylo registrováno i mnoho odštířků kůže, ty mohou hypoteticky představovat zajímavý odraz určitých oprav obuvi uvnitř lokality. Jak již bylo zmíněno, v jímce byl přítomný taktéž materiál osteologický, který představuje svědectví o konzumu masa v lokalitě a jak mohlo vypadat zásobování vojenského komplexu. Nálezová zpráva byla vyhotovena Mgr. Adélou Novotnou a je obsažena v příloze, diplomová práce se zjištěnými poznatky a daty dále v textu pracovala a formovala předložené hypotézy. V rámci analýzy byly zjištěny jednotlivé druhy konzumovaných zvířat, dále pak byly na kostech registrovány i zářezy a záseky, jakožto vedlejší produkt krácení. Analýza představuje unikátní svědectví o přidělech masa zajatcům a o tom, jak mohlo zásobování proviantem vypadat. V průběhu výzkumu

byly ze sondy objektu taktéž odebírány vzorky na makrozbytkovou analýzu. Analýza zajištěných vzorků byla provedena autorem pod odborným vedením Mgr. Terezy Šálkové. Výsledky jsou obsaženy v příslušné kapitole, společně s ilustrací a grafy. Výskyt registrovaných druhů rostlin nás přibližuje k obrazu krajiny a u některých druhů nabízí hypotézy o jejich konzumaci zajatci, jakožto zpestření jídelníčku.

Práce přispěla k celkovému poznání zajatectví na našem území a nabízí hrubý vzor, jak k těmto lokalitám, z hlediska archeologie značně zajímavým a opomíjeným, dále přistupovat. Výzkum lokality představuje cenný příspěvek poznání obdobných lokalit, spojených se zajatectvím na našem území. Exkavace odpadního objektu nás na základě materiálu, tvořící jeho výplň, přiblížila k životu zajatce v táboře a možnému obrazu jednotlivých činností, které zde mohly probíhat.

Badatelský výzkum dal vzniknout mnoha otázkám, ale částečně i odpovědím. Předložená studie představuje jedinečnou možnost přiblížit se obrazu všedního dne internovaného a na základě archeologických pramenů docílit, i přes absenci písemných a historických informací, určitého poznání. Jelikož patří místo v důsledku těžby dřeva a intenzivním nájezdům amatérů k silně ohroženým, lokalita sběrný vojenský tábor Nová Bystřice by si zcela jistě zasloužila další podobné akce, které by stav poznání posunuly kupředu dříve, než bude kompletně zdevastována. Autorovi celá záležitost leží na srdci a dlouhodobě se snaží upozornit širokou veřejnost a informovat lidi o jejím významu. Tato práce obnáší rozhovory s pamětníky, popularizaci archeologie v rámci pořádání přednášek a v neposlední řadě i snahu o spolupráci s detektoráři, přičemž na základě spolupráce byl k dokumentaci získán materiál k lokalitě ze soukromých sbírek.

Díky pamětnickým výpovědím bylo získáno svědectví o dalších táborech na území regionu, spravovaných německou armádou. V budoucnu by mohlo dojít ke komplexnímu výzkumu a srovnání těchto lokalit, přičemž by byl z hlediska archeologie docílen ucelený přehled o internaci na území regionu Novobystřicka. Pozornost určitě zasluhuje tábor říšské pracovní služby, na jehož území byl později zkoumaný zajatecký tábor zřízen. Rozsáhlý komplex, jako je sběrný tábor SPV Nová Bystřice, musel taktéž určitým způsobem ovlivnit i okolní dění. Zdali jsme tuto hypotézu schopni na základě archeologické metody prokázat je ale prozatím věc čistě hypotetická.

10 Seznam použité literatury a pramenů

BANKS, I. 2011: Control or Repression: Contrasting a Prisoner of War Camp and a Work Camp from World War Two. In: Myers, A., Moshenska, G. (eds.): *Archaeologies of internment*. New York, 111–128.

BENEŠ, J. 2008: Archeologie rostlin. In: Beneš, J. - Pokorný, P. (eds.): *Bioarcheologie v České republice*. České Budějovice, 39–72.

BISHOP, C. – WARNER, A. (eds.) 2002: *German Insignia of World War II*. Kent, England.

BURIANOVÁ, M. 2014: Střevíce na příděl, aneb obuv v době, kdy dřeváky nosil nejen Spejbl. In: *Obuv v historii, Sborník materiálů z VII. Mezinárodní konference Zlín 7.- 9. 2014, Acta Muzeia, Zlín*, 35–42.

BURTON, F. J. – FARRELL, M. 2013: “Life in Manzanar Where There Is a Spring Breeze”: Graffiti at a World War II Japanese American Internment Camp. In: Mytum, H., Carr, G. (eds.): *Prisoners of War. Archaeology, Memory, and Heritage of 19th and 20th Century Mass Internment. Contributions To Global Historical Archaeology*, 239–269.

CARPENTIER, V. – MARCIGNY, C. 2013: Les camps de prisonniers allemands. Un nouveau champ de recherche pour l'archéologie française. *Archéopages. Archéologie et société*. 39. octobre 2013 - janvier 2014. Le sort des vaincus.

COLLS, C. S. 2012: Holocaust Archaeology: Archaeological Approaches to Landscapes of Nazi genocide and Persecution. In: *Journal of Conflict Archaeology*, 7, No. 2, 71.

COLLS, S. C. – KERTI, J. – COLLS, K. 2020: Tormented Alderney: archaeological investigations of the Nazi labour and concentration camp of Sylt. *Antiquity*, 94 (374), 512–532.

ČECH, P., KŘIVÁNEK, R., SOUKUP, M. 2014: Archeologie a druhá světová válka. Výzkum palebného postavení z roku 1944 v předpolí hnědouhelného lomu (k. ú. Libovice u Mostu) a poválečné postdepoziciční procesy. *Zprávy České archeologické společnosti, Supplementum 93*, 42–44.

DRESSLER, T. 2013: Verpflichtung und Auftrag: Ausgrabungen im ehemaligen KZ-Aussenlager Kaufering VII bei Friedheim, *Das archäologische Jahr in Bayern*, 163–166.

DRESLER, P. – MACHÁČEK, J. – MILO, P. – STRATJEL, F. 2013: LLS jako součást komplexní archeologické prospekce v zázemí raně středověkého centra na Pohansku u Břeclavi. In: Gojda, M. – John, J. a kol. 2013: *Archeologie a letecké laserové skenování krajiny*, 111–126.

- DOYLE et al. 2013: Stalag Luft III: The Archaeology of an Escaper's Camp. In: Mytum, H., Carr, G. (eds.): Prisoners of War. Archaeology, Memory, and Heritage of 19th – and 20th-Century Mass Internment. Contribution To Global Historical Archaeology, 129–144.
- EARLY, R. 2013: Excavating the World War II Prisoner of War camp at La Glacerie, Cherbourg, Normandy. In: Mytum, H., Carr, G., Prisoners of War. Archaeology, Memory, and Heritage of 19th-and 20th-Century Mass Internment. Contributions To Global Historical Archaeology, 95–115.
- FRÖHLICH, J. 2020: Relikty vojenského tábora z roku 1945 u Držova na Písecku. V tisku.
- GONZÁLEZ – RUBIAL, A. 2007: Making things public: archaeologies of the Spanish Civil War. Public archaeology, 6 (4), 203–226.
- GONZÁLEZ – RUBIAL, A. 2008: Arqueología de la Guerra Civil Española. Archaeology of the Spanish Civil War, Complutum, 19 (2), 11–20.
- GONZÁLEZ – RUBIAL, A. 2012: From the battlefield to the labour camp: archaeology of civil war and dictatorship in Spain, Antiquity, 86(332), 456–473.
- GILEAD, I. – HAIMI, Y. – MAZUREK, W. 2009: Excavating Nazi Extermination Centres. Present Pasts, 1, 10–39.
- GRABOWSKI, R. 2012: Phosphate, MS and macrofossil analyses of samples from a German second world war POW-camp at Sværholt, Finnmark Fylke, Norway. Environmental Archaeology Laboratory Report nr. 2012–001, Umeå Univerzity.
- HASIL, P. – NOVÁK, D. – HASIL, J. 2016: Smrt dolu Sauersack/Rolava (okres Sokolov). Zánik Důlního závodu v mezioborové perspektivě. Archaeologia historica, 40, 2015, 179–205.
- CHOBOT, L. 2018: Encyklopedie válečného zajetí a internace. O osudech internovaných a válečných zajatců v období novověku. Převzato z www.cervenykriz.eu. [citováno dne 21. 7. 2020].
- JUDITH, T. 2011: Archaeological Investigations of Second World War Prisoner of War Camps at Fort Hood, Texas. In: MYERS A., MOSHENSKA G. (eds.): Archaeologies of Internment. One World Archaeology, New York: Springer.
- KAPLAN Z. et al. 2019: Klíč ke květeně České republiky. Academia. Praha.
- KNÁPEK, A. – ROUS, P. 2014: Archeologická akce „Cyklostezka Havlíčkův Brod – Šmolovy“. Nálezová zpráva o archeologickém výzkumu 2. 6. 2014 – 15. 8. 2014, MVHB č. 2014/27. Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod.

- KOBIALKA, D. – FRĄCKOWIAK, M. – KAJDA, K. 2015a: Tree memories of the Second World War: A case study of common beeches from Chycina, Poland. *Antiquity*, 89(345),683–696.
- KOBIALKA, D. – KAJDA, K. – KOSTYRKO, M. 2015c: Forgotten landscapes of the Great War: The case a prisoner of war camp in Czernik, Poland. *Biografia Archeologii*, 1(1), 66–74.
- KOBIALKA, D. 2019: Difficult Heritage of the 20th Century from the Perspective of the Biography of Things. *Acta Universitatis Lodzianae, Folia Archaeologica*, 34, 23–43.
- KOPPE, U. 2008: My Period as a Prisoner of War from May 1945 to October 1955. In: Lochmann, F. – W., Rubbel, A.(eds.): *Combat History of German Tiger Tank Battalion 503 in World War II*, 412–413.
- KOLA, A. – JÓZEFOWICZ, E. – JÓZEFOWICZ, M. 2000: *Bełżec: the Nazi Camp for Jews in Light of Archaeological Sources: Excavations 1997-1999*. Warsaw-Washington, The Council for the Protection of Memory of Combat and Martyrdom and the United States Holocaust Memorial Museum.
- KOLA, A. 2001: Badania archeologiczne terenu byłego obozu zagłady Żydów w Sobiborze, *Przeszłość i Pamięć, Biuletyn Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa*, 4 (21), 115–122.
- KOVAŘÍK 2005: Vysídlení Němců z okresu Jindřichův Hradec 1945-1948. *Jihočeský sborník historický*, 2005 (74), 219–234.
- KOZLOVÁ, K. 2016. *Archeologie konfliktů 20. století. Zaniklý Vojenský výcvikový tábor Prameny*. Diplomová práce KAR ZČU, Plzeň.
- KUBÁT et al. 2002: *Klíč ke květeně České republiky*. Academia. Praha.
- KUNA, M. – NĚMCOVÁ, N. a kol. 2012: Výpověď sídlištního odpadu. Nálezy z pozdní doby bronzové v Roztokách a otázky depoziční analýzy archeologického kontextu. *Archeologický ústav AV ČR, Praha*. Praha.
- MARŠÍK, J. 2014: Amatéri a Profesionálové. Cesty možné spolupráce. *Veřejná Archeologie 5, Příspěvky z konference Archeologie a veřejnost 7/2013*. Katedra archeologie ZČU Plzeň a Veřejná archeologie o. s. Plzeň.
- MAYER, M. 2010: *Nedestruktivní průzkum vojenského areálu u obce Pšovky z 2. pol. 20. st.* Bakalářská práce KAR ZČU, Plzeň.

- MESKELL, L. 2002: Negative Heritage and Past Mastering in Archaeology. *Anthropological Quarterly*, 75 (3), The George Washington University Institute for Ethnographic Research, 557–574.
- MOSHENSKA, G. 2007: Oral History in Historical Archaeology: Excavating Sites of Memory. *Oral History*, 35 (1), *War and Masculinities* (Springer), 91–97.
- MOSHENSKA, G. 2006: „Scales of Memory in the Archaeology of the Second World War“. *Papers from the Institute of Archaeology*, 17, 58–68.
- MYERS, A. 2013: The archaeology of Reform At A German Prisoner of War Camp In A Canadian National Park During The Second World War (1943-1945). *Disertační práce, The Department Of Anthropology And The Committee On Graduate Studies Of Stanford Univerzity, Stanford Univerzity.*
- MYERS, A.T. 2007: Portable Material Culture and Death Factory Auschwitz, *Papers from the Institute of Archaeology*, 18, 57–69.
- MUSIL, J. – NETOLICKÝ, P. – VAŘEKA, P. 2016: Archeologické reliktů ústředí partyzánské brigády Mistra Jana Husa v areálu středověkého rýžoviště zlata (k. ú. Zbyslavce, okr. Chrudim), *Východočeský sborník historický* 29, 189–207.
- NOVOTNÁ – PLECEROVÁ, A. 2019: Zajatecký tábor u Nové Bystřice. *Nálezová zpráva – Archeozoologie. V tisku.*
- ORLINA, A. – GŘEŠÁK, V. – HLAVÁČEK, P. 2014: Konzervování obuvi z masového hrobu obětí tzv. Pochodu smrti na Tachovsku v dubnu 1945. In: *Obuv v historii 2014, Sborník materiálů z VII. Mezinárodní konference Zlín 7.- 9. 11. 2014, Acta Muzeia, Zlín*, 16–23.
- PANCÍŘ, T. 2017: Nedestruktivní výzkum vojenských táborů z konce druhé světové války v Jižních Čechách, východně od demarkační linie. *Bakalářská práce FF JČU, České Budějovice.*
- PANIKAR, M. 2010: Comparative Perspective on Soviet Prisoners of War in Norway and Foreign Prisoners of War in the European North of Russia during the Second World War. In: Soleim, M. (ed.): *Prisoners of War and Forced Labour: Histories of War and Occupation*, Cambridge Scholars Publishing, 150–156.
- PAWLICKA – NOWAK, Ł. 2004 a: Archaeological research in the grounds of the Chelmno on Ner extermination center. In: Pawlicka – Nowak, L (ed.): *The extermination center for Jews in Chelmno-on-Ner in the light of latest research, Symposium Proceedings September 6-7, Zychlin: Konin Publishing House.*
- PEARSALL, D. M. 1989: *Palaeoethnobotany: A Handbook of Procedures*. San Diego.

- PŘÍHODOVÁ, E. 2004: Stručné dějiny oborů textil, oděvnictví, obuvnictví. 1, Praha: Scientia, 24–25.
- PTÁK, M. 2017: Hromadné nálezy mincí poloviny 20. století. Dva příklady z jižních Čech. Numismatické listy, 72 (1/2), 74-81. Národní muzeum.
- RAK, M. 2013: Archeologie konfliktů 20. století. In: Vařeka, P. 2013: Archeologie 19. a 20. století. Přístupy Metody Témata. KAR ZČU, Plzeň.
- RAK, M. 2012: Možnosti archeologie 20. století – archeologie konfliktů. Disertační práce KAR ZČU, Plzeň.
- RILEY, M. – HARVEY, D. C. – BROWN, T. – MILLS, S. 2005: Narrating landscape: the potential of oral history for landscape archaeology. Public Archaeology, 4(1), 15–26.
- RODGERS, B. – COBLE, W. – VAN TILBURG, H. 1998: The lost flying boat of Kaneohe Bay: Archaeology of the first U.S. casualties of Pearl Harbor. Historical Archaeology 32. 8–18.
- SCHNEIDER, V. 2013: American, British, and French PoW Camps in Normandy, France (1944–1948). Which Role for Archaeology in the Memorial Process? In: Mytum, H., Carr, G.: Prisoners of War. Archaeology, Memory, and Heritage of 19th- and 20th-Century Mass Internment, Contributions To Global Historical Archaeology, 117–128.
- SCHOFIELD, J. 2009: Aftermath: Readings in the Archaeology of Recent Conflict. Springer Science & Business Media, Swindon, UK.
- SEITSONEN, O. – HERVA, V. 2013: Forgotten in the wilderness: WWII German PoW camps in Finnish Lapland. In: MYERS, A. – MOSHENSKA, G. (eds.), Archaeologies of internment. New York, 171–190.
- SEITSONEN, O. – HERVA, V. – NORDQVIST, K. – SEITSONEN, S. 2017: A military camp in the middle of nowhere: mobilities, dislocation and the archaeology of a Second World War German military base in Finnish Lapland. Journal of Conflict Archaeology, 12(1), 3–28.
- SEITSONEN, O. 2018: Digging Hitler's Arctic War: Archaeologies and Heritage of the Second World War German military presence in Finnish Lapland. Disertační práce, Helsinki Univerzity, Helsinki.
- SLAUGHTER, A. M. 2013: An Archaeological and Ethnographic Examination of the Acquisition, Presence, and Consumption of Saké at Camp Amache, a World War II Japanese Internment Camp. In: Mytum, H., Carr, G. (eds.): Prisoners of War. Archaeology, Memory, and Heritage of 19th and 20th Century Mass Internment. Contributions To Global Historical Archaeology, 285-301.

- STANĚK, T. 2012: Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945-1950. Nástin vybraných problémů. Slezské zemské muzeum, 23–24.
- STANĚK, T. 1996: Tábory v českých zemích 1945–48. Šenov. Ostrava.
- ŠAFANDA, J. 2012: Možnosti archeologie 20. století – tábory nucených prací. Bakalářská práce KAR ZČU, Plzeň.
- ŠMEJDA, L. 2007: Poznámky k průzkumu lesního prostředí pomocí detektoru kovů. In: Křišťuf, P., Šmejda, L., Vařeka, P. (eds.): Opomíjená archeologie 2005-2006, KAR ZČU, Plzeň, 233–245.
- ŠÁLKOVÁ, T. 2011: Analýza rostlinných makrozbytků z objektu halštatské kultury v Opařanech. NÁLEZOVÁ ZPRÁVA, č. 202, Archiv Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie, Přírodovědecká fakulta, JČU České Budějovice.
- THEUNE, C. 2018: Archaeological Approaches to Uncovering the Darker Sides of Conflict from the 20th Century. Sidestone Press.
- TOLSON, L. 2014: Toward a Methodology for the Use of Oral Sources in Historical Archaeology. *Historical Archaeology*, 48, 3–10.
- URBAN, T. 2015: Využití archivních mapových zdrojů pro antropologii a archeologii. In: Křišťuf, P. – Zíková, T. a kol.: Výzkum krajiny: Vybrané Antropologické a archeologické metody, Katedra antropologie FF ZČU, Plzeň, 28.
- VAN DER SCHRIEK, M. 2016: Dutch Military Landscapes Heritage and Archaeology on WWII conflict sites. In: 20th Conference on Cultural Heritage and New Technologies, Vienna (CHNT20), 2–19.
- VAŘEKA, P. 2020: Archeologie komunismu. Příspěvek k odhalování represivních strategií totalitních režimů. *Dějiny a současnost*, 4/2020, 38–42.
- VAŘEKA, P. 2017: Archaeology of the 16Th-20Th century in the Czech Republic. *Archaeologia Historica*, 42, 367–399.
- VAŘEKA, P. – VAŘEKOVÁ, Z. 2017: Archeologický výzkum tábora v Letech. *Bulletin Muzea Romské Kultury*, 26/2017, 58–83.
- VAŘEKA, P. 2013: Archeologie 19. a 20. století. Přístupy Metody Témata. FF ZČU. Plzeň.
- VÍCH, D. 2006: Detektory kovů v archeologii: úhel pohledu regionálního archeologa. *Archeologické rozhledy*, LVIII, 301–306.
- WILKIE, L. 2002: Oral History. In: Orser, C.H.E.(ed.): *The Encyclopedia of Historical Archaeology*, Routledge, London, 403–404.

WIJNEN, A. T. J. – SCHUTE, A. I. – KOK, S. R. 2016: Conflict Archaeology in the Netherlands: The Role of Communities in an Emerging Archaeological Discipline. *Journal of community archaeology & heritage*, 3(1), February, 2016, 22–39.

YOUNG, A. 2013: An Historical Archaeological Investigation of the Indianola Prisoner of War Camp in Southwestern Nebraska. *Anthropology Department Theses and Dissertations*, University of Nebraska-Lincoln, 32.

ZEILER, M. – KAPTEILER, T. 2012: Feldbefestigungen des Zweiten Weltkriegs beim Hof Kapune in Arnsberg. *Archäologie in Westfalen-Lippe* 2011, 163–166.

ZIMOVÁ, R. 2005: Kartografická analýza map historických vojenských mapování. In: Svatoňová, H. (ed.): *Proceedings of 13th International Conference*. Brno, 6.-7.9.2005, Masarykova Universita, 70.

Internetové zdroje

Česká geologická služba. Půdní mapa 1:50 000[online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.mapy.geology.cz [online] [citováno dne 8. 3. 2020].

Česká geologická služba. Důlní díla a poddolování [online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.mapy.geology.cz.

Dobová fotografie 318. rth – Hůrky u N. Bystřice r. 1964-66 [online] [citováno dne 2. 4. 2020]. Dostupné z www.vojensko.cz.

Falstadsenteret. Museum, minnested og senter for menneskerettigheter [online] [cit. 8. 3. 2020]. Dostupné z www.falstadsenteret.no.

Kronika obce Český Rudolec, 1945-1972. Místní národní výbor Český Rudolec, 1945–1990 (2002), SOKA Jindřichův Hradec [online]. Poslední změna 20. 2. 2015. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/151/10> [citováno dne 22. 7. 2020].

Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOKA Jindřichův Hradec, str. 36 [online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020] Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/19>.

Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOKA Jindřichův Hradec, str 38[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/20>.

Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOKA Jindřichův Hradec, str 40 [online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/21>

Kronika města Nová Bystřice 1945-1967. Místní národní výbor Nová Bystřice, (1939) 1945–1990 (1994), SOkA Jindřichův Hradec, str 45[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/490/24>.

Kronika obce Žiřpachy (Blato). Místní národní výbor Blato, 1945–1965, SOkA Jindřichův Hradec, str 11[online]. Poslední změna 20. 2. 2015 [citováno dne 21. 7. 2020]. Dostupné z <https://digi.ceskearchivy.cz/200210/7>.

Letectví na území dnešního Jihočeského kraje podle okresů[online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.vrtulnik.cz.

Odznak pro posádky bojových obrněných vozidel (Panzerkampfabzeichen); Medaile za zimní bitvu 1941–42 – Východní medaile (Medaille Winterschlacht im Osten 1941–42 – Ostmedaille); Kopie vs. originál – Odznak protiletadlového dělostřelectva Luftwaffe; Odznak za pozemní boj Luftwaffe (Erdkampfabzeichen der Luftwaffe) [online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.warcross.cz.

Originální mapa stabilního katastru Čech 1:2880 (1824-1843) [online] [citováno dne 5. 3. 2020]. Dostupné z www.archivnimapy.cuzk.cz.

Ostružiník maliník / ostružina malinová [online] [citováno dne 15. 6. 2020]. Dostupné z www.botany.cz.

www.slovník-cizich-slov.abz.cz[online] [citováno dne 5. 1. 2020].

Ústav archeologické památkové péče Brno. Veřejné výzkumná instituce [online] [citováno dne 5. 1. 2020]. Dostupné z www.uapp.cz.

Válečné úspěchy UAPP Brno – rok 2018 [online] [citováno dne 2. 4. 2020]. Dostupné z www.zákopy.cz.

Web nedávné historie jednoho nevšedního místa. Staré Hobzí. Fotky obce a z obce Staré Hobzí [online] [citováno dne 8. 3. 2020]. Dostupné z www.slavonice-zlabings.eu.

Zpravodajství. Policie České republiky – KŘP Jihočeského kraje. Nález munice [online] [citováno dne 4. 4. 2020]. Dostupné z www.policie.cz.

Záměr archeologického výzkumu kárného pracovního tábora a tzv. cikánského tábora u obce Lety (okr. Písek) z druhé světové války (1940-1943) [online] [citováno dne 5.3. 2020]. Dostupné z www.lidice-memorial.cz.

III.Militärische Aufnahmen, 1:75000, Landkartenblatt 4354. [online] [citováno dne 5. 3. 2020] Dostupné z www.oldmaps.geolab.cz.

Archivní prameny

Handbook on German Army Identification 1943. US Army, Military Intelligence Training Center [citováno dne 10. 7. 2020].

Příručka o vaření pro německé vojsko. Feldkochbuch für warme Länder zum ständigen Gebrauch bei der Feldküche zugleich zur Unterrichtung der Kommandeure, Einheitsführer und Sanitätsoffiziere. Oberkommando der Wehrmacht. 1942 [citováno dne 10. 7. 2020].

Výstrojní předpisy maďarské královské pěchoty 1936. Budapešť [citováno dne 10. 7. 2020].

Výpovědi a ústní sdělení

Benešová, M. – Ústní sdělení, 4. 4. 2019.

Dražanová, G. – Ústní sdělení, 1. 6. 2018.

Hes, K. 3. 12. – Ústní sdělení, 2018.

Jan B. 5. 7. – Ústní sdělení, 2019.

Krajíček, Z. – Ústní sdělení, 11. 11. 2016.

Paďourková, N. – Ústní sdělení, 29. 5. 2019.

Pavlíková, M. – Ústní sdělení, 29.5. 2019.

Podařilová, M. – Ústní sdělení, 26. 3. 2019.

Švecová, R. – Ústní sdělení, 4. 7. 2018.

11 Seznam příloh

11.1 Obrazová příloha

Obr. 1 – Nález náhrdelníku z koncentračního tábora Mauthausen (*Theune 2018, 81, obr. 6.11*).

Obr. 2 – Vlevo – Pozůstatek oplocení lokality Inari Solojärvi Haukkapesäoja; vpravo – německý strážní domek v lokalitě Inari Nangujärvi (*Foto Seitsonen; Seitsonen 2018, 63*).

Obr. 3 – Letecký snímek – lokality zajateckého tábora Whitewater (*Myers 2013, 21, obr. 1.12*).

Obr. 4 – Jednotlivé deportace vězňů napříč Francií (*Carpentier – Marcigny 2014, 65*).

Obr. 5 – Letecký snímek tábora Nonant-le-Pin (*Carpentier – Marcigny 2014, 68, obr. 6*).

Obr. 6 – Zbyslavce na Kozyně. Partyzánská zemljanka (*Musil – Netolický – Vařeka 2016, 199, obr. 4*).

Obr. 7 – Letiště na ortofoto mapě z roku 1953 (Převzato z *Knápek, A. 2014: Nálezová zpráva č. 2014/1, str. 14, Mapa 2: ortofoto mapa z roku 1953 se zákresem současné komunikace a odpadní jámy*).

Obr. 8 – Nálezy odkazující na provoz letiště v době válečné (Převzato z *Knápek, A. 2014: Nálezová zpráva č. 2014/1, str. 18, foto 7: Cvičné betonové pumy 250 kg. Předány Městu Havl. Brod a Aeroklubu k umístění*).

Obr. 9 – Materiál odrážející funkci areálu letiště, jakožto zajateckého tábora (Převzato z *Knápek, A. 2014: Nálezová zpráva č. 2014/1 Havlíčkův Brod, str. 10, Kartáček zubní, Maďarsko; Lžička, brýle, krém, osobní potřeby*).

Obr. 10 – Materiál odrážející funkci areálu letiště, jakožto zajateckého tábora (Převzato z *Knápek, A. 2014: Nálezová zpráva č. 2014/1 Havlíčkův Brod, str. 11, Odznak, horský myslivec a hodinky v kartuši pro světlice; Výstrojní součásti*).

Obr. 11 – Materiál odrážející funkci areálu letiště, jakožto zajateckého tábora (Převzato z *Knápek, A. 2014: Nálezová zpráva č. 2014/1 Havlíčkův Brod, str. 12, identifikační známky – ukázka*).

Obr. 12 – Vedení přednášek pro veřejnost v kinosále KD Koruna Nová Bystrice (*foto autor*).

Obr. 13 – Záběr z natáčení dokumentu s vojenským spolkem Die Barackenpferde. Filmování dokumentu Adler film. (*foto autor*).

Obr. 14 – Interview s pamětnicí Marií Benešovou v průběhu natáčení lidských vzpomínek pro chystaný dokument (*foto autor*).

- Obr. 15 – Interview s pamětnicí Gertrude Dražanovou (*foto autor*).
- Obr. 16 – Interview s pamětnicí Růženu Švecovou (*foto autor*).
- Obr. 17 – Rozhovor s paní Annou Paďourkovou při cestě po lokalitě zajateckého tábora – úsek u bývalého tábora říšské pracovní služby (RAD). V popředí chatky současného dětského tábora, vybudovány na místě bývalého tábora Reichsarbeitsdienst (*foto autor*).
- Obr. 18 – Rekonstrukce ústupu skupiny příslušníků Německé armády. Rekonstrukce ve spolupráci s členy spolku Die Barackenpferde. Filmování dokumentu Adler film (*foto autor*).
- Obr. 19 – Fotografie zachycující probíhající rozhovor v lokalitě sběrného tábora Nová Bystřice. Na fotografii Tomáš Pancíř (autor studie) a pamětnice Růžena Švecová.
- Obr. 20 – Rozhovor s pamětnicí Marií Podařilovou při cestě po lokalitě zajateckého tábora (*foto autor*).
- Obr. 21 – Rozhovor s paní Marií Pavlíkovou při cestě po lokalitě zajateckého tábora – úsek u bývalého tábora říšské pracovní služby (Reichsarbeitsdienst) (*foto autor*).
- Obr. 22 – Fotografie pozůstatků jednoho z ubikačních objektů v táboře (*foto autor*).
- Obr. 23 – Porovnání stavebních instrukcí Sovětského vojenského manuálu z roku 1943 a německého vojenského manuálu pro Wehrmacht (*Theune 2018, 93*).
- Obr. 24 – Nákres půdorysu ubikace pro vojáky Rudé armády v táboře Držov (*Fröhlich 2020, v tisku*).
- Obr. 25 – Prostor tzv. Křížového vrchu. Lokalita Sběrný tábor Nová Bystřice (*foto autor*).
- Obr. 26 – Zbytky dřevěných konstrukcí tábora La Glacrie, odkryté při archeologickém výzkumu (*Early 2013, 103*).
- Obr. 27 – Profil výzkumu dřevěného přístřešku pro vojáky. (*Zeiler – Kapteiner 2012, 165, obr. 4*).
- Obr. 28 – 3D model jednotlivých objektů registrovaných v lokalitě SPV Nová Bystřice (*foto autor*).
- Obr. 29 – Základna u Hůrek v době svého fungování (*Dobové foto. 318. rth – Hůrky u N. Bystřice r. 1964-66 [online] [citováno dne 2. 4. 2020]. Dostupné z www.vojensko.cz*).
- Obr. 30 – Pozůstatky objektů říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Relikty schodiště (*foto autor*).

Obr. 31 – Pozůstatky objektů říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Relikty schodiště (*foto autor*).

Obr. 32 – Pozůstatky objektů říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Zbytek betonových sloupků s kovovou konstrukční částí zaniklé budovy (*foto autor*).

Obr. 33 – Bývalý areál (dnes dětský tábor a kemp) říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Chatky dětského tábora. (*foto autor*).

Obr. 34 – Plánek lokality Czersk s vyznačením jednotlivých stavebních struktur tábora (*Kobialka, Kajda, Kostyrko 2015a, 7, obr. 9*).

Obr. 35 – Výsledná data z magnetometrického měření oblasti na ortofoto mapě. Vytvořeno v programech ArcGIS a Surfer.

Obr. 36 – Hedvábný vyšívaný ubrus, dar ze zajateckého tábora.

Obr. 37 – Maďarské mince ze zajateckého tábora. Nález věnoval Václav Jaroš.

Obr. 38 – Spálený popsáný kotlík jednoho ze zajatců, zajištěn při archeologických výzkumech ve Vika, Rovaniemi (*Seitsonen 2018, 99*).

Obr. 39 – Oblečení vězně z archeologického výzkumu tábora La Glacrie (*Carpentier - Marcigny 2013, 66, obr. 5*).

Obr. 40 – Soubor militarií, které poskytl nálezce pan Lukáš M. (Určení militarií dle www.warcross.cz [citováno dne 8. 3. 2020] a Bishop – Warner 2002; *foto autor*); 1: Válečný záslužný kříž (Das Kriegsverdienstkreuz), 2: Odznak pro posádky bojových obrněných vozidel (Panzerkampfabzeichen), 4: Medaile za zimní tažení na východě (Winterschlacht Im Osten), 3: Odznak protiletadlového dělostřelectva pozemní armády (Heeres-Flakabzeichen), 4: Medaile za zimní tažení na východě (Winterschlacht Im Osten), 5: Klopový zapichovací odznak pro příslušníky Říšské pracovní služby (Reichsarbeitsdienst), 6: Identifikační známky vojáka německé armády, 7: Odznak Hitlerovi mládeže (Hitlerjugend), 8: Odznak za pozemní boj Luftwaffe (Erdkampfabzeichen der Luftwaffe).

Obr. 41 – Soubor militarií, které poskytl nálezce Jaroslav Novák (Určení militarií dle warcross.cz [citováno dne 8. 3. 2020]; Bishop – Warner 2002) (*foto autor*). 1a,1b Blíže neurčená rumunská medaile, 2 Maďarská identifikační známka, 3. prázdná německá identifikační známka, 4 Přezka Hitlerovy mládeže.

Obr. 42 – Výsadkář (Fallschirmjäger), pravděpodobný nositel odznaku Erdkampfabzeichen der Luftwaffe. Rekonstrukce ve spolupráci s členy spolku Die Barackenpferde. Filmování dokumentu Adler film (*foto autor*).

Obr. 43 – Albeř u Nové Bystřice. Fotografie zkoumaného prostoru zajateckého tábora SPV Nová Bystřice (*foto autor*).

Obr. 44 – Poloha sondy generovaná na katastrální a ortofoto mapě.

Obr. 45 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1. Vrstva 0. Fotografie povrchu před začištěním a vytyčením sondy (*foto autor*).

Obr. 46 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Vrstva 0-10. Pohled J-S (*foto autor*).

Obr. 47 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Vrstva 10-20. Pohled J-S (*foto autor*).

Obr. 48 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Vrstva 20-30 (*foto autor*).

Obr. 49 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 30-40 (*foto autor*).

Obr. 50 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 40-50 (*foto autor*).

Obr. 51 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 50-60 (*foto autor*).

Obr. 52 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Kresebná dokumentace Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 50-60 (kresba autor).

Obr. 53 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 60-70 (*foto autor*).

Obr. 54 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 70-80 (*foto autor*).

Obr. 55 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 80-90 (*foto autor*).

Obr. 56 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 100–110 (*foto autor*).

Obr. 57 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 100–110 (*Kresba autor*).

Obr. 58 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 110-120 (*foto autor*).

Obr. 59 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 120-130 (*foto autor*).

Obr. 60 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 120-130 (*kresba autor*).

Obr. 61 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Plechovky od jídla tvořící proviant (*foto autor*).

Obr. 62 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Spojovací součástky – hřebíky a další (*foto autor*).

Obr. 63 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Soubor uhlíků (*foto autor*).

Obr. 64 – Srovnávací materiál z archeologického výzkumu tábora Pelttojoki ve Finsku (*Seitsonen 2017, 13, obr. 8, obr. 10*).

Obr. 65 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment ostnatého drátu (*foto autor*).

Obr. 66 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Stanový kolík (*foto autor*).

Obr. 67 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Torzo jídelního ešusu – rukojeť (*foto autor*).

Obr. 68 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část obalu na plynovou masku (*foto autor*).

Obr. 69 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Německá borová mast – Borsalbe (*foto autor*).

Obr.70 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 10 říšských feníků (*foto autor*).

Obr. 71 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 1 koruna – protektorát (*foto autor*).

Obr. 72 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 10 říšských feniků (*foto autor*).

Obr. 73 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 1 koruna. Protektorát (*foto autor*).

Obr. 74 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Knoflík z německé uniformy (*foto autor*).

Obr. 75 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Blíže neurčený německý knoflík (*foto autor*).

Obr. 76 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Knoflík z německé uniformy (*foto autor*).

Obr. 77 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Knoflík z maďarské uniformy (*foto autor*).

Obr. 78 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Německý stranický odznak NSDAP (*foto autor*).

Obr. 79 – Dobové vyobrazení stranické insignie, odznaku *Parteiabzeichen* (Zdroj: *Handbook on German Army Identification 1943. US Army, Military Intelligence Training Center, 53*).

Obr. 80 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Keramický knoflík (*foto autor*).

Obr. 81 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Plastový knoflík (*foto autor*).

Obr. 82 – Ilustrace knoflíku maďarské armády (*Ilustrace převzata z Výstrojní předpisy maďarské královské pěchoty 1936. Budapešť*“).

Obr. 83 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Torzo harmoniky (*foto autor*).

Obr. 84 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Roztavený kus skla (*foto autor*).

Obr. 85 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Nález fragmentu nádoby z kameniny (*foto autor*).

Obr. 86 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment poháru (*foto autor*).

- Obr. 87 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment lahve od sodovky, či vína (*foto autor*).
- Obr. 88 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment. Dno nádoby (*foto autor*).
- Obr. 89 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment. Dno nádoby (*foto autor*).
- Obr. 90 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Celá lahev s keramickým uzávěrem (*foto autor*).
- Obr. 91 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Celá ampule (*foto autor*).
- Obr. 92 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment zkumavky (*foto autor*).
- Obr. 93 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment zkumavky (*foto autor*).
- Obr. 94 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragmenty kalamáře (*foto autor*).
- Obr. 95 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Obuv zajištěná v průběhu exkavace (*foto autor*).
- Obr. 96 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Náčrt vojenské obuvi s kovanou podrážkou (*Zdroj: Příručka: Výstrojní předpisy maďarské královské pěchoty 1936. Budapešť*).
- Obr. 97 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Odstřížky z obuvi (*foto autor*).
- Obr. 98 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Blíže neurčené části obuvi (*foto autor*).
- Obr. 99 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Podrážka u obuvi (*foto autor*).
- Obr. 100 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Příklady podrážek z obuvi (*foto autor*).
- Obr. 101 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část obuvi (*foto autor*).

- Obr. 102 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Kompletní bota (*foto autor*).
- Obr. 103 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Kompletní bota (*foto autor*).
- Obr. 104 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Možné fragmenty pásků z koňského povozu či vojenské výbavy (*foto autor*).
- Obr. 105 – Pracovní obuv z archeologického výzkumu hromadného hrobu ve Staré Knížecí huti (*Orlina – Grešák – Hlaváček 2014, obr. 20, 22*).
- Obr. 106 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část obuvi s kovanou podrážkou (*foto autor*).
- Obr. 107 – Ručně vyrobená bota (*Seitsonen – Herva 2013, 178 b.*).
- Obr. 108 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část osteologického materiálu připraveného k omytí v prostorách laboratoře JČU (*foto autor*).
- Obr. 109 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Zásěky a kráčení, doložené na osteologickém materiálu (*foto autor*).
- Obr. 110 – Ilustrace z polní kuchařky. 1: Nákres ohniště vyhloubeného do země; 2: Nákres ohniště z obložených kamenů; 3: Pánev pro přípravu malého množství jídla; 4: Kovová plechovka jako provizorní hrnec; 5: Pánev/pekáč pro přípravu větší porce jídla; 6: Torzo kovového pekáče, zajištěné při archeologickém výzkumu odpadní jímky (*Příručka o vaření pro německé vojsko. Feldkochbuch für warme Länder zum ständigen Gebrauch bei der Feldküche zugleich zur Unterrichtung der Kommandeure, Einheitsführer und Sanitätsoffiziere. Oberkommando der Wehrmacht. 1942*).
- Obr. 111 – Rekonstrukce ležení a provizorního zřízení ohniště za polních podmínek, v oblasti bývalého sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Scéna za spolupráce s klubem vojenské historie „Die Barackenpferde“, za přítomnosti filmařů z Adler Film. (*Foto autor*).
- Obr. 112 – Ukázka úseku na originální mapě stabilního katastru Čech 1:2880 (1824-1843) (*Originální mapa stabilního katastru Čech 1:2880 (1824-1843) [online] [citováno dne 5. 3. 2020]. Dostupné z www.archivnimapy.cz*).
- Obr. 113 – Současný pohled na lokalitu sběrného tábora u Nové Bystřice (*Foto Ondřej Sejk*).
- Obr. 114 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Flotace – zajištěný materiál z reziduí (*foto autor*).

Obr. 115 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Rostlinné makrozbytky ze Sonda 1/2017 (*foto autor*).

Obr. 116 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Neodborné výkopové akce v lokalitě (*foto autor*).

11.2 Tabulky

Tabulka 1 – Soupis předmětů či fragmentů z kovového materiálu.

Tabulka 2 – Soupis nálezů předmětů ze skla.

Tabulka 3 – Nálezy z koženého materiálu, látky a papíru.

Tabulka 4 – Tabulka o celkovém počtu makrozbytků rostlin ve vzorcích z jednotlivých vrstev, ze sondy 1/2017 (v NISP).

Tabulka 5 – Přehled o výskytu druhů jednotlivých rostlin.

11.3 Grafy

Graf 1 – Celkový počet makrozbytků jednotlivých rostlin ve vzorcích ze sondy 1/2017 (v NISP).

Graf 2 – Poměr zastoupení rostlinných makrozbytků v jednotlivých vrstvách, přepočten na standardizovaný objem vzorku.

Graf 3 – Zastoupení jednotlivých druhů rostlin ze sondy 1/2017, vrstva 100-110. Kompletní analýza vzorku.

Graf 4 – Celkový výskyt druhů rostlin v souboru ze sondy 1/2017, v rámci příslušného biotopu (pole/rumiště, louky).

Graf 5 – Celkový výskyt druhů rostlin v souboru ze sondy 1/2017, v rámci příslušného biotopu (les).

Graf 6 – Poměr zastoupení příslušných biotopů v jednotlivých vrstvách sondy 1/2017.

11.4 Samostatné přílohy

Příloha 1 – NOVOTNÁ-PLECEROVÁ, A. 2019: Zajatecký tábor u Nové Bystřice. Nálezová zpráva – Archeozoologie. V tisku.

12 Přílohy

12.1 Obrazová příloha

Obr. 1 – Nález náhrdelníku z koncentračního tábora Mauthausen (*Theune 2018, 81, obr. 6.11*).

Obr. 2 – Vlevo – Pozůstatek oplocení lokality Inari Solojärvi Haukkapesäoja; vpravo – německý strážní domek v lokalitě Inari Nangujärvi (*foto Seitsonen 2010; Seitsonen 2018, 63*).

Obr. 3 – Letecký snímek lokality zajateckého tábora Whitewater (Myers 2013, 21, obr. 1.12).

Obr. 4 – Jednotlivé deportace vězňů napříč Francií (Carpentier – Marcigny 2014, 65).

Obr. 5 – Letecký snímek tábora Nonant-le-Pin (*Carpentier – Marcigny 2014, 68, obr. 6*).

Obr. 6 – Zbyslavce na Kozyně. Partyzánská zemljanka (*Musil – Netolický – Vařeka 2016, 199, obr. 4*).

Obr. 7 – Letiště na ortofoto mapě z roku 1953 (Převzato z *Knápek, A.2014: Nálezová zpráva č. 2014/1, str. 14, Mapa 2: ortofoto mapa z roku 1953 se zákresem současné komunikace a odpadní jámy*).

Obr. 8 – Nálezy odkazující na provoz letiště v době válečné (Převzato z *Knápek, A.2014: Nálezová zpráva č. 2014/1, str. 18, foto 7: Cvičné betonové pumy 250kg. Předány Městu Havl. Brod a Aeroklubu k umístění*).

Obr. 9 – Materiál odrážející funkci areálu letiště, jakožto zajateckého tábora (Převzato z *Knápek, A.2014: Nálezová zpráva č. 2014/1 Havlíčkův Brod, str. 10, Kartáček zubní, Maďarsko; Lžička, brýle, krém, osobní potřeby.*).

Obr. 10 – Materiál odrážející funkci areálu letiště, jakožto zajateckého tábora (Převzato z *Knápek, A.2014: Nálezová zpráva č. 2014/1 Havlíčkův Brod, str. 11, Odznak, horský myslivec a hodinky v kartuši pro světlice; Výstrojní součásti.*).

<p>3./R.A.Kdo.F.T.S.u.F.W.T.S. 3.rota / Rekrutační výcvikové velitelství / Letecká technická a letecká zbrojní technická škola</p>	
<p>Stamm.Schwdr.Aufkl.Ers.Abt.10 kmenová eskadrona / 10. průzkumný záložní oddíl</p>	
<p>J.E.B. 203 infanterie ersatz balion 203</p>	
<p>Stamm Kompanie / Pionier Ersatz Bataillon 17 kmenová rota / 17. ženijní záložní prapor</p>	
<p>I./Geb.Jäg.Ers.Rgt.139. I. prapor / 139. horský záložní pluk</p>	

Obr. 11 – Materiál odrážející funkci areálu letiště, jakožto zajateckého tábora (Převzato z *Knápek, A.2014: Nálezová zpráva č. 2014/1 Havlíčkův Brod, str. 12, identifikační známky – ukázka*).

Obr. 12 – Vedení přednášek pro veřejnost v kinosále KD Koruna Nová Bystřice (foto autor).

Obr. 13 – Záběr z natáčení dokumentu s vojenským spolkem *Die Barackenpferde*, Filmaři Adler film. (Foto autor).

Obr. 14 – Interview s pamětnicí Marií Benešovou v průběhu natáčení lidských vzpomínek pro chystaný dokument (*foto autor*).

Obr. 15 – Interview s pamětnicí Gertrude Dražanovou (*foto autor*).

Obr. 16 – Interview s pamětnicí Růženu Švecovou. (foto autor).

Obr. 17 – Rozhovor s paní Annou Paďourkovou při cestě po lokalitě zajateckého tábora – úsek u bývalého tábora říšské pracovní služby (RAD). V popředí chatky současného dětského tábora, vybudovány na místě bývalého tábora Reichsarbeitsdienst (foto autor).

Obr. 18 – Rekonstrukce ústupu skupiny příslušníků Německé armády. Rekonstrukce ve spolupráci s členy spolku Die Barackenpferde. Filmování dokumentu Adler film. *(foto autor)*.

Obr. 19 – Fotografie zachycující probíhající rozhovor v lokalitě sběrného tábora Nová Bystřice. Na fotografii Tomáš Pancíř *(autor studie)* a pamětnice Růžena Švecová.

Obr. 20 – Rozhovor s pamětnicí Marií Podařilovou při cestě po lokalitě zajateckého tábora (*foto autor*).

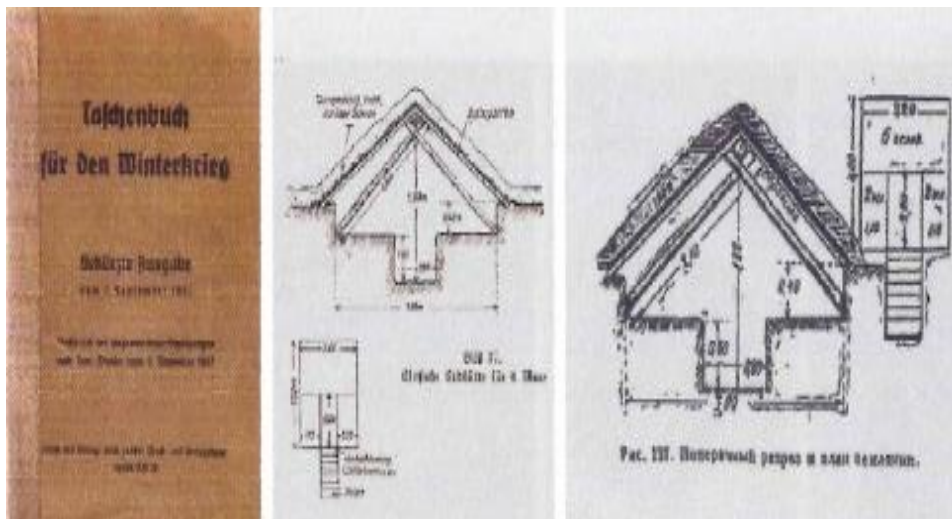

Obr. 21 – Rozhovor s paní Marií Pavlíkovou při cestě po lokalitě zajateckého tábora – úsek u bývalého tábora říšské pracovní služby (Reichsarbeitsdienst) (*foto autor*).

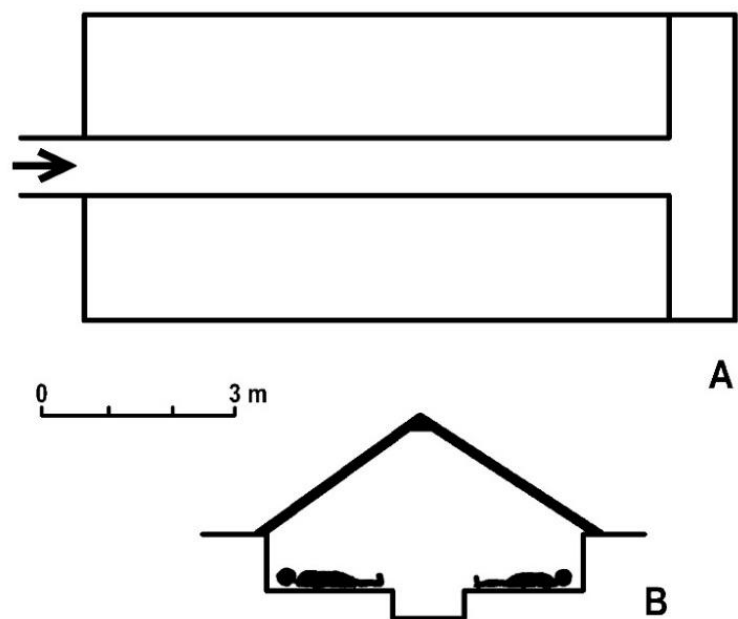

Obr. 22 – Fotografie pozůstatků jednoho z ubikačních objektů v táboře (foto autor).

Obr. 23 – Porovnání stavebních instrukcí Sovětského vojenského manuálu z roku 1943 a německého vojenského manuálu pro Wehrmacht (Theune 2018, 93).

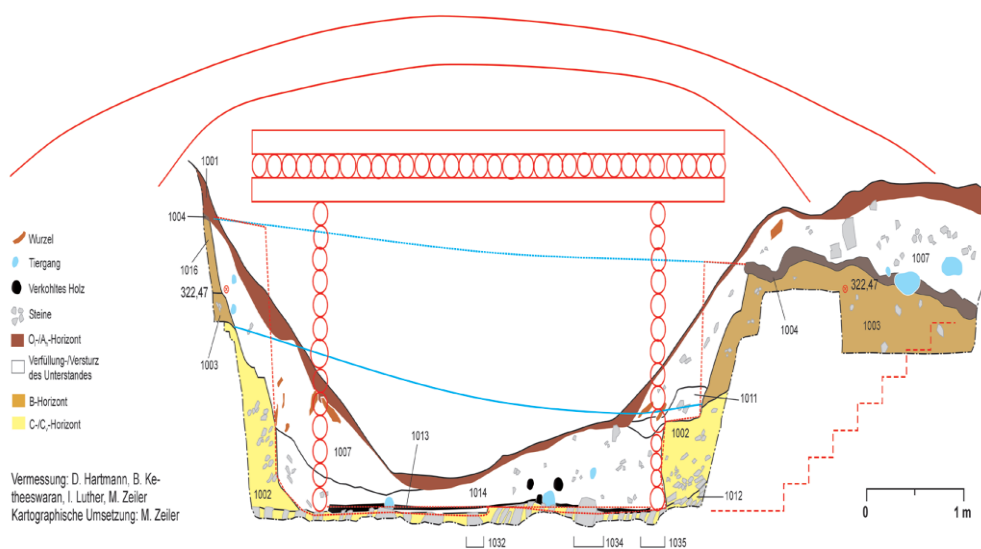
Obr. 24 – Nákres půdorysu ubikace pro vojáky Rudé armády v táboře Držov (*Fröhlich 2020*, v tisku).

Obr. 25 – Prostor tzv. Křížového vrchu. Lokalita Sběrný tábor Nová Bystřice (*foto autor*).

Obr. 26 – Zbytky dřevěných konstrukcí tábora La Glacerie, odkryté při archeologickém výzkumu (*Early 2013, 103*).

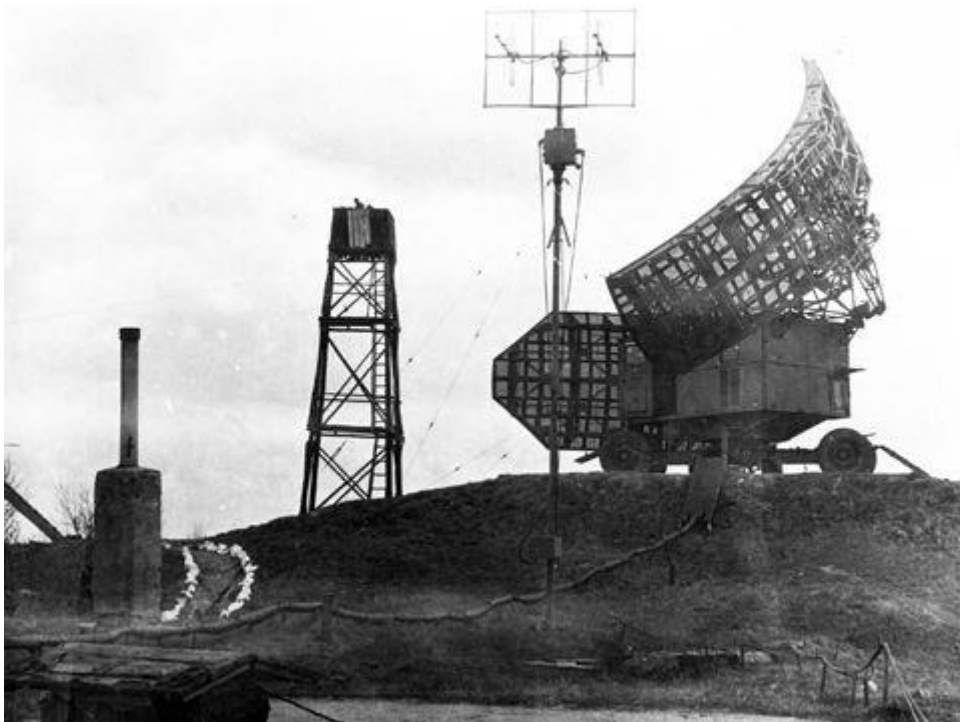

Obr. 27 – Profil výzkumu dřevěného přístřešku pro vojáky. (*Zeiler – Kapteiner 2012, 165, obr. 4*).

Obr. 28 – 3D model jednotlivých objektů registrovaných v lokalitě SPV Nová Bystřice (*foto autor*).

Obr. 29 – Základna u Hůrek v době svého fungování (*Dobové foto. 318. rth – Hůrky u N. Bystřice r. 1964-66 [online] [citováno dne 2. 4. 2020]. Dostupné z www.vojensko.cz*).

Obr. 30 – Pozůstatky objektů říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Relikty schodiště (*foto autor*).

Obr. 31 – Pozůstatky objektů říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Relikty schodiště (*foto autor*).

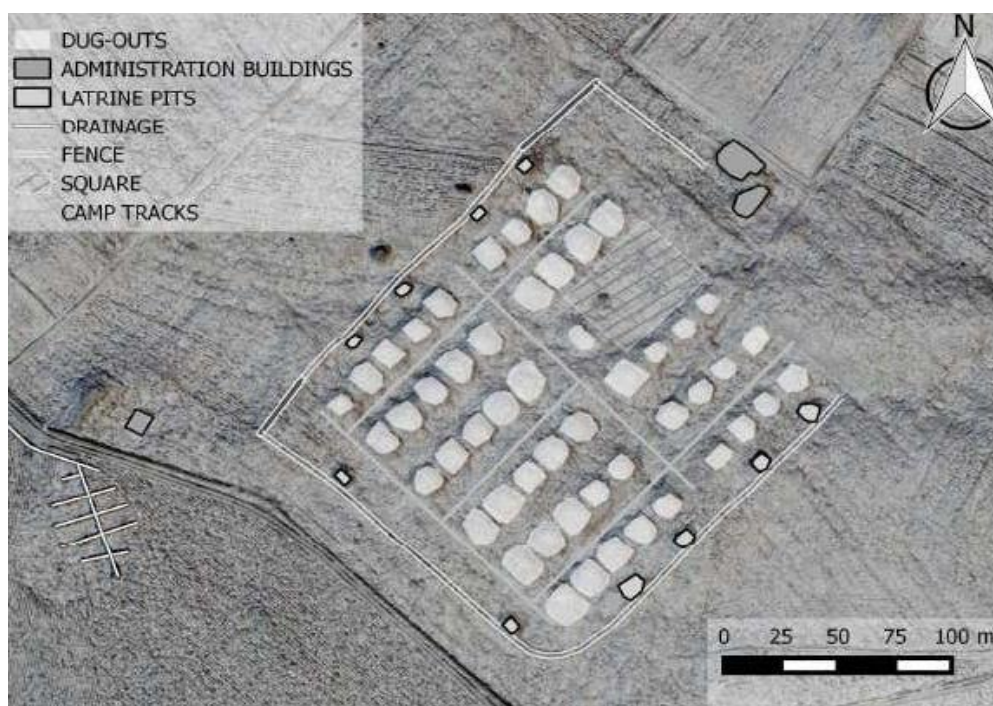

Obr. 32 – Pozůstatky objektů říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Zbytek betonových sloupků s kovovou konstrukční částí zaniklé budovy (*foto autor*).

Obr. 33 – Bývalý areál (dnes dětský tábor a kemp) říšského pracovního tábora (Reichsarbeitsdienst) v lokalitě sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Chatky dětského tábora. (foto autor).

Obr. 34 – Plánek lokality Czersk s vyznačením jednotlivých stavebních struktur tábora (Kobiálka, Kajda, Kostyrko 2015a, 7, obr. 9).

Obr. 35 – Výsledná data z magnetometrického měření oblasti na ortofoto mapě. Vytvořeno v programech ArcGIS a Surfer.

Obr. 36 – Hedvábný vyšívaný ubrus, dar ze zajateckého tábora (*foto autor*).

Obr. 37 – Maďarské mince ze zajateckého tábora. Nález věnoval Václav Jaroš.

Obr. 38 – Spálený popsaný kotlík jednoho ze zajatců, zajištěn při archeologických výzkumech ve Vika, Rovaniemi (Seitsonen 2018, 99).

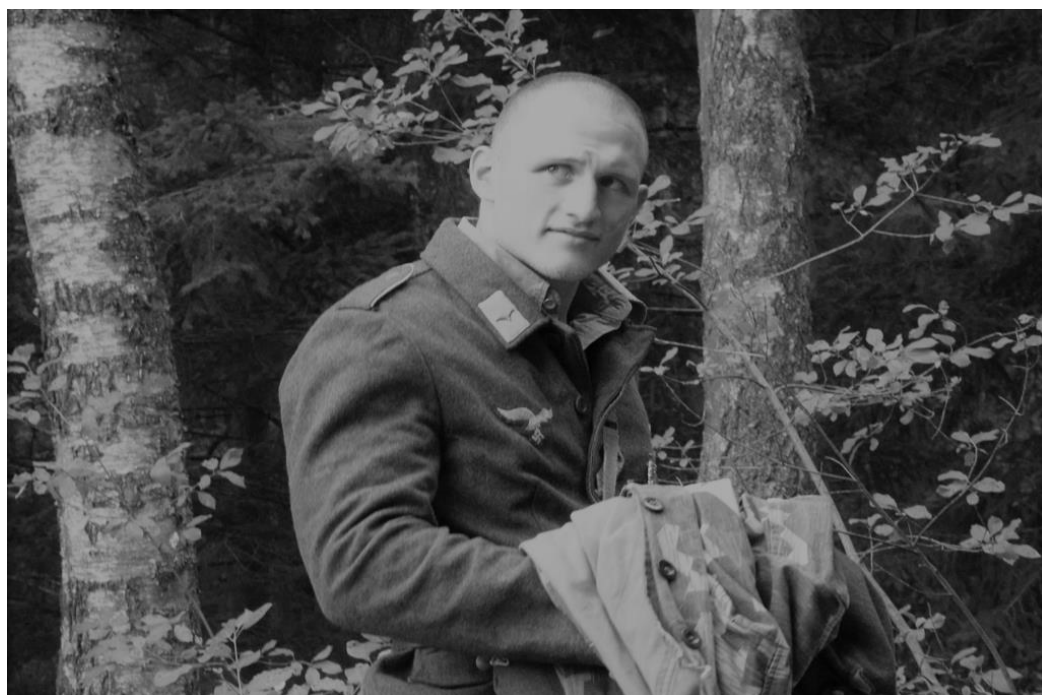
Obr. 39 – Oblečení vězně z archeologického výzkumu tábora La Glacerie (*Carpentier - Marcigny 2013, 66, obr. 5*).

Obr. 40 – Soubor militarií, které poskytl nálezce pan Lukáš M. (*Určení militarií dle warcross.cz[citováno dne 8. 3. 2020]; Bishop – Warner 2002*) (foto autor). 1: Válečný záslužný kříž (Das Kriegsverdienstkreuz), 2: Odznak pro posádky bojových obrněných vozidel (Panzerkampfabzeichen), 3: Odznak protiletadlového dělostřelectva pozemní armády (Heeres-Flakabzeichen), 4: Medaile za zimní tažení na východě (Winterschlacht Im Osten), 5: Klopový zapichovací odznak pro příslušníky Říšské pracovní služby (Reichsarbeitsdienst), 6: Identifikační známky vojáka německé armády, 7: Odznak Hitlerovi mládeže (Hitlerjugend), 8: Odznak za pozemní boj Luftwaffe (Erdkampfabzeichen der Luftwaffe).

Obr. 41 – Soubor militarií, které poskytl nálezce Jaroslav Novák (Určení militarií dle *warcross.cz* [citováno dne 8. 3. 2020]; *Bishop – Warner 2002*) (foto autor). 1a,1b Blíže neurčená rumunská medaile, 2 Maďarská identifikační známka, 3. prázdná německá identifikační známka, 4 Přezka Hitlerovy mládeže.

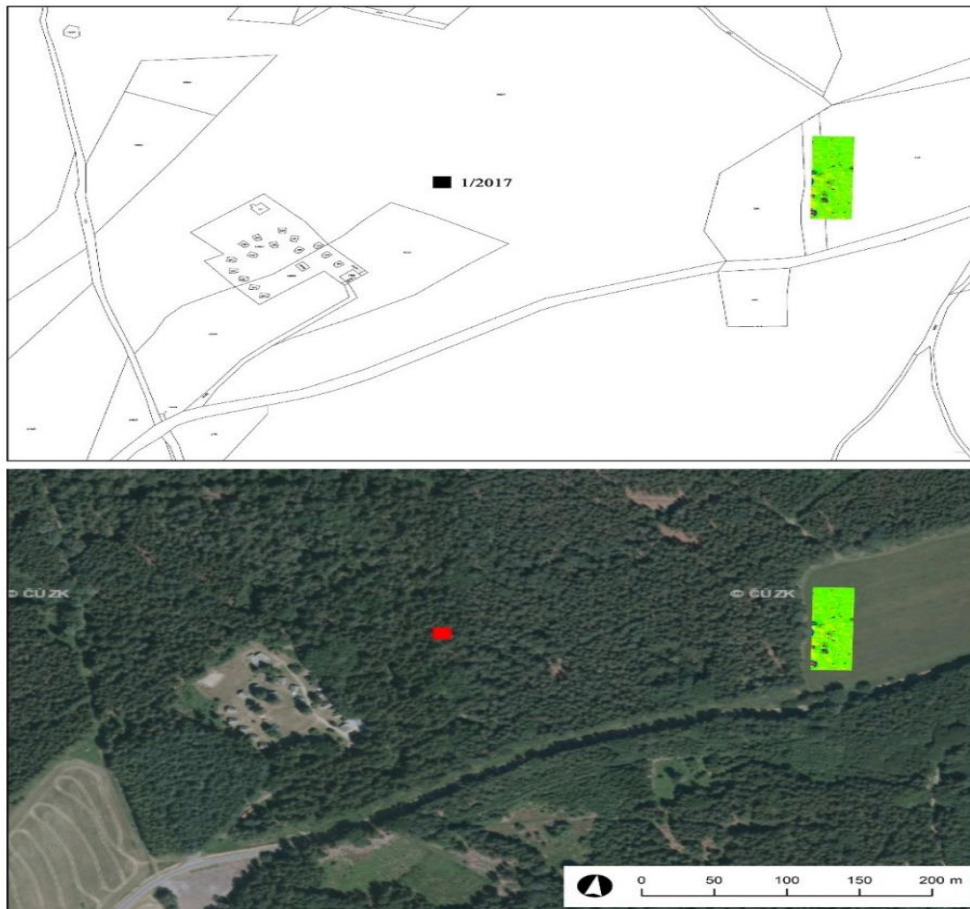

Obr. 42 – Vysadkář (Fallschirmjäger), pravděpodobný nositel odznaku Erdkampfabzeichen der Luftwaffe. Rekonstrukce ve spolupráci s členy spolku Die Barackenpferde. Filmování dokumentu Adler film (foto autor).

Obr. 43 – Albeř u Nové Bystřice. Fotografie zkoumaného prostoru zajateckého tábora SPV Nová Bystřice (foto autor).

Obr. 44 – Poloha sondy generovaná na katastrální a ortofoto mapě.

Obr. 45 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1. Vrstva 0. Fotografie povrchu před začištěním a vytyčením sondy (*foto autor*).

Obr. 46 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Vrstva 0-10. Pohled J-S (*foto autor*).

Obr. 47 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Vrstva 10-20. Pohled J-S (*foto autor*).

Obr. 48 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Vrstva 20-30 (*foto autor*).

Obr. 49 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 30-40 (foto autor).

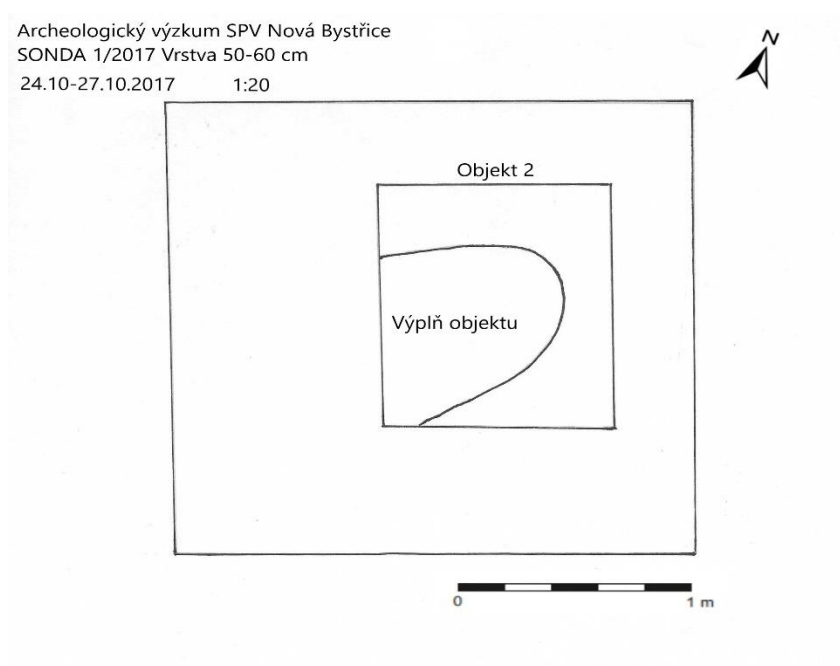

Obr. 50 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 40-50 (foto autor).

Obr. 51 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 50-60 (foto autor).

Obr. 52 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Kresbná dokumentace Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 50-60 (kresba autor).

Obr. 53 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 60-70 (foto autor).

Obr. 54 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 70-80 (foto autor).

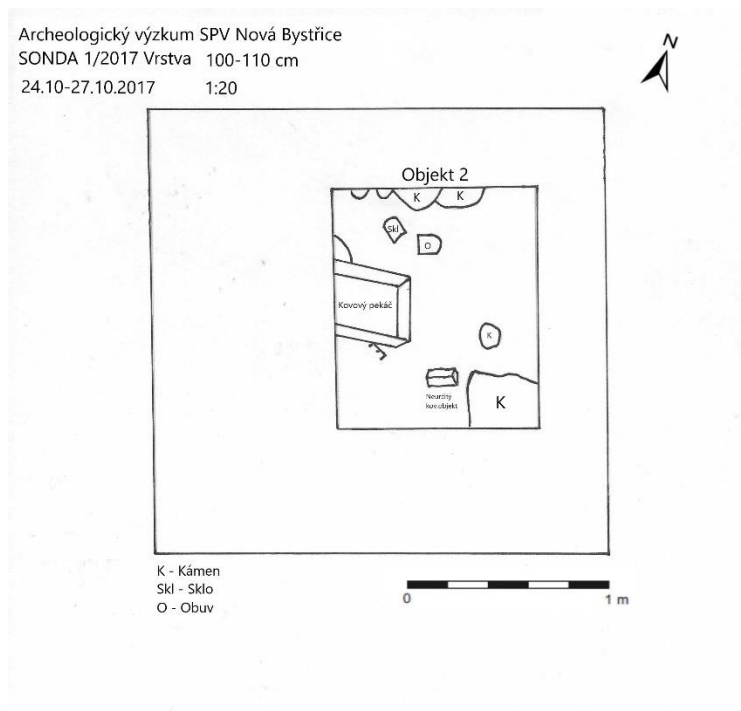

Obr. 55 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 80-90 (foto autor).

Obr. 56 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 100–110 (foto autor).

Obr. 57 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 100–110 (*Kresba autor*).

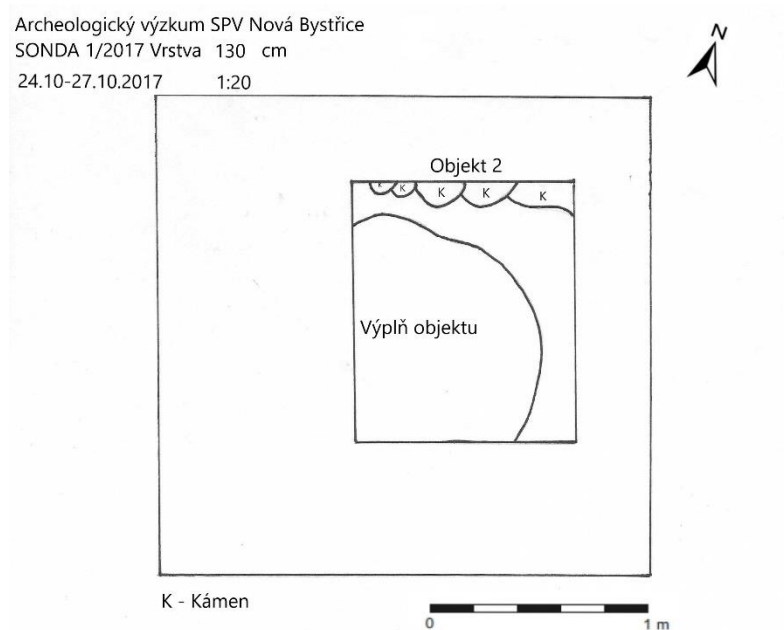

Obr. 58 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 110-120 (*foto autor*).

Obr. 59 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 120-130 (foto autor).

Obr. 60 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Sonda 1 Objekt 2 Vrstva 120-130 (kresba autor)

Obr. 61 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Plechovky od jídla tvořící proviant (*foto autor*).

Obr. 62 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Spojovací součástky – hřebíky a další (*foto autor*).

Obr. 63 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Soubor uhlíků (foto autor).

Obr. 64 – Srovnávací materiál z archeologického výzkumu tábora Peltojoki ve Finsku (Seitsonen 2017, 13, obr. 8, obr. 10).

Obr. 65 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment ostnatého drátu (*foto autor*).

Obr. 66 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Stanový kolík (*foto autor*).

Obr. 67 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Torzo jídelního ešusu – rukojeť (foto autor).

Obr. 68 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část obalu na plynovou masku (foto autor).

Obr. 69 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Německá borová mast – Borsalbe (foto autor).

Obr. 70 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 10 říšských feniků (foto autor).

Obr. 71 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 1 koruna – protektorát (*foto autor*).

Obr. 72 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 10 říšských feniků (*foto autor*).

Obr. 73 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. 1 koruna. Protektorát (*foto autor*).

Obr. 74 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Knoflík z německé uniformy (*foto autor*).

Obr. 75 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Blíže neurčený německý knoflík (*foto autor*).

Obr. 76 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Knoflík z německé uniformy (*foto autor*).

Obr. 77 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Knoflík z maďarské uniformy (*foto autor*).

Obr. 78 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Německý stranický odznak NSDAP (*foto autor*).

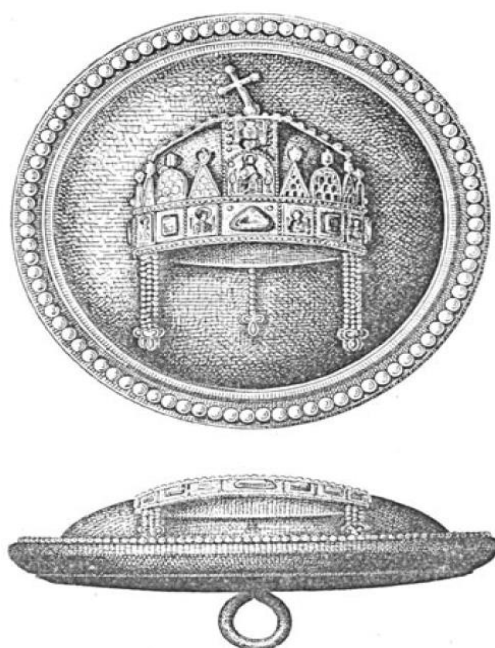
Obr. 79 – Dobové vyobrazení stranické insignie, odznaku *Parteiabzeichen* (Zdroj: *Handbook on German Army Identification 1943. US Army, Military Intelligence Training Center, 53*).

Obr. 80 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Keramický knoflík (*foto autor*).

Obr. 81 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Plastový knoflík (foto autor).

Obr. 82 – Ilustrace knoflíku maďarské armády (Ilustrace převzata z *Výstrojní předpisy maďarské královské pěchoty 1936. Budapešť*“).

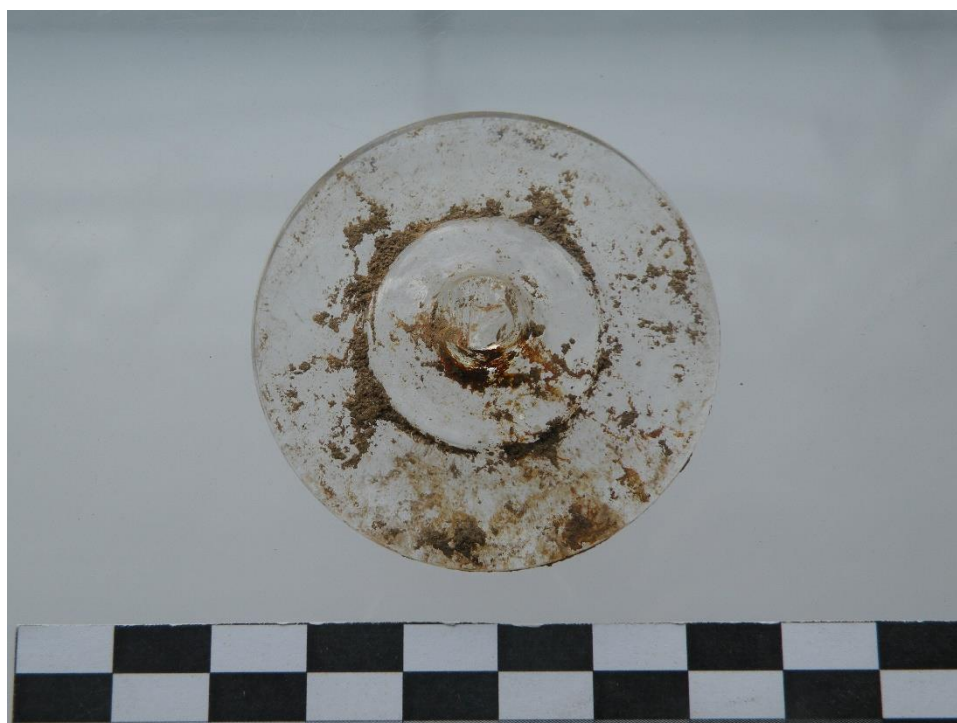
Obr. 83 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Torzo harmoniky (*foto autor*).

Obr. 84 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Roztavený kus skla (*foto autor*).

Obr. 85 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Nález fragmentu nádoby z kameniny (*foto autor*).

Obr. 86 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment poháru (*foto autor*).

Obr. 87 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment lahve od sodovky, či vína (*foto autor*).

Obr. 88 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment. Dno nádoby (*foto autor*).

Obr. 89 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment. Dno nádoby (*foto autor*).

Obr. 90 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Celá lahev s keramickým uzávěrem (*foto autor*).

Obr. 91 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Celá ampule (*foto autor*).

Obr. 92 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment zkumavky (*foto autor*).

Obr. 93 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragment zkumavky (*foto autor*).

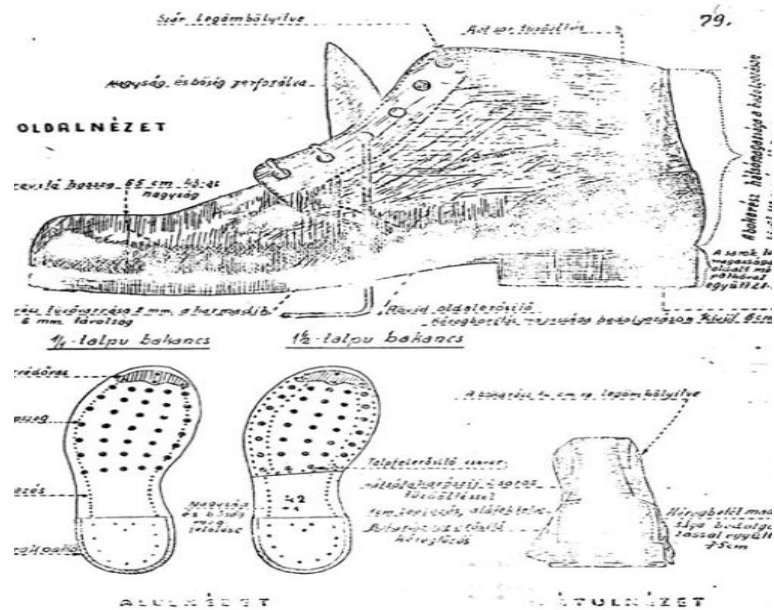

Obr. 94 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Fragmenty kalamáře (*foto autor*).

Obr. 95 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Obuv zajištěná v průběhu exkavace (foto autor).

Obr. 96 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Nákras vojenské obuvi s kovanou podrážkou (Zdroj: Příručka: Výstrojní předpisy maďarské královské pěchoty 1936. Budapešť).

Obr. 97 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Odstřížky z obuvi (*foto autor*).

Obr. 98 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Blíže neurčené části obuvi (*foto autor*).

Obr. 99 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Podrážka u obuvi (*foto autor*).

Obr. 100 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Příklady podrážek z obuvi (*foto autor*).

Obr. 101 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část obuvi (*foto autor*).

Obr. 102 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Kompletní bota (*foto autor*).

Obr. 103 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Kompletní bota (*foto autor*).

Obr. 104 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Možné fragmenty pásků z koňského povozu či vojenské výbavy (*foto autor*).

Obr.105 – Pracovní obuv z archeologického výzkumu hromadného hrobu ve Staré Knížecí huti (Orlina – Grešák – Hlaváček 2014, obr. 20, 22).

Obr. 106 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část obuvi s kovanou podrážkou (foto autor).

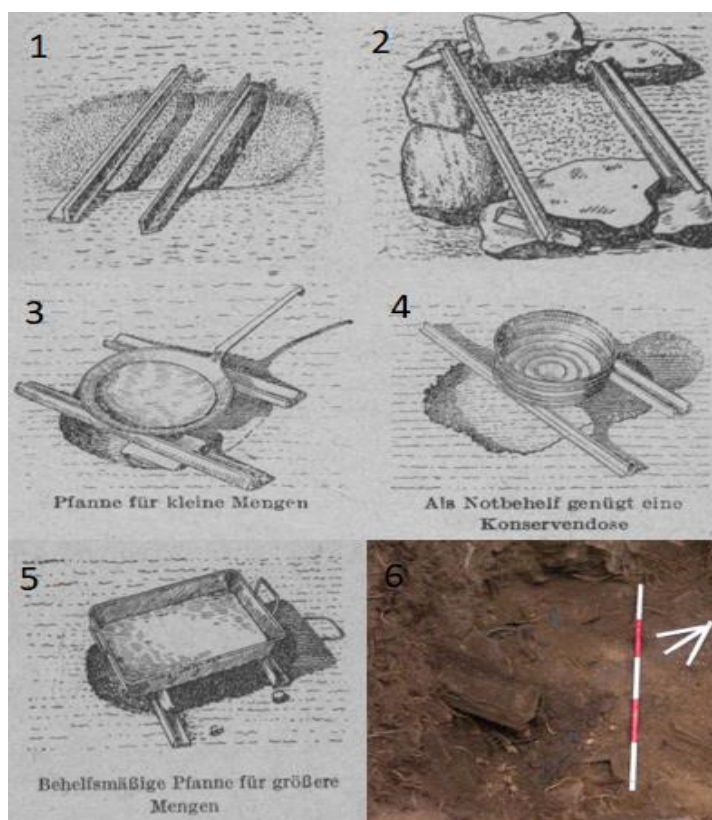
Obr. 107 – Ručně vyrobená bota (Seitsonen - Herva 2013, 178 b.).

Obr. 108 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Část osteologického materiálu připraveného k omytí v prostorách laboratoře JČU (foto autor).

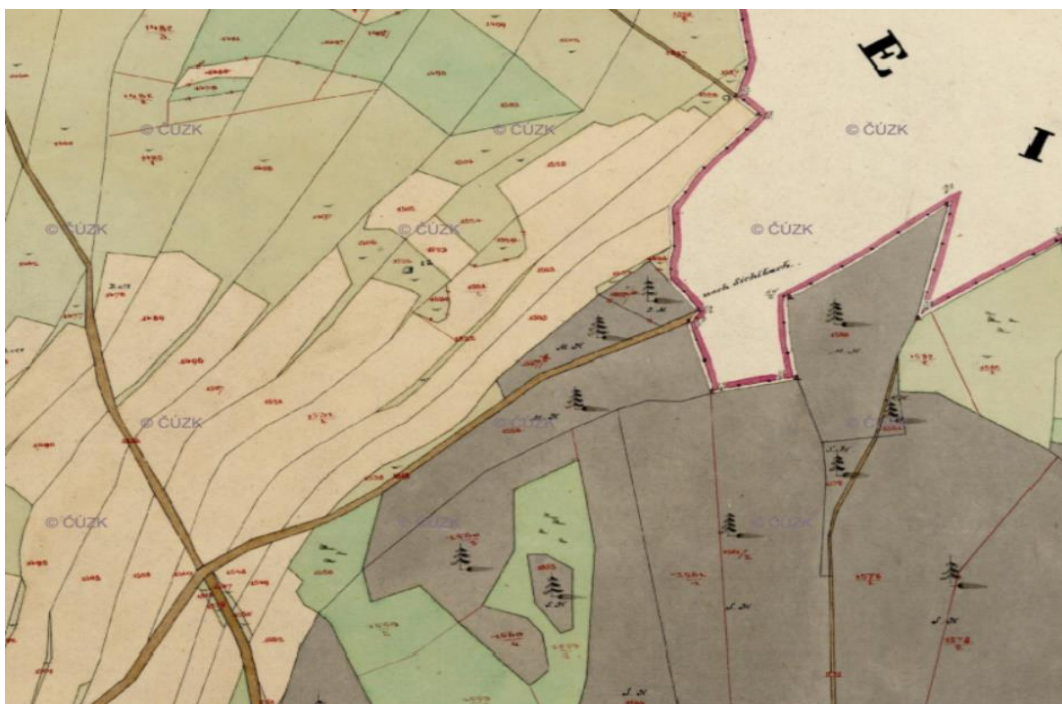
Obr. 109 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Záscky a kráčení, doložené na osteologickém materiálu (foto autor).

Obr. 110 – Ilustrace z polní kuchařky. 1: Nákres ohniště vyhloubeného do země; 2: Nákres ohniště z obložených kamenů; 3: Pánev pro přípravu malého množství jídla; 4: Kovová plechovka jako provizorní hrnc; 5: Pánev/pekáč pro přípravu větší porce jídla; 6: Torzo kovového pekáče, zajištěné při archeologickém výzkumu odpadní jímky (*Příručka o vaření pro německé vojsko. Feldkochbuch für warme Länder zum ständigen Gebrauch bei der Feldküche zugleich zur Unterrichtung der Kommandeure, Einheitsführer und Sanitätsoffiziere. Oberkommando der Wehrmacht. 1942*).

Obr. 111 – Rekonstrukce ležení a provizorního zřízení ohniště za polních podmínek, v oblasti bývalého sběrného tábora SPV Nová Bystřice. Scéna za spolupráce s klubem vojenské historie „Die Barackenpferde“, za přítomnosti filmařů z Adler Film. (Foto autor).

Obr. 112 – Ukázka úseku na originální mapě stabilního katastru Čech 1:2880 (1824-1843) (Originální mapa stabilního katastru Čech 1:2880 (1824-1843) [online] [citováno dne 5. 3. 2020]. Dostupné z www.archivnimapy.cuzk.cz).

Obr. 113 – Současný pohled na lokalitu sběrného tábora u Nové Bystřice (*Foto Ondřej Sejk*).

Obr. 114 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Flotace – zajištěný materiál z reziduí (*foto autor*).

Obr. 115 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Rostlinné makrozbytky ze Sonda 1/2017 (*foto autor*).

Obr. 116 – Archeologický výzkum odpadního objektu sonda 1/2017 v zajateckém táboře SPV Nová Bystřice. Neodborné výkopové akce v lokalitě (*foto autor*).

12.2 Tabulky

Tabulka 1 - Soupis předmětů či fragmentů z kovového materiálu.

Předměty z feromagnetického materiálu				
Přírůstkové číslo	Číslo objektu	Vrstva	Obsah	Druh nálezu
1	Objekt 2	90-100 cm	Fe	Konzerva
2	Objekt 2	40-50 cm	Fe	Obruč fragment
3	Objekt 2	40-50	Fe	Obruč fragment
4	Objekt 2	60-70	Fe	Řetěz
5	Objekt 2	90-100	Fe	Kování
6	Objekt 2	90-100	Fe	Konzerva
7	Objekt 2	90-100	Fe	Krabička
8	Objekt 2	90-100	Fe	Fragment
9	Objekt 2	90-100	Fe	Drát
10	Objekt 2	90-100	Cu	Drát
11	Objekt 2	90-100	Fe	Obruč fragment
12	Objekt 2	90-100	Fe	Plechovka
13	Objekt 2	90-100	Fe	Krabička fragment
14	Objekt 2	90-100	Fe	Pekáč
15	Objekt 2	90-100	Fe	Plechovka
16	Objekt 2	90-100	Fe	Zámek
17	Objekt 2	90-100	Fe	Fragment
18	Objekt 2	90-100	Al	Drát
19	Objekt 2	90-100	Fe	Hřebík
20	Objekt 2	90-100	Fe	Fragment
21	Objekt 2	80-90	Fe	Fragment
22	Objekt 2	100-110	Cu	Drát
23	Objekt 2	100-110	Fe	Fragment
24	Objekt 2	100-110	Fe	Plechovka fragment
25	Objekt 2	100-110	Fe	Hřebík
26	Objekt 2	100-110	Fe	Fragment
27	Objekt 2	90-100	Fe	Neurč.
28	Objekt 2	90-100	Fe	Hřebík
29	Objekt 2	90-100	Fe	Neurč.
30	Objekt 2	90-100	Fe	Plechovka fragment
31	Objekt 2	80-90	Fe	Plechovka fragment
32	Objekt 2	80-90	Fe	Plechovka fragment
33	Objekt 1	Začišť.	Pl.	Neurč.
34	Objekt 1	Začišť.	Fe	Neurč.
35	Objekt 1	Začišť.	Fe	Hřebík
36	Objekt 1	Začišť.	Fe	Hřebík
37	Objekt 1	Začišť.	Fe	Hřebík
38	Objekt 1	Začišť.	Fe	Hřebík
39	Objekt 1	Začišť.	Fe	Hřebík
40	Objekt 1	Začišť.	Fe	Plechovka (18)
41	Objekt 2	100-110	Fe	Plechovka (6)

42	Objekt 2	100-110	Fe	Fragment
43	Objekt 2	100-110	Fe	Hřebík
44	Objekt 2	50-60	Fe	Hřebík
45	Objekt 2	50-60	Fe	Hřebík
46	Objekt 2	50-60	Fe	Plechovka
47	Objekt 2	50-60	Fe	Plechovka (8)
48	Objekt 2	50-60	Fe	Fragment
49	Objekt 2	50-60	Fe	Hřebík
50	Objekt 2	40-50	Fe	Plechovka (15)
51	Objekt 2	40-50	Fe	Hřebík
52	Objekt 2	40-50	Fe	Hřebík
53	Objekt 2	40-50	Fe	Hřebík
54	Objekt 2	40-50	Fe	Fragment
55	Objekt 2	50-60	Cu	Drát
56	Objekt 2	70-80	Fe	Plechovka (8)
57	Objekt 2	70-80	Fe	Hřebík
58	Objekt 2	70-80	Fe	Hřebík
59	Objekt 2	60-70	Fe	Vojenský ešus
60	Objekt 2	60-70	Fe	Plechovka (2)
61	Objekt 2	60-70	Cu	Tuba
62	Objekt 2	30-40	Fe	Plechovka (14)
63	Objekt 2	30-40	Fe	Hřebík
64	Objekt 2	30-40	Fe	Hřebík
65	Objekt 2	30-40	Fe	Hřebík
66	Objekt 2	30-40	Fe	Hřebík
67	Objekt 2	30-40	Fe	Hřebík
68	Objekt 2	30-40	Fe	Hřebík
69	Objekt 2	30-40	Fe	Fragment
70	Objekt 2	40-50	Fe	Plechovka (8)
71	Objekt 2	120-130	Fe	Plechovka (4)
72	Objekt 2	120-130	Cu	Drát
73	Objekt 2	120-130	?	Tuba
74	Objekt 2	120-130	Fe	Kování (6)
75	Objekt 2	120-130	Fe	Fragment (2)
76	Objekt 2	20-30	Fe	Plechovka (6)
77	Objekt 1	20-30	Fe	Háček
78	Objekt 1	20-30	Fe	Kování
79	Objekt 2	120-130	Gum.	Těsnění elektřiny (3)
80	Objekt 2	110-120	Fe	Plechovka (2)
81	Objekt 2	100-110	Fe	Karb. Lampa
82	Objekt 2	100-110	Fe	Futrál na něm. Plynovou masku
83	Objekt 2	100-110	Fe	Drát (3)
84	Objekt 2	100-110	Al	Neurč.
85	Objekt 2	100-110	Fe	Konzerva (5)
86	Objekt 2	100-110	Al	Tuba
87	Objekt 2	30-40	Fe	Plechovka (2)
88	Objekt 2	30-40	Bak.	Obal

89	Objekt 2	30-40	Fe	Plechovka (8)
90	Objekt 2	30-40	Fe	Drát
91	Objekt 2	30-40	Fe	Fragment (2)
92	Objekt 2	30-40	Fe	Poutko
93	Objekt 1	Začišť.	Fe	Hřebík
94	Objekt 1	Začišť.	Fe	Hřebík
95	Objekt 1	Začišť.	Fe	Fragment (3)
96	Objekt 2	40-50	?	Baterka (2)
97	Objekt 2	100-110	Guma	Fragment (2)
98	Objekt 1	Začišť.	Slit	Náboj
99	Objekt 1	Začišť.	Slit	Článek z baterky
100	Objekt 2	120-130	Cu	Náboj
101	Objekt 2	30-40	Slit	Článek z baterky
102	Objekt 2	90-100	Fe	Drát
103	Objekt 2	120-130	Zn	Knoflík
104	Objekt 2	80-90	Slit	Fragment neurč.
105	Objekt 2	80-90	Slit	Cvoček z boty
106	Objekt 2	60-70	Zn	Knoflík
107	Objekt 1	20-30	Zn	Mince
108	Objekt 1	20-30	Bak.	Knoflík
109	Objekt 2	30-40	Slit.	Tuba
110	Objekt 1	Začišť.	Zn.	Kroužek neurč.
111	Objekt 2	110-120	Slit.	Německý odznak NSDAP
112	Objekt 2	110-120	Zn.	Fragm. Neurč.
113	Objekt 2	110-120	Al.	Fragm. Neurč.
114	Objekt 2	110-120	Cu/Fe	Knoflík maďarské armády
115	Objekt 2	110-120	Sl.	Knoflík
116	Objekt 2	110-120	Al	Knoflík německé armády
117	Objekt 2	110-120	Cu	Knoflík maďarské armády
118	Objekt 2	110-120	Slit.	Knoflík
119	Objekt 2	110-120	Cu	Přezka neurč.
120	Objekt 2	110-120	Bak.	Neurč.
121	Objekt 2	30-40	Bak.	Fragment hřeben
122	Objekt 2	30-40	Fe	Otvor na šněr.
123	Objekt 2	30-40	Fe	Podložka
124	Objekt 2	100-110	Fe	Ostnatý drát
125	Objekt 2	100-110	Zn.	Celtový otvor
126	Objekt 1	Začišť.	Zn.	Mince
127	Objekt 1	Začišť.	Zn.	Vojenský knoflík
128	Objekt 2	30-40	Bak.	Knoflík
129	Objekt 2	30-40	Zn.	Fragm. Neurč.
130	Objekt 2	70-80	Cu	Harmonika
131	Objekt 1	20-30	Fe	Stanový kolík
132	Objekt 2	70-80	Fe	Ostnatý drát
133	Objekt 2	70-80	Cu	Cvoček
134	Objekt 2	110-120	Al.	Háček z unif.

135	Objekt 1	20-30	Al.	Tuba na krém od bot
136	Objekt 2	60-70	Zn.	Mince
137	Objekt 2	80-90	Zn.	Mince
138	Objekt 2	80-90	Cu	Cvoček
139	Objekt 2	80-90	Slit.	Cvoček

Tabulka 2 – Soupis nálezů předmětů ze skla.

Předměty ze skla				
Přírůstkové číslo	Číslo obj.	Vrsva	Obsah	Druh nálezu
1	Objekt 2	120-130 cm	Skl.	Fragment (2)
2	Objekt 2	30-40	SKl.	Fragment
3	Objekt 2	110-120	Skl.	Zrcátko
4	Objekt 2	30-40	Skl.	Fragment
5	Objekt 2	30-40	Skl.	Frgm. Hrníček (9
6	Objekt 2	100-110	Ker.	Frgm. keramika
7	Objekt 2	90-100	Ker.	Frgm.
8	Objekt 2	40-50	Skl.	Frgm. (3)
9	Objekt 2	40-50	Skl.	Frgm (1)
10	Objekt 2	40-50	Skl.	Zkumavka
11	Objekt 2	30-40	SKl.	Frgm. (4)
12	Objekt 2	30-40	SKl.	Kalamář (2)
13	Objekt 2	40-50	Skl.	Fragm. (2)
14	Objekt 1	Začišť.	Skl.	Fragm. (3)
15	Objekt 1	Začišť.	Skl.	Fragm. Tav. (1)
16	Objekt 1	Začišť.	Skl.	Fragm. (1)
17	Objekt 1	20-30	Skl.	Fragm. (3)
18	Objekt 2	50-60	SKl.	Hrdlo lahve
19	Objekt 2	60-70	SKl.	Fragm. (4)
20	Objekt 2	60-70	Skl.	Fragm. Dno(2)
21	Objekt 2	70-80	Ker.	Fragm.
22	Objekt 2	70-80	Skl.	Fragm.
23	Objekt 2	80-90	Ker.	Fragm. (4)
24	Objekt 2	90-100	Skl.	Ampule
25	Objekt 2	90-100	Skl.	Lék. Lahv.
26	Objekt 2	90-100	Ker.	Fragm. (2)
27	Objekt 2	100-110	Ker.	Fragm.
28	Objekt 2	100-110	Skl.	Fragm.
29	Objekt 2	100-110	Skl.	Zkumavka
30	Objekt 2	100-110	Skl.	Zátk. Lahev
31	Objekt 2	80-90	Skl.	Dno
32	Objekt 2	80-90	Skl.	Fragm. (5)
33	Objekt 2	80-90	Skl.	Dno pohár

34	Objekt 2	120-130	Skl.	Hrdlo lahev
35	Objekt 2	110-120	Skl.	Fragm. Neurč.
36	Objekt 2	100-110	Skl.	Víčko ampule
37	Objekt 2	80-90	Skl.	Sklo z voj. Lampy
38	Objekt 2	100-110	Skl.	Sk. Fragn. Ampule

Tabulka 3 – Nálezy z koženého materiálu, látky a papíru.

Nálezy z kůže, látky a papíru				
Přirůstkové číslo	Číslo objektu	Vrstva	Obsah	Druh nálezu
1	Objekt 2	100-110	Kůže	Fragment (5)
2	Objekt 2	100-110	Kůže	Část podrážky
3	Objekt 2	80-90	Kůže	Fragment (3)
4	Objekt 2	100-110	Kůže	Část nohavice
5	Objekt 2	100-110	Kůže	Podrážka
6	Objekt 1	Začišť. vrstva	Kůže	Fragment (2)
7	Objekt 2	100-110	Kůže	Fragment (18)
8	Objekt 2	100-110	Kůže	Část podrážky (3)
9	Objekt 2	100-110	Kůže	Část nohavice
10	Objekt 2	70-80	Kůže	Bota (celá)
11	Objekt 2	100-110	Kůže	Fragment (11)
12	Objekt 2	50-60	Kůže	Fragment
13	Objekt 2	120-130	Kůže	Fragment
14	Objekt 2	120-130	Papír	Fragment
15	Objekt 2	30-40	Kůže	Fragment (4)
16	Objekt 2	60-70	Kůže	Část podrážky
17	Objekt 2	110-120	Kůže	Fragment
18	Objekt 2	120-130	Kůže	Fragment (3)
19	Objekt 2	100-110	Kůže	Fragment (15)
20	Objekt 2	110-120	Kůže	Fragment (6)
21	Objekt 2	90-100	Kůže	Fragment (5)
22	Objekt 2	90-100	Kůže	Fragment
23	Objekt 2	90-100	Kůže	Část podrážky (3)

24	Objekt 2	80-90	Kůže	Fragment (2)
25	Objekt 2	50-60	Kůže	Fragment
26	Objekt 2	90-100	Kůže	Bota (celá)
27	Objekt 2	90-100	Kůže	Bota (celá)
28	Objekt 2	80-90	Kůže	Podrážka
29	Objekt 2	80-90	Kůže	Fragment (5)
30	Objekt 1	20-30	Kůže	Pásk
31	Objekt 2	40-50	Kůže	Fragment (4)
32	Objekt 2	40-50	Látka	Fragment
33	Objekt 2	40-50	Kůže	Část podrážky
34	Objekt 2	40-50	Papír	Fragment
35	Objekt 2	90-100	Kůže	Fragment
36	Objekt 2	90-100	Kůže	Část podrážky
37	Objekt 2	90-100	Kůže	Fragment
38	Objekt 2	70-80	Kůže	Část podrážky
39	Objekt 2	70-80	Kůže	Fragment
40	Objekt 2	120-130	Kůže	Část podrážky
41	Objekt 2	120-130	Kůže	Fragment (2)
42	Objekt 1	Začišť. vrstva	Kůže	Část podrážky (3)
43	Objekt 1	Začišť. vrstva	Kůže	Fragment
44	Objekt 1	Začišť. vrstva	Kůže	Část pásku
45	Objekt 2	30-40	Látka	Fragment
46	Objekt 2	80-90	Látka	Fragment
47	Objekt 2	100-110	Látka	Fragment
48	Objekt 2	30-40	Látka	Fragment

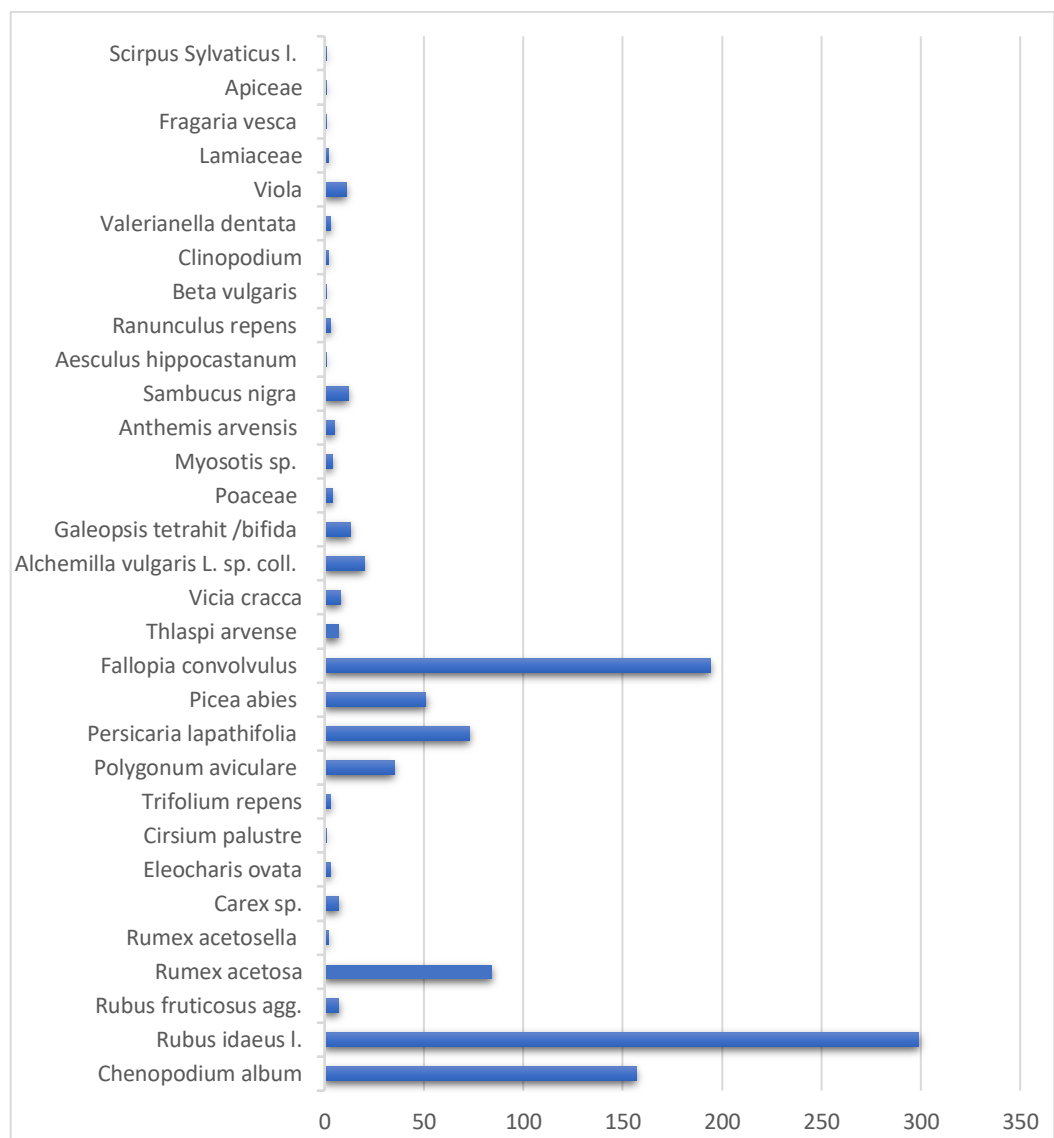
Tabulka 5 – Přehled o výskytu druhů jednotlivých rostlin.

Druh rostliny	Latinský název	Výskyt
Merlík bílý	<i>Chenopodium album</i>	ruderalní plochy, navážky zeminy, pole, rumiště
ostružiník maliník	<i>Rubus idaeus</i>	Prosvětlené lesy, lesní okraje a průseky, paseky, břehy potoků, mírně vlhká až vlhká místa
ostružiník křovitý	<i>Rubus fruticosus agg.</i>	Lesy a lesní okraje, paseky, břehy potoků
Šťovík kyselý /menší	<i>Rumex cf. acetosa /acetosella</i>	Hojně se vyskytuje v nížinách na loukách a pastinách
Ostřice	<i>Carex sp.</i>	Lesy a lesní okraje
bahnička vejčitá	<i>Eleocharis ovata</i>	obnažená dna rybníků
pcháč bahenní/ obecný	<i>Cirsium palustre / vulgare</i>	vlhké louky, příkopy, paseky, olšiny
jetel plazivý	<i>Trifolium repens</i>	louky, pastviny, podél cest, sešlapávané plochy
Rdesno ptačí	<i>Polygonum aviculare</i>	rumiště, zahrady, pole (okopaniny)
rdesno blešník	<i>Persicaria lapathifolia</i>	lomy, staveniště, vodní toky
smrk ztepilý	<i>Picea abies</i>	lesnický významný, běžně sazen v lesích, parcích
opletka obecná	<i>Fallopia convolvulus</i>	pole, zahrady, úhory, blízko polí a cest
penízek rolní	<i>Thlaspi arvense</i>	pole, zahrádky, úhory, rudelarizovaná místa
Vikev ptačí	<i>Vicia cracca</i>	Louky, pastviny, lesní lemy, křoviny, břehy vod, násypy
kontryhel obecný	<i>Alchemilla vulgaris l. sp. coll.</i>	Extenzivně obhospodařované louky a pastviny, travnaté lesní okraje, příkopy u cest a kolem plotů, sadové a parkové trávníky
Konopice polní/ dvouklaná	<i>Galeopsis tetrahit /bifida</i>	Prosvětlené lesy, příkopy, rumiště, pole
Lipnicovité	<i>Poaceae</i>	
Pomněnka	<i>Myosotis sp.</i>	rybniční oblasti, prosvětlené lužní lesy
Rmen rolní	<i>Anthemis arvensis</i>	pole, úhory, lemy komunikací
Bez černý	<i>Sambucus nigra</i>	Lesy, zejména ruderalizované lesní pláště, křovinaté stráně a meze, podél komunikací, rumiště, pole, vlhčí, dusíkem bohaté půdy
Jírovec maďal	<i>Aesculus hippocastanum</i>	Původ na Balkáně, pěstován v parcích, stromořadích a lesích
Pryskřík plazivý	<i>Ranunculus repens</i>	vlhké louky, příkopy, mokřiny, zahrady, pole, lužní lesy, rudelární stanoviště, dusíkem bohatá st.
Řepa obecná	<i>Beta vulgaris</i>	zemědělsky významná plodina

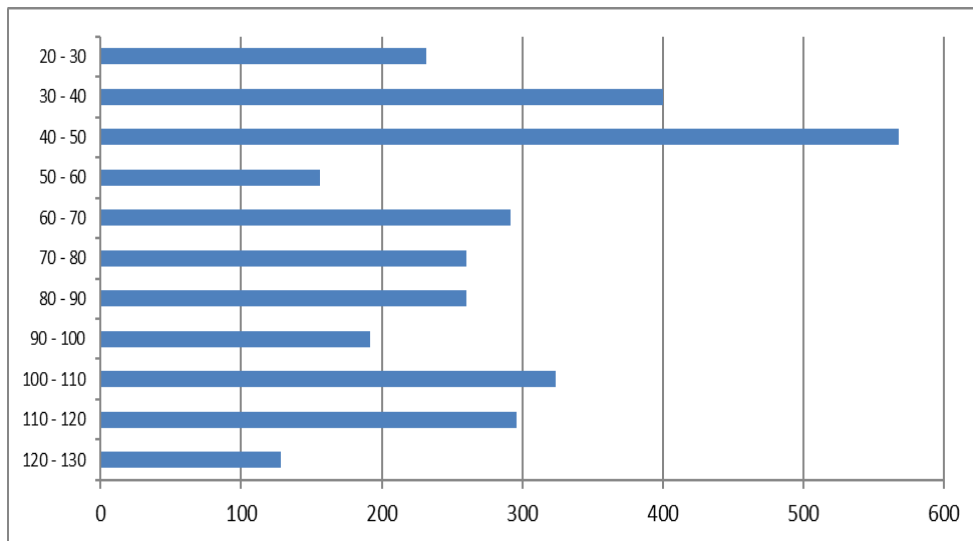
Klinopád	<i>Clinopodium sp.</i>	světlé doubravy a bory, jejich lemy a paseky, suché křovinaté stráně, železniční násypy
Kozlíček zubatý	<i>Valerianella dentata</i>	plevel v obilovinách
Violka	<i>Viola sp.</i>	Prosvětlené lesy, křoviny
Hluchavkovité	<i>Lamiaceae</i>	
Jahodník obecný	<i>Fragaria vesca</i>	lesní paseky, lemy, světliny
Mířkovité	<i>Apiaceae</i>	
Skřípina lesní	<i>Scirpus sylvaticus L.</i>	luční a lesní prameniště, bažinaté olšiny, vlhké a mokré louky

12.3 Grafy

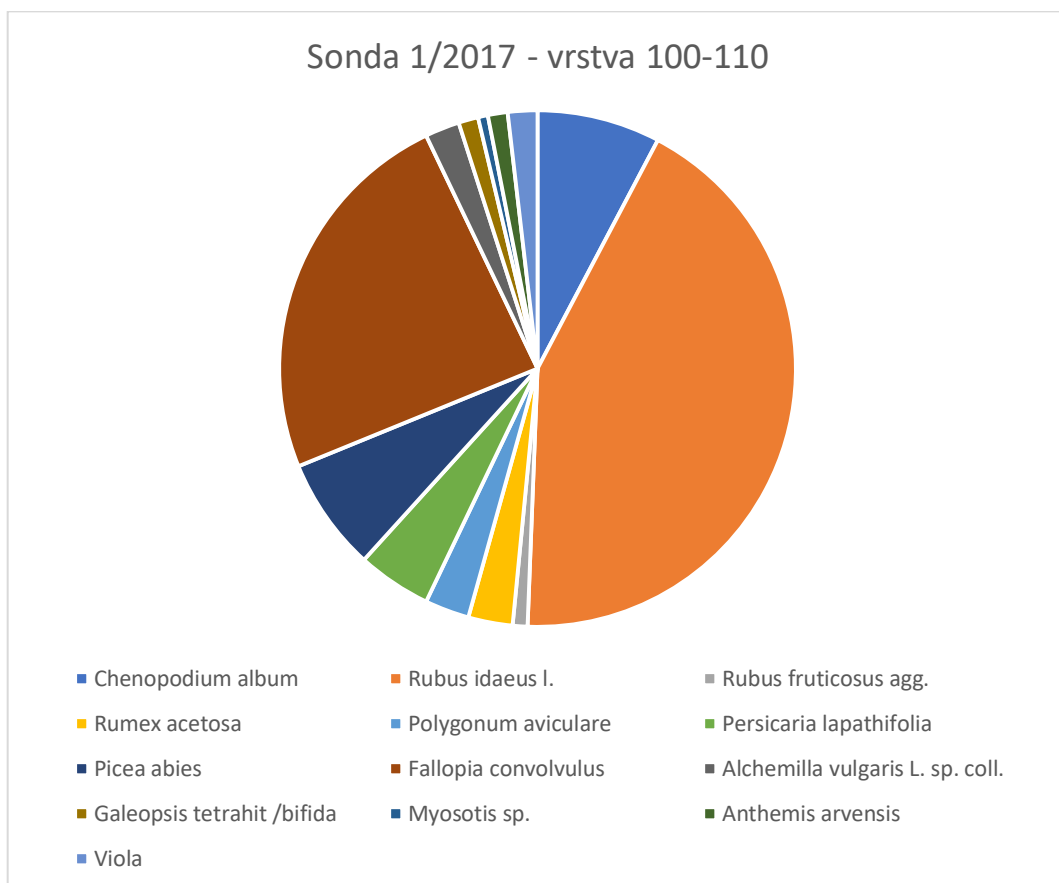
Graf 1 – Celkový počet makrozbytků jednotlivých rostlin ve vzorcích ze sondy 1/2017 (v NISP).

Graf 2 – Poměr zastoupení rostlinných makrozbytků v jednotlivých vrstvách, přepočten na standardizovaný objem vzorku.

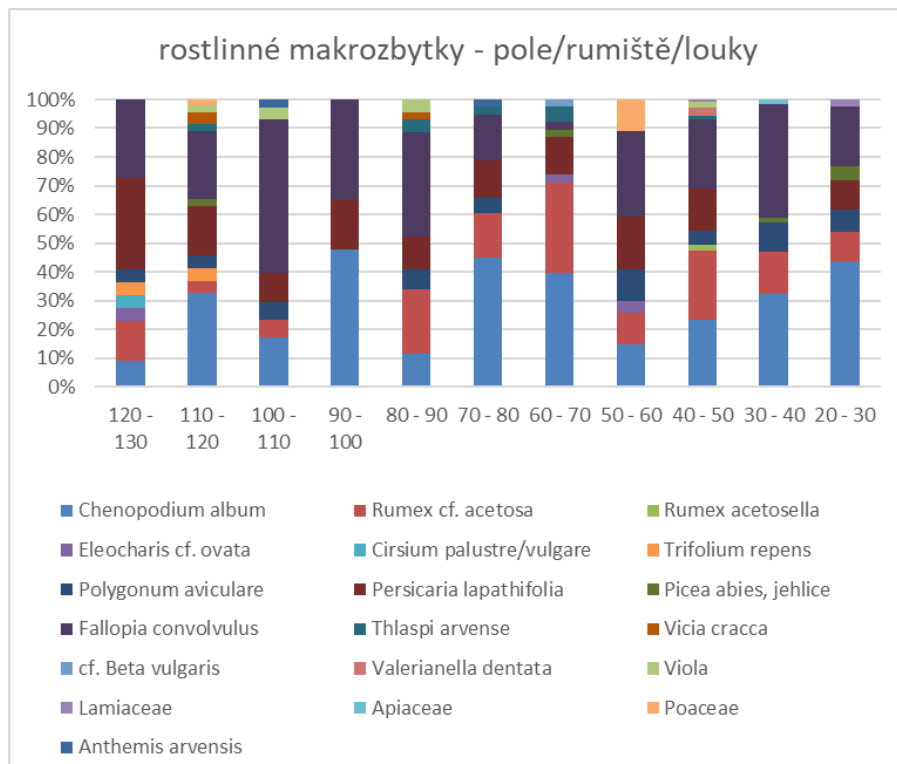

Graf 3 – Zastoupení jednotlivých druhů rostlin ze sondy 1/2017, vrstva 100-110. Kompletní analýza.

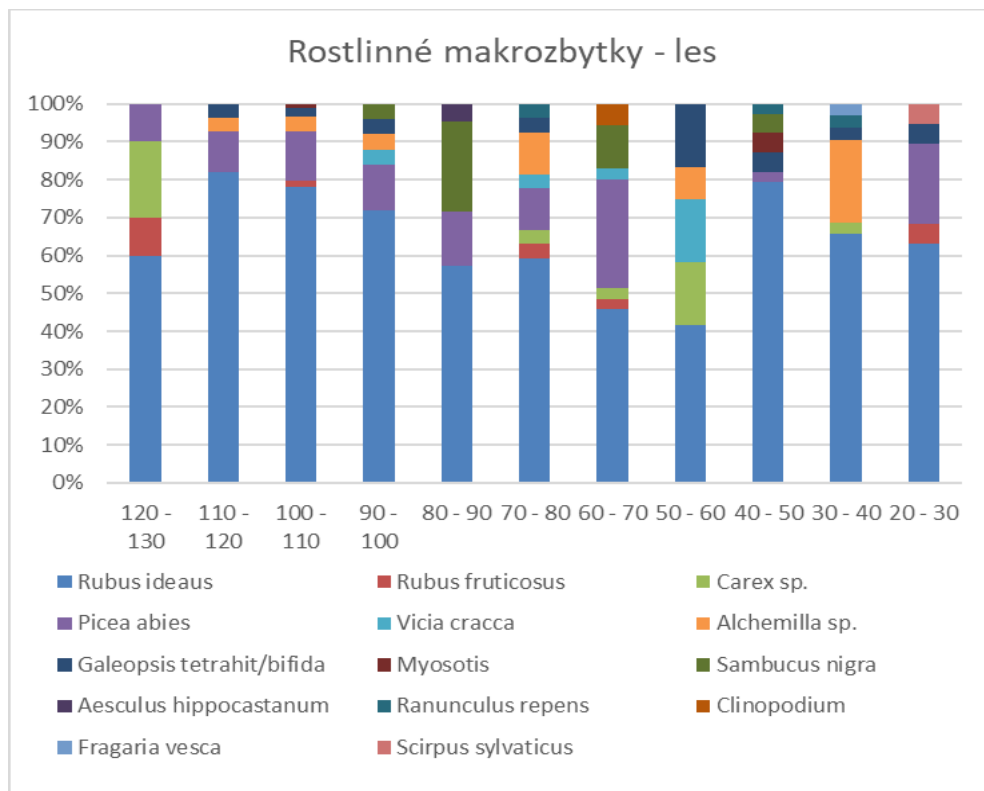

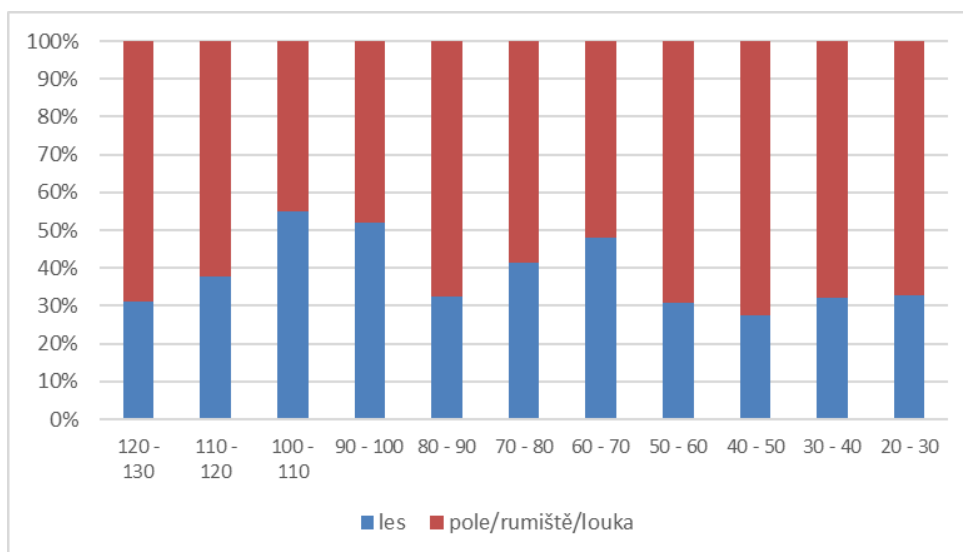
Graf 4 – Celkový výskyt druhů rostlin v rámci příslušného biotopu (pole/rumiště, louky).

Graf 5 – Celkový výskyt druhů rostlin v souboru ze sondy 1/2017, v rámci příslušného biotopu (les).

Graf 6 – Poměr zastoupení příslušných biotopů v jednotlivých vrstvách sondy 1/2017.

12.4 Samostatné přílohy

Příloha 1 – Zajatecký tábor u Nové Bystřice. Nálezová zpráva – Archeozoologie. V tisku (Novotná – Plecerová, A. 2019).

Adéla Plecerová, leden 2019

Zajatecký tábor u Nové Bystřice NÁLEZOVÁ ZPRÁVA – ARCHEOZOLOGIE

V archeozoologickém souboru z odpadní jámy na lokalitě zajateckého tábora u Nové Bystřice bylo přítomno 421 kostí a jejich fragmentů o celkové váze 18 109 g. Druhově zařadit se podařilo 143 (34 %) kostí. Do pomocných kategorií (velký savec, střední savec, malý přežvýkavec) bylo přiřazeno 269 (64 %) kostí a 9 fragmentů se nepodařilo určit vůbec (2 %). Kromě osteologického materiálu byl nalezen i trichologický materiál – chlup příkorodovaný k železnému předmětu.

Jednoznačně nejpočetnějším druhem je tur (*Bos taurus*; 123 ks tj. 86 % z určených) následovaný ovci/kozou (*Ovis/Capra*; 11 ks tj. 8 %), koněm (*Equus caballus*; 4 ks tj. 3 %) a prasetem (*Sus domesticus*; 3 ks tj. 2 %). Jedna kost byla zařazena do kategorie tur/jelen (*Bos/Cervus*). V souboru byla nalezena lebka srnce (*Capreolus capreolus*), u níž se však pravděpodobně jedná o intruzi. Stejnou situaci můžeme předpokládat u trichologického materiálu, který byl přisouzen praseti divokému (*Sus scrofa*).

V osteologickém souboru nejsou přítomny žádné zuby ani fragmenty lebek, také chybí distální části končetin (kromě jednoho prstního článku ovce/kozy, nejsou přítomny žádné záprstní/nártní ani prstové/kopýtkové kosti) a naopak jsou v souboru hojně zastoupeny dlouhé kosti a osový postkranální skelet (tj. žebra a obratle). Tato situace ukazuje na to, že zvířata byla na lokalitu dovezena již v naporcovaném stavu bez "odpadních" částí těl, na kterých není mnoho masa, příp. mohly být tyto části skeletu ukládány jinam. Téměř 29 % nálezů (120 kostí a jejich fragmentů) patřilo nedospělým jedincům (nepřirostlé epifyzy a vertebrální disky). Na 32 % (134 ks) materiálu byly zaznamenány mechanické zásahy. Žebra a obratle nesou záseky a známky krácení. Dlouhé kosti jsou pak velmi často naporcována pilou a podélně zlomena. Podélné zlomy kostí by mohly ukazovat na získávání morku. Několik kostí (6 ks) bylo okousáno hlodavci. Tento stav může být způsobenou tím, že kosti po určitou dobu ležely na povrchu odpadní jámy a hlodavci k nim měli přístup (okus tedy nemusí být v souvislosti s fungováním tábora).